

Oppivat seutukunnat –projekti (Osku)

VERTAISKOULUTUKSEN ARVIOINTI JA MALLINTAMINEN

ARVIOINTIRAPORTTI

Asko Leppilampi
Sinikka Malm
Juha Vaso

SISÄLTÖ

JOHDANTO	3
1. OPPIMISEN TEORIAA	
1.1 Miten ihminen oppii?	4
1.2 Kokemuksellisuus oppimisessa	8
1.3 Yhteistoiminnallinen oppiminen	10
Lähteet	14
2. YLEISTIETOA OSKU-ALUEISTA	
2.1 Itä-Turku	15
2.2 Pohjois-Lappi	16
3. TUTKIMUKSEN SUORITTAMINEN	
3.1 Vertaiskouluttajien koulutusprosessi	17
3.1.1 Yleistiedon kerääminen	17
3.1.2 Kyselyt	17
3.1.3 Haastattelut	17
3.2 Kansalaisten koulutusprosessi	18
3.2.1 Yleistiedon kerääminen	18
3.2.2 Kyselyt	18
3.2.3 Haastattelut	18
3.2.4 Koulutusten havainnoinnit	19
3.3 Vertaiskouluttajien ja kansalaisten koulutusprosessien ulkopuolinen arviointi	19
4. KOULUTUSPROSESSIEN KUVAUKSET	
4.1 Itä-Turku	20
4.1.1 Vertaiskouluttajien koulutusprosessi	20
4.1.2 Kansalaisten koulutusprosessi	27
4.2 Pohjois-Lappi	29
4.2.1 Vertaiskouluttajien koulutusprosessi	29
4.2.2 Kansalaisten koulutusprosessi	36
5. KOULUTUSPROSESSIN JA TULOSTEN ULKOPUOLINEN ARVIOINTI (EFQM)	
5.1 Itä-Turku	38
5.2 Pohjois-Lappi	38
6. KOULUTUSPROSESSIEN MALLINTAMINEN JA JOHTOPÄÄTÖKSET	
6.1 Itä-Turku	40
6.2 Pohjois-Lappi	44
7. JATKOTOIMENPIDE-EHDOTUKSET	48
LIITTEET	

JOHDANTO

OSKU eli Oppivat seutukunnat on Suomen itsenäisyyden juhlarahaston Sitran käynnistämä tietoyhteiskunnan kehittämisprojekti, joka tuo tietoyhteiskunnan eri puolille Suomea paikallisten asukkaiden omilla ehdoilla. OSKUn taustalla on Pohjois-Karjalassa toteutettu Oppiva Ylä-Karjala – projekti, jonka tuloksia ja hyviä käytäntöjä sovelletaan nyt kahdeksalla uudella alueella eri puolilla Suomea. OSKU-alueet ovat Itä-Uusimaa, Itä-Turun kaupunginosat, Kainuu, Helsinki, Padasjoen seutukunta, Pieksämäen seutu, Pohjois-Lappi ja Turunmaan saaristo.

OSKU -projektiä ollaan laajentamassa myös muualle Suomeen. Laajentamisen pohjaksi haluttiin Sitrassa tehdä selvitys vertaiskoulutuksen toteutumisesta OSKU-koulutuksessa kokemuksellisen ja yhteistoiminnallisen oppimisen teorioiden pohjalta. Lisäksi haluttiin arvioida sitä, millaiset valmiudet vertaiskouluttajat olivat tähän mennessä saaneet kouluttajan tehtäviin ja miten koulutusprosessit olivat sujuneet. Arvioinnin avulla tuli myös selvittää koulutukseen osallistuneiden kansalaisten valmiuksia kansalaisverkon käyttöön sekä toteutettujen koulutusprosessien sujumista. Lopuksi tuli laatia saatujen tietojen ja kokemusten pohjalta ehdotus keskeisiksi jatkotoimenpiteiksi ja mallinnettiin OSKU-projekti.

Sitra tilasi edellisiä teemoja käsittelevän tutkimuksen Asko Leppilampi Oy:ltä työnimellä ”Vertaiskoulutuksen arviointi ja mallintaminen”. Tutkimusalueiksi valittiin Itä-Turku ja Pohjois-Lappi.

Tutkimus suoritettiin vuoden 2002 syksyllä. Tutkimuksen tiedot kerättiin erilaisten kyselyjen ja haastattelujen sekä havainnointien avulla. Kohderyhmänä olivat vertaiskouluttajat (OSKU- oppaat) ja heidän kouluttajansa sekä vertaiskouluttajien koulutuksiin ja ohjauksiin osallistuneet kansalaiset. Kerätyn tiedon perusteella kuvattiin vertaiskouluttajien koulutusprosessi sekä kansalaisten koulutusprosessi. Kuvausten sekä kyselyjen avulla hankitun tiedon pohjalta tutkijat tekivät ulkopuolisen arvioinnin Euroopan laatupalkintomallin (EFQM) mukaisesti. Konsensusarvioinnin perusteella etsittiin Itä-Turusta ja Pohjois-Lapista eri koulutusprosesseista vahvuuksia ja parantamiskohtia.

Arvioinnin jälkeen mallinnettiin toteutettuja koulutusprosesseja ja liitettiin johtopäätöksissä raportin alussa kuvattu teoreettinen viitekehys kokemuksellinen ja yhteistoiminnallinen oppiminen, kuvattuun malliin. Lopuksi esitettiin vielä jatkotoimenpide-ehdotukset OSKU-projektin ongelmakohtien parantamiseksi.

Lahdessa 14.1.2003

Asko Leppilampi

Sinikka Malm

Juha Vaso

1. OPPIMISEN TEORIAA

OSKU –projektin yksi tärkeimpiä tulevaisuuden tavoitteita on saada mahdollisimman lyhyessä ajassa mahdollisimman moni kansalainen innostumaan asukasverkon (kansalaisverkon) pysyvästä käyttämisestä. Projektin yhdeksi keskeiseksi strategiaksi on sen alussa otettu kouluttaa maallikoista, tavallisista kansalaisista vertaiskouluttajia. Strategiassa yhdistyy ajatus siitä, että vastikään tietotekniset taidot saanut kansalainen puhuu ”samaa kieltä” vertaistensa kanssa ja ymmärtää ne ongelmat, jotka liittyvät tietotekniikan opiskeluun. Toisaalta strategiassa on huomioitu myös yhteiskunnan kehittymistä edistävä tavoite työllistää työttömiä kouluttamalla heidät ATK-alan ammattilaisiksi ja samalla koulutuksen taitajiksi.

Ajatus ”maallikkokouluttajista” on helppo ymmärtää vertaamalla sitä kokemuksiin joita on saatu herätysliikkeiden kasvussa ja seurakuntien ym. tahojen toiminnassa; maallikkovastuussa olevat vetävät mukaan myös omia ystäviään ja tuttaviaan. Usein tämä on nopeaa ja tehokasta.

Siirrettäessä tämä ajattelu ihmisten oppimiseen ja OSKU –kansalaisverkon laajentamiseen peruseriaatteet ja –oletukset ovat samat; voidaan olettaa, että ”seurakunta” kasvaa nopeasti. Mukaan hidasteeksi tulee kuitenkin monia väliin tulevia muuttujia, jotka on otettava huomioon. Ne liittyvät ennen muuta totuttuun toimintakulttuuriin, mutta myös ihmisen oppimiseen ja siihen **prosessiin, jossa oppiminen tapahtuu**. Unohtaa ei sovi myöskään kansalaisten sitoutumista teknisen välineen käyttöön. Kansalaisverkon käyttö on helppo oppia, mutta sen säännöllinen käyttö opiskelujakson päätyttyä onkin toinen juttu. Kansalaisverkko kilpailee monen muun yhtä kiinnostavan asian kanssa ihmisten ajasta. Lähes aina törmätään yhteen sanaan, hyöty. Etenkin aikuinen tekee päätökset tällaisissa asioissa useimmiten vastaamalla mielessään kysymykseen ”Mitä hyötyä tästä on minulle?”.

1.1. Miten ihminen oppii?

OSKU -projektin kunnianhimoisten tavoitteiden saavuttamista edistää olennaisesti, jos kansalaisten oppimisprosessia osataan ohjata tehokkaasti. Tuon prosessin aikana saadut kokemukset saattavat olla hyvinkin merkittäviä jatkokäytön suhteen. Jos kokemukset ovat myönteisiä, vaikuttavat ne myös hänen mielikuvaansa OSKU –kansalaisverkosta. Näin ollen kouluttajien tulee omata mahdollisimman hyvät taidot paitsi opettaa verkon käyttöä myös ”myydä” sen sisältö kansalaisille. Jatkon kannalta on tärkeää, että jokaiselle jää mielikuva ”meidän verkosta”, verkosta johon voi vaikuttaa ja jota voi kehittää. Oma verkkoa käyttääkin mielellään. Siinä on haastetta OSKU –projektille.

Tutkittaessa oppimista on havaittu joitakin sellaisia yleisiä strategioita, joiden selvittäminen auttaa ymmärtämään oppimista paremmin. Hyvää oppimista estävistä käytännön muovaamista sisäisistä malleista yhdeksi tärkeimmistä on havaittu liian varhainen toimintojen automatisoituminen. Näin käy silloin, kun opittavan toiminnan merkitystä ei ymmärretä, mutta osataan suorittaa se. Tehtävä osataan suorittaa ”ulkoa” automaattisten osasuoritusten avulla, mutta itse periaatteet jäävät omaksumatta. Näin esimerkiksi opitun soveltaminen muuhun yhteyteen ja OSKU –projektiin liittyen oppijan työ- ja vapaa-aikaan ei onnistu tai on äärimmäisen vaikeaa. Tähän kategoriaan voisi liittää myös totutut käytänteet. Opiskelija tukeutuu usein omiin kokemuksiinsa oppijana. On erittäin vaikea ottaa vastaan sellaista tietoa, taitoa ja menetelmiä, jotka ovat ristiriidassa omien kokemusten ja omilta opettajilta saatujen mallien kanssa. Näistä opettajajohtoisuus koulutuksessa ja yksin tekemisen kulttuuri oppimisessa ovat ”hyviä” esimerkkejä.

Toinen yleinen malli on ulkoisen palautteen pitäminen oman toiminnan oikeellisuuden kriteerinä. Tutkimuksissa on todettu, että opiskelija luopuu usein omasta oikeasta vastauksestaan tai toimintatavastaan, jos kouluttaja tai muut oppijat epäilevät sen oikeellisuutta. Vaikka oppija itse oivaltaisi, että vuorovaikutteisuus, yhteistoiminnallisuus ja kokemuksellisuus edistävät omaa oppimista, hän ei uskaltaudu uudistamaan totuttuja käytänteitä muiden ihmetellessä hänen toimiaan ja epäillessä niiden järkevyyttä.

Kolmas havaittu oppimisen malli on muistinvaraisten strategioiden käyttäminen oikeiden vastausten tuottamiseksi. Tässä yhteydessä ei aina oivalleta, että ihmiset oppivat eri tavalla. Toiselle on helppoa muistaa yksityiskohtia, toiselle kokonaisuuksien hahmottaminen on oppimisen ja muistissa pysymisen edellytys. Jotkut oppivat kokemuksen ja tekemisen kautta, jotkut luovat kokemuksiinsa ja havaintoihinsa liittyen uusia teorioita. Mitä tämä tarkoittaakaan opetuksen monipuolisuuden suhteen?

Kaikki edellä luetellut oppimisen mallit kehittyvät opiskelijoille kokemuksen myötä ja vahvistuvat käytettävien opetuskäytäntöjen suuntaan. Tästä voi tehdä johtopäätöksen, että **kouluttajan antama malli luo pohjan opiskelijan tulevalle toiminnalle.**

Vaikka edellä mainitut sisäiset mallit ovatkin seurausta hyvää oppimista estävästä oppimiskäsityksestä, voi niitä yrittää käyttää oppimisen tukena. Esimerkiksi käsitys ulkoisesta palautteesta toiminnan oikeudellisuuden kriteerinä on mielenkiintoinen. Herää kysymys, miten sitä voisi käyttää vaikkapa tukemaan aikuisen oppimista. Miten se saadaan kääntymään eduksi oppimisprosessissa?

Kognitiivisen oppimiskäsityksen perusajatus on, että ihminen oppii uutta liittämällä sen olemassa oleviin tietoihin tai taitoihin. Ennakkokäsitykset toimivat siis uuden tiedon ankkureina. Mikäli ennakkokäsitykset ovat ristiriidassa uuden tiedon kanssa, voi oppiminen olla todella vaikeaa. Näin oppijan vanhat tiedot ja käsitykset ovat toisaalta uuden tiedon omaksumisen edellytys ja toisaalta ne voivat olla oppimisen este. Vanhan poisoppiminen on usein paljon vaikeampaa kuin uuden oppiminen. Tämä asettaa kouluttajan taidot kovaan puntariin. Tutkimusten mukaan oppijoiden omien kokemusten kautta rakentamat käsitykset ovat paljon pysyvämpiä kuin kouluttajan tai oppikirjan välittämä uusi informaatio. Laadukas oppiminen edellyttää siis ennakkokäsitysten selvittämistä ennen opetusta ja virheellisten käsitysten 'poisoppimista' niin, että uusi tieto on opiskelijalle mielekkäämpää kuin vanha.

Tutkimuksen perusteella on löydetty hyvälle oppimiselle sellaisia tunnuspiirteitä, joista ollaan tällä hetkellä kokolailla yksimielisiä. Seuraava jäsentely perustuu De Corten (1993) tekemään analyysiin (Sahlberg & Leppilampi 1994, Leppilampi & Piekkari 2001.) Se toimii opetuksen suunnittelun apuvälineenä, mikäli tavoitteena on luoda monipuolinen ja vaikuttava oppimisympäristö. Jaottelun mukaan hyvällä ja tehokkaalla oppimisella on seuraavat ominaisuudet:

A. Oppiminen on konstruktivistista

“Tärkeintä oppimisessa on se, mitä oppija entuudestaan tietää.” (Ausubel 1978)

Konstruktivistisen oppimiskäsityksen mukaan oppimiseen vaikuttavat oppimisympäristö, tiedon luonne ja opiskelijan aikaisemmat tiedot, taidot, kokemukset ja niistä juontuvat ennakkokäsitykset. Näiden ja uuden tiedon välinen linkki on se tekijä, joka tekee oppimisesta opiskelijan kannalta merkityksellistä. Siksi kouluttajan tärkein tehtävä on järjestää oppimiselle sellainen ympäristö, että opiskelijan on mahdollista tarkastella aikaisempia kokemuksiaan ja tietojaan, olla aktiivinen tiedon prosessoija sekä käsitellä uutta tietoa mahdollisimman aidossa ja mielekkäässä asiayhteydessä. Oppimista vahvistaa monipuolinen sosiaalinen vuorovaikutus oppijoiden kesken sekä heidän ja kouluttajien välillä. Oppiminen on siis tiedon rakentamista, konstruointia syklisenä prosessina, joka on opiskelijan itse tehtävä. (Sahlberg & Leppilampi 1994.)

Oppiminen ei siis ole tietojen passiivista vastaanottamista vaan opiskelijan omakohtaista ja aktiivista ymmärtämisen, merkitysten ja taitojen rakentamista sekä tiedon etsintää ja käsittelyä. Informaatio muuttuu tiedoksi vasta kognitiivisten prosessien avulla. Opiskelija tulkitsee ja luokittelee asioita omista lähtökohdistaan, oman sisäisen rakennemallinsa mukaisesti. Jokainen oppija rakentaa erilaisen kokonaisuuden ja näkee asiat näin ollen hieman eri valossa. Tällöin korostetaan nimenomaan tiedon prosessointia, ei niinkään sen tuotoksena syntyvää tietoa.

Konstruktivistisen näkemyksen mukaan hyvässä oppimisprosessissa kouluttaja muuttuu tietojen jakajasta ja käskijästä **oppimisen ohjaajaksi ja oman tiedonalansa asiantuntijaksi.** Tästä seuraa, että hyvä kouluttaja tuntee opiskelijoidensa oppimistyyliä ja ohjaa heidän oppimistaan niiden pohjalta. Päävastuu oppimisesta on aina opiskelijalla. Kouluttajan on luotettava hänen omaan aktiivisuuteensa ja haluun oppia. Vastuuta voidaan lisätä suunnittelemalla opetusta yhdessä, opittaessa yhdessä ja

arvioitaessa oppimistuloksia yhdessä. Erityisen hyviä tuloksia vastuun jakamisesta opiskelijoille on saatu luvussa 2.3. esiteltävällä yhteistoiminnallisella oppimisella.

OSKU –projektiin liittyvässä vertaiskouluttajien koulutuksessa ja edelleen kansalaisten koulutukseen sovellettuna tämä ominaisuus tarkoittaa esim. sitä, että kouluttajien ja vertaiskouluttajien on hyväksyttävä se tosiasia, että ihminen oppii usein parhaiten vuorovaikutteisessa prosessissa. Hän pääsee testaamaan omia ajatuksiaan parinsa tai pienryhmänsä muiden jäsenten kanssa ilman, että pelkää tulevaisuutta. Kouluttajan täytyy hyväksyä se tosiasia, että useimmat ihmiset oppivat parhaiten puhumalla. Kouluttajan tulee näin ollen toimia ennen kaikkea oppimisprosessin rakenteiden luojana; motivoijana, innostajana ja oppimisen ohjaajana. Hän on paikalla auttamassa mikäli opiskelijat eivät selviä itsenäisesti eteenpäin.

B. Oppiminen on kumulatiivista

Uuden oppiminen perustuu aina aikaisemmin opittuihin tieto- ja taitorakenteisiin. Oppija luo uutta tietoa ja mielekästä tulkintaa uusille sisällöille omakohtaisen yksin tai ryhmän avulla tapahtuvan prosessoinnin avulla. Hyvän oppimisen kannalta on tärkeää, että kouluttaja tietää ja tunnistaa, mitä opiskelija ennestään tietää. Nämä aikaisemmat tiedot tai taidot voivat olla myös virheellisiä tai uuden kanssa ristiriitaisia, jolloin oppiminen saattaa vakavasti hidastua. Tällöin uuden oppiminen edellyttää vanhan "poisoppimista". Tämän kriteerin oivaltaminen on etenkin kouluttajan toiminnan kannalta ensiarvoisen tärkeää. Hyvässä oppimisprosessissa lähdetään siitä, missä oppijat ovat eikä siitä, missä kouluttaja olettaa heidän olevan.

Osku –projektiin liittyvät koulutukset ovat verrannollisia mihin tahansa koulutustapahtumaan; erityisesti nuorten ja aikuisten koulutettavien joukko on ajoittain erittäin heterogeeninen. Tämä lisää kouluttajiin kohdistuvia vaatimuksia, kun opetus pitää suunnata vasta-alkajista alan jonkinlaisiin taitajiin. Onnistumisen yhdeksi kriteeriksi nouseekin kouluttajan taito hyödyntää opiskelijoiden osaamista yhteistoiminnallisessa oppimisprosessissa, jossa edistyneemmät opastavat vasta-alkajia.

C. Oppiminen on itseohjautuvaa

Hyvään oppimiseen sisältyy vahvoja metakognitiivisia prosesseja, eli opiskelijan kykyä suunnitella, hallita ja arvioida omaa toimintaansa. Oppimisen yhteydessä itseohjautuvuus tarkoittaa parhaimmillaan sitä, että hän tuntee oman oppimistyylinsä. Siten hän kykenee tehokkaasti suunnittelemaan omaa oppimistaan, ohjaamaan sen etenemistä kohti tavoitteita ja arvioida oppimistaan. Itseohjautuvuuden lisääntyessä hän haluaa ja osaa oppia. Oppija tarvitsee prosessin edetessä yhä vähemmän kouluttajan tukea, jonka seurauksena kouluttaja tulee vähitellen tarpeettomaksi yksilön oppimisen kannalta.

Hyvä kouluttaja pyrkii tietoisesti ohjaamaan oppijat ottamaan vastuuta omasta oppimisestaan. Opiskelijaa tulee määrätietoisesti ohjata siihen, että hän kykenee irtautumaan opettajastaan koulutusprosessin päätyttyä. Kiinalainen sananlasku *"Jos annat ihmiselle kalan, hän elää sillä päivän. Jos opetat hänet kalastamaan, hän elää sillä loppuikänsä"* kuvaa hyvin tällaisen toiminnan merkitystä. Säännöllinen toimintojen ohjattu, yhdessä tapahtuva arviointi (reflektio) on keino näiden metataitojen oppimiseen. Reflektointi ei ole synnynnäinen taito vaan sitä pitää ja kannattaa opiskella jatkuvasti. Asiaa käsitellään lisää seuraavassa, kokemuksellista oppimista käsittelevässä kappaleessa 2.2.

D. Oppiminen on tavoitesuuntautunutta

Oppimista voi tapahtua sattumalta ilman tarkoitusta. Hyvä oppiminen edellyttää kuitenkin, että opiskelija on ymmärtänyt ja sisäistänyt oppimisen merkityksen ja sen tavoitteet. Oppimisen tavoitteet määrittelee usein kouluttaja. Sitoutumisen kannalta on tärkeää, että opiskelijoita otetaan yhä useammin mukaan oppimistavoitteiden laatimiseen. Tällaisella toiminnalla voidaan tarvittaessa lähentää kouluttajan ja oppijoiden tavoitteita ja synnyttää samalla oppijoissa optimaalinen tavoitemieliala.

Hyvin harvat, varsinkin aikuiset, ovat saaneet kokemusta siitä mitä on yhteinen tavoitteiden määrittäminen. Sama koskee myös sellaisia kouluttajia, jotka eivät ole suorittaneet pedagogisia opintoja. Tästä johtuen etenkin kouluttajakoulutuksessa on tähän kiinnitettävä hyvin paljon huomiota. Kouluttajan antama malli ja yhdessä tapahtuva sitkeä harjoittelu ovat paras keino ohjata

vertaiskouluttajat yhteisen tavoitteenasettelun tielle. Useimmiten se, että oppijat saavat vaikuttaa siihen mitä opitaan ja miten, on paras keino motivointiin. Kun opiskelija itse huomaa riittämättömyytensä sen välillä mitä tietää asiasta ja mitä haluaisi tietää, riittää se usein käynnistämään hyvä oppimisprosessin.

E. Oppiminen on tilannesidonnaista

Kognitiivisen käsityksen mukaan oppiminen on ihmisen mielessä tapahtuvia prosesseja. Oppimista voidaan kuitenkin parantaa liittämällä se todelliseen ympäristöön, elävään tilanteeseen. Tietoa luodaan ja käsitellään mielellään sen aidossa kontekstissa tai simuloitussa tilanteessa. Näin siksi, että oppiminen on mielen, kehon, ympäristön ja tilanteen prosessien yhdistelmä.

OSKU –projektissa tilannesidonnaisuus vertaiskouluttajien kouluttajakoulutuksessa on tehokkainta silloin, kun he saavat harjoitella sitä aidossa ympäristössä kansalaisia kouluttaen. Ohjaajan tehtävä on toimia tarvittaessa koulutuksen tukijana. Suurimpana motivoijana toimii edellä mainittu hyötynäkökulma. Tästä seuraa, että vain harva yritys jää pois kansalaisverkko toiminnasta, jos se oivaltaa saavansa toiminnasta hyötyä itselleen.

Kansalaisten koulutuksessa tilannesidonnaisuus tarkoittaa esimerkiksi sitä, että heille järjestetään mahdollisuus harjoitella verkon käyttöä kutakin kiinnostavassa asiassa. Hyvä esimerkki tästä oli Pohjois-Lapin verkkokäyttäjien määrässä tapahtunut voimakas kasvu hirven metsästyksen käynnistyessä. ”Oskulaiset” olivat tajunneet luoda kansalaisverkkoon seurantajärjestelmän, jonka avulla kuka tahansa voi käydä netistä katsomassa kuka, missä ja millaisen hirven on kaatanut. Opiskelijat kokivat hyötывänsä verkosta.

F. Oppiminen on yhteistoiminnallista

Yhteistoiminnallisuutta ja sosiaalisuutta korostetaan usein konstruktivismin yhteydessä. Inhimillinen vuorovaikutus saattaa johtaa tilanteisiin, joissa tietoa prosessoidaan sosiaalisesti ja luodaan näin uusia yhteisiä merkityksiä. Erityisen merkittäväksi on osoittautunut edellä mainittu oppijoiden keskinäisen puhumisen vaikutus oppimisen laatuun. Tällöin he rakentavat kognitiiviset rakenteensa ja taitonsa puhumalla, selittämällä, väittelemällä, neuvottelemalla ja kyselemällä. Onnistuessaan yhteistoiminnallisuus muuttaa myös oppimisen tavoitteita: tietojen omaksumisen lisäksi tutustutaan uudenlaisen oppimiskulttuurin ja oppijayhteisön luomiseen.

Tiedollisten oppimistulosten ohella yhdessä oppimisella on todettu olevan huomattava vaikutus oppijoiden sosiaaliseen kasvuun yhteistyötaitojen kehittymisen ja itsetunnon kohoamisen myötä. Parhaimmillaan yhdessä oppiminen parantaa sekä tiedollisen oppimisen laatua että kehittää elämässä tarpeellisia yhteistoiminnan taitoja. Tässä on yhteistoiminnallisen oppimisen yksi ydinkohta. Yhteistoiminnallisuus ei välttämättä nopeuta tehtävien tekemistä tai tarjoa oikotietä laajojen kokonaisuuksien omaksumiseen. Sen tärkein merkitys on opiskelijan tiedonmuodostuksen vahvistaminen ja tiedollisten ristiriitojen synnyttäminen hänen olleessaan vuorovaikutuksessa toisten samassa tilanteessa olevien kanssa. Ongelmatilanteet luovat uutta tietoa ja tietämystä. Voisikin sanoa, että kouluttajan tärkeimpiä tehtäviä on aikaansaada ristiriitaa oppijan päässä.

Tietotekniikan koulutus tapahtuu useimmiten siten, että jokaisella on oma tietokone käytössään opetuksen aikana. Tämä ei aina ole kuitenkaan järkevää. ”Kun opetat, opit itse parhaiten” toimii etenkin silloin, kun saman päättelyn ääressä on osaaja ja ei-osaaja. Osaaja joutuu perustelevaan ja syventämään omaa osaamistaan samalla, kun ei-osaaja voi tehdä ”tyhmiä” kysymyksiä turvallisessa ympäristössä. Tärkeintä on muistaa, että tällaisessa yhteistoiminnallisessa tuokiossa ei-osaaja on tietokonetta pääasiassa käyttävä tekijä ja osaaja on ohjaaja.

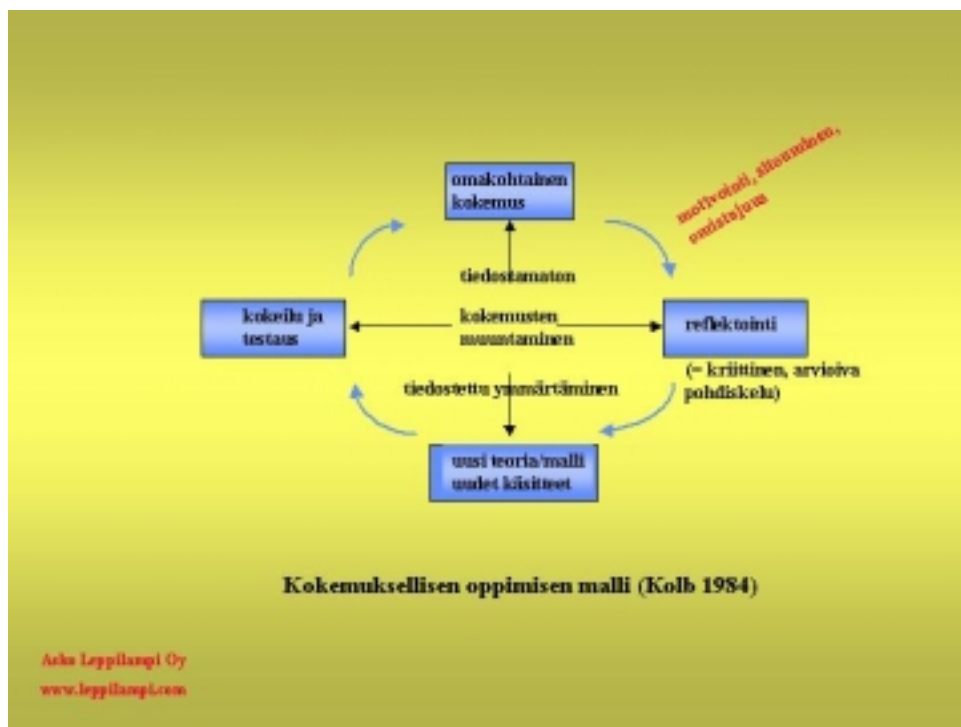
Tässä kuvattu hyvän oppimisen kriteeristö on esitelty tarkoin siitä syystä, että se luo perustan seuraavissa kappaleissa esiteltäville kokemuksellisen oppimisen teorialle ja yhteistoiminnallisen oppimisen filosofialle. Hyvä kouluttaja hallitsee nämä ja osaa yhdistää ne toisiinsa, sillä *”mikään ei ole käytännöllisempää kuin hyvä teoria.”*

1.2. KOKEMUKSELLISUUS OPPIMISESSÄ

Kokemuksellinen oppiminen (Experiential Learning) on käytetyimpiä oppimisprosessia kuvaavia malleja tällä hetkellä. Sitä käytetään paitsi yksilön oppimisen myös oppivan organisaation teoreettisena mallina. Kokemuksellisen oppimisen malli painottaa voimakkaasti itsereflektion roolia oppimisprosessissa. Hyvä oppija käyttää tarttumapintanaan aiempaa tietotaitoaan ja kokemustaan, omaa itsereflektiivisiä taitoja, on motivoitunut kehittämään itseään ja valmis uudistamaan käsityksiään. Jos nämä ehdot täyttyvät, poistuvat useat niistä ongelmista, jotka ovat ominaisia uusien sisältöalueiden ja taitojen oppimiselle. Menestyksekkään, uutta luovan kokemuksellisen oppimisen mallin käytön perustana ovat oppijan yhdessä kouluttajan kanssa määrittelemät oppimistavoitteet. Tavoitteet ja niiden jatkuva arviointi ohjaavat oppimisprosessia; ellei oppija ole niitä sisäistänyt, ei hän välttämättä ymmärrä mitä ollaan oppimassa.

Kokemuksellisessa oppimisessa oppiminen on konstruktivistisen tiedonkäsityksen mukaista jatkuvaa tiedon syventämistä ja ymmärtämistä, oman tietämisen rakentamista. Oppimistilanteet määräytyvät pääasiassa oppijoiden toiminnasta ja oppijoiden persoonallisuus ohjaa oppimisen tavoitteiden muotoutumista. Oppimisen motivaatio on siis sisäinen, oppijoista lähtevä.

David Kolbin (1984,42) laatimassa kokemuksellisen oppimisen mallissa on kaksi oppimisen ulottuvuutta, tiedostamaton ja tiedostettu ymmärtäminen sekä niihin liittyen neljä vaihetta, jotka painottavat oppimistyyplejä; oppimista eri tavoin. Oppimisen syklisyys ja jatkuva syventyminen käyvät ilmi kokemuksellisen oppimisen mallista (kuvio 1).

Kuvio 1. Kokemuksellisen oppimisen malli (Kolb 1984)

1. **Oppijan oma kokemusmaailma** ja aiemmin omaksutut tiedot, taidot ja käsitykset muodostavat konstruktivisen oppimiskäsityksen mukaan kivijalan kaikelle oppimiselle. Motivaation herättämiseksi ja sitoutumisen lisäämiseksi hyvä lähtökohta oppimiselle onkin sopivan tasoinen ongelma tai haaste. Tällöin siis lähdetään liikkeelle siitä missä oppija on. Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että selvitetään mitä opiskelija tietää asiasta entuudestaan ja mitä hän haluaisi oppia siitä lisää. Tämä oppijoiden luoma tavoitetilä tai heidän keksimänsä ongelmat synnyttävät halun oppia ja ratkaista ongelmat. Parhaimmillaan kouluttaja tekee itsensä lähes "tarpeettomaksi" onnistuessaan hyvin tässä vaiheessa. Opiskelija innostuu selvittämään asiaa ja kouluttajasta tulee opetuksen ohjaaja ja oppimisen tukija.

2. **Kriittinen, arvioiva pohdiskelu** eli reflektointi korostaa opittavaan asiaan liittyvien eri näkökulmien ja oman oppimisen pohdintaa. Tämä tapahtuu mieluiten yhdessä ohjaajan tai muiden oppijoiden kanssa. Asiaa avataan mahdollisimman monesta näkökulmasta ja kerätään materiaalia ongelman ratkaisuun. Opiskeltava asia pyritään liittämään aiempiin kokemuksiin, aiempaan tietoon ja erilaisiin assosiaatioyhteyksiin. Yhdessä tapahtuvan reflektoinnin avulla myös syvennetään omaa itsetuntemusta. Tämä vaihe on uuden asian oppimisen kannalta useimmiten kaikkein tärkein. Siinä luodaan pohja uusille yhteisille käsitteille, malleille ja teorioille. Samalla se auttaa soveltamaan opittua käytäntöön. Jotta jotain uutta syntyisi on kouluttajan ohjattavat oppijat tähän yhteiseen pohdiskeluun. Reflektoinnin kohteena on tällöin kappaleessa 2.3. esiteltävän yhteistoiminnallisen oppimisen ajattelun mukaan paitsi oppijoiden omat kokemukset ja tietotaito usein myös ryhmän oma toiminta.

3. Käsitteellistämisvaiheessa pyritään luomaan **uusia käsitteitä, malleja ja teorioita**. Oppija käsittelee kokemuksiaan ja havaintojaan sekä *konstruoi eli rakentaa* niiden perusteella uutta tietoa. Tässä ns. sulkemisvaiheessa löytyvät myös ongelmien ratkaisut tai oletetut ratkaisut; oppija alkaa ymmärtää mistä on kyse ja oivaltaa miten ongelma ratkaistaan. Oppimisen kannalta tämä vaihe on kaikkein tärkein. Ellei loogista oivallusta synny, ei voida odottaa syväoppimista. Vaikka käsitteellistämisvaihe on yksilön oppimisen kannalta yksilötyötä, edellyttää hyvä lopputulos usein yhteistä pohdiskelua ja prosessointia. Oleellista vaiheelle on, että looginen ajattelu on siinä tunteiden edellä.

4. **Aktiivista, kokeilevaa toimintaa** korostava vaihe on teorian/mallin usein itseohjautuvaa testaamista. Sen aikana pyritään ongelmaan etsimään toimivia käytännön ratkaisuja ja sovelluksia. Tässä vaiheessa yritetään myös vaikuttaa ihmisiin ja muuttaa asioita. Sille on olennaista päämäärähakuinen toiminta, johon kuuluu osana myös riskien ottaminen. Oppimisen pysyvyyden ja opittujen asioiden mielekkyyden kannalta on tärkeää, että myös kouluttaja luo mahdollisuuksia testata teorioita ja malleja käytännössä. Mitä vaativammasta ja hankalammasta oppimistavoitteesta on kysymys, sitä enemmän tiedon ja taidon omaksuminen vaatii harjoittelua ja kollegiaalista tukea. Esimerkiksi kouluttajakoulutuksessa tämä tarkoittaa opiskeluprosessin aikana tapahtuvaa pitkäkestoista ja säännöllistä käytännön harjoittelua sekä opiskelijatovereilta saatavaa kollegiaalista tukea. Teorian ja käytännön vuorottelu on välttämätön ehto hyvälle oppimiselle.

Kokemuksellisen oppimisen malliin kuuluvat näiden vaiheiden lisäksi myös kokemusten ymmärtämisen ja muuntamisen ulottuvuudet. **Ymmärtämisen dimensiossa** on kysymys siitä, missä määrin oppiminen on tiedostamatonta, intuitiivista kokemista, missä määrin yleistämällä tapahtuvaa tiedostettua käsitteiden ymmärtämistä, uuden oppimista. Teoreettisia käsitteitä voidaan muuttaa merkityksellisiksi subjektiivisten kokemusten avulla. Kokemusten **muuntamisen ulottuvuus** sisältää aktiivista toimintaa ja omakohtaista havainnoivaa pohdintaa eli reflektointia. Se luo uusia merkityksiä aikaisemmin käsittämättä jääneille ja ongelmallisiksi koetuille asioille. Näiden kahden dimension on oltava jatkuvasti mukana koko oppimisprosessin ajan.

Edellä esitelty kokemuksellisen oppimisen kehämallin hyödyntäminen oppimisessa on teoriassa helpon tuntuista. Useimmille se on tuttu kaavio: "Noinhan minä toimin aina". Käytännössä se on kuitenkin osoittautunut erittäin vaikeaksi. Kouluttaja harhautuu hyvin helposti teoriasta liikkeelle lähteväksi "besser wisseriksi", joka ei malta antaa tilaa oppijan oivalluksille ja kasvulle. Usein on paljon helpompaa sanoa vastaus kuin tehdä oikeita katalyyttisiä kysymyksiä, joilla "opetetaan kalastamaan".

Mallin mukaan hyvä oppimisprosessi edellyttää, että kouluttaja todella ohjaa oppimisprosessia, jossa lähdetään liikkeelle oppijoiden kokemusmaailmasta asioita yhdessä avaten. Tämä muistuttaa luovan ongelmanratkaisun prosessia. Kun asioita on avattu ja tutkittu mahdollisimman monesta eri näkökulmasta, aloitetaan sulkemisprosessi. Sen aikana joskus valtavastakin sisällön määrästä tehdään kiteytys, jonka seurauksena päädytään yhteiseen näkemykseen, malliin tai teoriaan. On syntynyt yhteinen käsitys asiasta ja ollaan valmiit siirtymään testausvaiheeseen. Konstruktivistisen oppimiskäsityksen mukaiset, mieluiten yhdessä oppijoiden kanssa laaditut testit ja kokeet ovat osa testaus- ja kokeiluvaiheeseen liittyvää motivoivaa palautejärjestelmää. Kokeilla tulee tällöin mitata nimenomaan oppijan taitoa soveltaa opittuja asioita, ratkaista vastaavia ongelmia sekä ymmärtää asiakokonaisuuksia ja asioiden välisiä yhteyksiä.

Olennaista kokemuksellisessa oppimisessa on, että tarttumapinta opittuihin asioihin kasvaa ja syvenee jokaisen kierroksen aikana Vanha sanonta "kertaus on opintojen äiti" pitää siis täsmälleen paikkansa tämän kehäajattelun mukaan. Tietomäärän ja oivalluksen kasvaessa oppija kiinnittää joka kierroksen aikana huomionsa eri asioihin. Kokemuksellinen oppiminen voidaan nähdä oppijaa monipuolisesti koskettavana ja aktivoivana, yhteistoiminnallisena oppimisena, jota esitellään tarkemmin seuraavassa kappaleessa. Parhaimmillaan kokemuksellisen oppimisen teoria ja yhteistoiminnallisen oppimisen filosofia vetoavat oppijan eri aistikanaviin, tunteisiin, kokemuksiin, elämyksiin, mielikuviiin ja mielikuvitukseen.

1.3. Yhteistoiminnallinen oppiminen

Yhteistoiminnallisuus on oppimisen itsenäistymistä ja vapautumista tukeva sosiaalinen rakennelma. Yhdessä oppimisella, toisten auttamisella ja toisilta oppimisella pyritään paitsi tehokkaaseen oppimiseen, **sosiaaliseen muutokseen**, jossa avoimuus, dynaamisuus, ryhmäkeskustelut ja yhteinen prosessointi ovat vallitsevina piirteinä. Opiskelijan yksilöllinen kasvu ja itsenäistyminen kulkevat rinta rinnan sosiaalisen kasvun ja kehittymisen kanssa. Menestyksellinen toiminta ryhmässä tukee tällaista yksilöllistä itsenäistymistä ja oman itsensä parempaa tuntemista (Kohonen & Leppilampi 1994).

Perinteiseen opettajajohtoiseen opetukseen ja jopa ryhmätyöskentelyyn verrattuna yhteistoiminnallisessa oppimisessa huomioidaan oppija itsenäisesti ajattelevana, itseohjautuvana, tahtovana persoonana, jolle tulee antaa vastuuta omasta oppimisestaan. Tutkimusten mukaan oppija saavuttaa tiedolliset tavoitteet vähintäänkin yhtä hyvin kuin perinteisillä tavoilla. Sen lisäksi hänen sosiaalisia taitojaan ja persoonallisuuden kasvuun kasvatetaan ja tuetaan määrätietoisesti ja säännöllisesti.

Yhteistoiminnallisen oppimisen periaatteet

Yhteistoiminnallisen oppimisessä kuten kaikissa hyvissä asioissa löytyy erilaisia, osin kilpailevia lähestymistapoja. Nämä eri koulukunnat jäsentävät asiaa yleensä tiettyjen periaatteiden mukaan. Seuraavassa esitellään ne viisi periaatetta, jotka istuvat kokemusten mukaan parhaiten suomalaiseen yhteiskuntaan ja kulttuuriin (ks. myös Johnson ym. 1990, Leppilampi & Piekkari 2001):

A. Yksilöllinen vastuu

"Mitä oppijat osaavat tehdä tänään yhdessä, osaavat he tehdä huomenna yksin". (Vygotsky)

Yhteistoiminnallisen oppimisen erottaa perinteisestä ryhmätyöstä ehkä selvimmin siitä, että yksilölliseen vastuuseen kiinnitetään paljon huomiota. Kokemuksellisen oppimisen mallin esittelyn yhteydessä todettiin, että motivaatio ja sitoutuminen opiskeluun syntyy parhaiten siitä, että oppija voi aidosti vaikuttaa oppimistavoitteiden määrittämiseen. Aikuiskoulutuksessa tämä tarkoittaa parhaimmillaan sitä, että opiskelijalla on mahdollisuus osallistua opetussuunnitelman laatimiseen. Kun oppija kokee hyötyvänsä opiskelusta, hän innostuu siitä ja kantaa yksilöllisesti vastuun siitä, että tavoitteet tulee saavutetuiksi. Tämä vaihe on perusedellytys hyvälle ja onnistuneelle yhteistoiminnalliselle oppimisprosessille.

Vaikka tavoitteiden asetteluvaihe on tärkeä osa hyvää oppimista, oppimisprosessin ei tarvitse käynnistyä siitä. Useimmiten on järkevää lähteä liikkeelle hyvän opiskeluympäristön luomisesta. Tällöin lähdetään liikkeelle tutustumisesta ja pelisääntöjen luomisesta. Yksilöllisen vastuun suhteen tämä tarkoittaa sitä, että jokainen on valmis raportoimaan kaikissa oppimisen vaiheissa. Yhteistoiminnallisen oppimisen filosofian mukaista on myös, että ryhmä on onnistunut tehtävässään vasta sitten, kun sen jokainen jäsen on suorittanut tehtävän tai ainakin tuonut oman panoksensa sen työstämiseen. On itsestään selvää, että jokainen ryhmän jäsen on vastuussa omasta oppimisestaan ja pystyy suorittamaan kokeet yksinään. Merkittävää on, että henkilökohtaisen vastuunsa lisäksi jäsenet ovat osaltaan vastuussa myös muiden oppimisesta. Jokaisen on pystyttävä esimerkiksi selostamaan, mitä ryhmässä keskusteltiin opiskeluprosessin aikana, miten ryhmän yhteiseen ratkaisuun päädyttiin ja kyettävä perustelemaan se. Käytännössä tämä tarkoittaa esimerkiksi sitä, että kouluttaja voi valita sattumanvaraisesti yhden jäsenen esittämään ryhmän tuotoksen. Ryhmän ei siis

tule sallia "peukalokyytiläisiä" eikä "työjuhtia", vaan jokainen jäsen tuo toimintaan oman rakentavan panoksensa.

Yksilöllinen vastuun toimiessa ryhmän jäsenet tuntevat paitsi omat myös muiden vahvuudet ja heikkoudet. Jokainen yksilö antaa omat tietonsa ja taitonsa muiden käyttöön. Heikkoja tuetaan ja ohjataan oppimisprosessin aikana. Kaikki huomioivat toisensa ja kunkin tarpeet ja arvostavat toisiaan. Tämä asettaa vaatimuksia myös kouluttajalle. Hänen tulee kannustaa opiskelijoita käyttämään vahvuuksiaan ryhmän hyväksi antamalla ryhmälle ja sen yksilöille palautetta heidän toiminnastaan. Kouluttajalla on etenkin opiskelun alkuvaiheessa vastuu luoda hyvät puitteet oppimiselle pitämällä huolen siitä, että jokainen ryhmän jäsen todella toimii ryhmän hyväksi eikä irtaudu yksilölliseksi puurtajaksi. Mitä pienempi ryhmä on, sitä voimakkaammin yksilöllinen vastuu toteutuu.

Aikuiskoulutuksessa yksilöllinen vastuu omasta oppimisesta on avain onnistumiseen. Vastuu muista ryhmänjäsenistä sosiaalisen vahvistamisen, toisista huolehtimisen ja yhteisten pelisääntöjen avulla takaa parhaan lopputuloksen. Onnistuttaessa saavutetaan tietojen ja taitojen omaksumisen lisäksi muutos asenteissa ja käyttäytymisessä; opitaan metakognitiivisia taitoja.

B. Oppimista edistävä vuorovaikutteinen viestintä

"Puhumalla oppii."

Aito kohtaaminen ja rakentava dialogi ovat hyvän oppimisen lujaa rakennusainetta. Oppijoiden välistä vuorovaikutteista viestintää kehitetään suunnitelmallisesti pienissä ryhmissä (2-6 henkilöä) lähtien liikkeelle yhdessä sovittavista pelisäännöistä ja niiden jatkuvasta seuraamisesta. Tavoite on, että kukin auttaa toisiaan oppimaan tuomalla omat näkökulmansa esiin. He selittävät miten ratkaisisivat ongelman, keskustelevalle käytettävistä käsitteistä, opettavat toisiaan ja pohtivat kuinka uudet asiat liittyvä aiemmin opittuun. Ryhmä vetää myös mukaan sellaiset jäsenet, jotka eivät syystä tai toisesta ole motivoituneet opiskelemaan. Vuorovaikutukseen liittyy myös yhteenvetojen tekeminen, tiedon ja ymmärtämisen tarkentaminen, seuraavien toimenpiteiden sopiminen ja seuraaminen sekä asian tai tehtävän edelleen kehittäminen yhdessä keskustellen ja neuvotellen. Jatkuva "kivelle nousu" eli kriittinen arvioiva pohdiskelu eli reflektio on luonnollinen osa vuorovaikutteista viestintää.

Kouluttaja luo oppimistapahtumalle sellaiset rakenteet, että vuorovaikutteinen viestintä mahdollistuu. Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että pöydät siirretään tarvittaessa syrjään helpottamaan jatkuvaa "pakkojen sekoittamista" eli useiden eri ryhmäkoostumusten ja pariporinoiden käyttöä. Pienissä ilman pöytiä olevissa ryhmissä toisiinsa päin kääntyneenä istuessaan sen jäsenet hyötyvät sanallisen viestinnän lisäksi myös sanattomasta viestinnästä, ilmeistä, eleistä ja istuma-asennosta. Näin on etenkin silloin, kun verbaalinen ja ei-verbaalinen viestintä ovat ristiriidassa keskenään. Järkevän äänenkäytön opettelu, tasa-arvoinen puheenvuorojen jakaminen ja esiintymisen jatkuva harjoittelu auttavat voittaman pelkoja. Useimmat ihmiset eivät halua puhua isommassa ryhmässä ja niinpä onkin tärkeää, että oppijat saavat pienen paineenkin alla positiivisia kokemuksia ja onnistumisen elämyksiä pienistä "esiintymisistään". Tärkeää on myös, että kouluttajan antamat tehtävät ovat sellaisia, että niiden ratkaisu vaatii monenlaista osaamista ja että niistä riittää haastetta jokaiselle. Kouluttajan tulee seurata ryhmien toimintaa kiertelemällä ja kuuntelemalla niissä käytäviä keskusteluja, joiden lomassa hän auttaa, tukee, rohkaisee ja kiittää kunkin oppimispyrkimyksiä. Edellä esitellyt toimenpiteet luovat omalta osaltaan perustaa hyvälle vuorovaikutteiselle viestinnälle ja sitä kautta tehokkaalle oppimiselle.

C. Positiivinen riippuvuus

"Kaikki yhden, yksi kaikkien puolesta." (Alexander Dumas)

Positiivinen riippuvuus, jonkinlainen me-henki, kehittyy silloin, kun opiskelijat kokevat tarvitsevansa toisiaan suorittaakseen ryhmän yhteisen tehtävän. He kokevat asenteellisesti olevansa samassa veneessä ajatuksella "sink or swim together". Ryhmän menestyminen riippuu sen jäsenten menestyksestä ja yhden menestyminen vaikuttaa toisten menestykseen. Positiivinen keskinäinen riippuvuus on koko yhteistoiminnallisen oppimisen ytimenä. Ilman sitä yhteistyöltä putoaa pohja pois ja se hajoaa ryhmässä suoritetuksi yksilötyöksi. Ryhmän jäsenten tulisi saada kokemus myös tunnetasolla, että he ovat liittyneet yhteen ja että yhteinen menestyminen koituu kaikkien oppimisen

eduksi. Tästä syntyy motivaatio ja syy työskennellä yhdessä ja koordinoida ponnistelujaan tehtävien suorittamiseksi.

Kouluttajan kannalta tämä tarkoittaa sitä, että opiskelijakson alussa tulee tutustuminen tehdä erityisen huolella. Kouluttaja aloittaa oppimisjakson kätelemällä koko ryhmän. Sen jälkeen tulee nopeasti pyrkiä luomaan vapaa tunnelma, jossa jokainen kokee viihtyvänsä jännittämättä. Tavoitteena on, että kaikki oppivat mahdollisimman nopeasti toisensa nimeltä ja työskentelevät etenkin oppimisen alkuvaiheessa jatkuvasti eri ryhmissä, vuorollaan kaikkien kanssa. Yhdessä sovitut tavoitteet ja pelisäännöt luovat vahvan pohjan positiivisen riippuvuuden rakentamiseksi. Koko ajan on muistettava, että hyvä me-henki syntyy vasta pitkällisen, määrätietoisen työn tuloksena. Sitä pitää kehittää koko ajan erilaisilla ryhmäytämisharjoituksilla ja jatkuvalla ohjatulla itsearviointilla. Ryhmän yhteinen tehtävä, vapaamuotoinen opiskelu, positiivinen, kannustava ilmapiiri ja sopiva huumori auttavat omalla tavallaan positiivisen riippuvuuden luomisessa. Samaa asiaa tukevat yhteinen opiskelumateriaali, palapelitekniikat ym. yhteistoiminnallisen oppimisen menetelmät (ks. Leppilampi & Piekkari 2001), allekirjoitukset ja yhteinen arviointi. Jokainen tajuaa, että oma oppiminen on riippuvainen siitä, miten muut suorittavat omat osionsa. Vapaamatkustajia ei sallita,

D. Ihmissuhde- ja ryhmätaidot

”Maksaisin kyvystä tulla toimeen muiden ihmisten kanssa enemmän kuin mistään muusta kyvystä auringon alla.” (John D. Rockefeller)

Hyvät ihmissuhdetaidot ja ryhmätyötaidot ovat yhteistoiminnallisen oppimisen yksi peruseriaatteista. Lähtöoletuksena tässä on, että ryhmälle annettava yhteinen tehtävä ja kehoitus toimia yhdessä ei takaa onnistunutta lopputulosta. Sosiaaliset taidot eivät tule synnyinlahjana, joten niiden merkitystä tulee pohtia yhdessä oppijoiden kanssa eri näkökulmista. Opiskelijat on saatava ymmärtämään se, että hyvä opiskeluprosessi vaatii hyviä vuorovaikutustaitoja ja niiden käyttämistä oppimisen edistäjänä.

Hyvälle oppimisprosessille on ominaista mahdollisuus puhua; testata omia ajatuksia ja puhua tunteista. Tämä ei tosin yksin riitä vaan on myös osattava kuunnella. Oppijoille on opetettava tietoisesti muun muassa johtamistaitoja, keskinäistä luottamusta ja toisten arvostamista, toisen tarkkaavaista kuuntelua, neuvottelua ja päätöksentekoa sekä ristiriitatilanteista selviytymistä. Edelläkin voimakkaasti korostetut yhdessä sovitut pelisäännöt ovat kivijalka sosiaaliselle kanssakäymiselle, joten niihin tulee kiinnittää paljon huomiota ja niiden noudattamista seurata jatkuvasti.

Kouluttaja auttaa opiskelijoita parhaiten tutustuttamalla heidät toisiinsa ja auttamalla heitä luottamaan toisiinsa. Avoin vuorovaikutus synnyttää luottamusta. Ristiriitojen rakentava käsittely tarvittaessa yhdessä koko opiskelijaryhmän kanssa, tarvittaessa kahden kesken, toimii mallina ihmissuhteiden hoitamiseen. Ryhmätyö- ja sosiaaliset taitoja opitaan vain ja ainoastaan harjoittelemalla. Näiden taitojen harjoittelu on myös osa hyvää aikuiskoulutusta.

E. Toiminnan ja oppimisen yhteinen pohtiminen

Toiminnan ja oppimisen yhteinen pohtiminen on ehkä laiminlyödyin yhteistoiminnallisen oppimisen periaatteista. Kokemuksellisen oppimisen kehän yksi vaihe on reflektointi, jota tämä periaate vastaa. Oppimisvaiheessa yhteinen pohtiminen luo sillan omien kokemusten muuntamiseksi uusiksi teorioiksi, käsitteiksi ja malleiksi. Tällöin pohditaan prosessia yhdessä asetettujen tavoitteiden suhteen. Reflektoinnin toinen ulottuvuus on oppia tietoisesti tarkkailemaan omaa ja ryhmän toimintaa, itse oppimisprosessia. Oppimisen yhteinen pohtiminen mahdollistaa kokemuksesta oppimisen ja kokemuksen hyödyntämisen myös tulevaa oppimista varten. Tällöin tutkitaan yhdessä ryhmän yhteistyötaitojen kehittymistä ja kunkin omaa oppimista esimerkiksi seuraavien kysymysten avulla: Mitä opin? Miltä toiminta tuntui? Miten työskentelimme? Mitkä toiminnot edistivät oppimista, mitkä hidastivat tai estivät? Tältä pohjalta opiskelijat yhdessä kouluttajan kanssa pyrkivät ratkaisemaan miten jatkossa voisi parantaa ryhmien työskentelyä. Kouluttajan on hyvä huolehtia, että ryhmissä tehdään sopimuksia ja luodaan tavoitteita, jotka helpottavat niiden tietoista tarkkailua ja oppimista. Yhteisen pohtimisen osuutta koulutuksessa on vaikea ylikorostaa. Koetun yhteinen arviointi kehittää

myös oppijan **metakognitiivisia taitoja** eli ymmärrystä siitä, miten hän oppii, miten häneen vaikutetaan, miten ryhmä kehittyy jne. Itsetuntemus on lopulta avain uusien asioiden omaksumiseen.

Toiminnan yhteinen pohtiminen auttaa ryhmän jäseniä kehittämään yhteistyötaitojaan, varmistaa, että sen jäsenet antavat ja saavat palautetta toisiltaan. Samalla varmistetaan, että opiskelijat oppivat paitsi tiedollisia myös metakognitiivisia taitoja. Kouluttajan tulisi muistaa, että hyviä saavutuksia ja tavoitteiden täyttymistä arvostetaan ja juhlietaan yhdessä. Täten kehitetään myös ryhmien jäsenten positiivista, toisia tukevaa käyttäytymistä, kun juhlietaan paitsi omaa myös muiden onnistumista.

Edellä esiteltyjen periaatteiden omaksuminen ja sisäistäminen on edellytys yhteistoiminnallisen oppimisen filosofian mukaisten opetusmenetelmien tehokkaaseen käyttöön. Kouluttajan ammattitaitoa ei mitata sillä, että hän hallitsee satoja erilaisia menetelmiä vaan sillä, että hän osaa valita niistä kulloiseenkin tilanteeseen parhaiten sopivat. Jokainen opetustuokio ja -tapahtuma on uusi haaste, jossa onnistuminen on lopulta riippuvainen siitä, miten kouluttaja valmistautuu siihen, miten hän hallitsee oppimisprosessin ohjaamisen ja miten hän ymmärtää ihmisen oppimista. Oppimisprosessin tehokas ohjaaminen edellyttää, että kouluttaja seuraa tarkoin ryhmien työskentelyä. Hän auttaa analysoimaan ryhmien kanssa niiden ongelmia ja tehtäviä. Samalla hän antaa ryhmille palautetta sen jäsenten yhteistyötaidoista. Kouluttaja on malli, jonka toimintoja oppijat seuraavat tarkoin. Se merkitsee vastuuta paitsi oikeiden asioiden myös oikeiden toimintojen opettamisesta.

Kuten periaatteista käy ilmi, yhteistoiminnallisen oppimisen vahvuus perustuu paljolti sen yhteydessä käytettäviin pelisääntöihin. Jokaisen on oltava valmis raportoimaan pienryhmäkeskustelujen tuloksia. Oppijoiden pitää myös olla valmiit tekemään yhteenvetoja, selittämään ja opettamaan asiat muille. Jotta tähän pystyisi, edellyttää se korkeampiasteista kognitiivista ajatusten järjestelyä ja pohdintaa kuin pelkkä materiaalin oppiminen vain omaa käyttöä varten. On myös todettu, että kokemuksellisen oppimisen kehämällin reflektiovaihetta vastaava keskustelu yhteistoiminnallisissa ryhmissä edistää useimmiten omien päätelmien ja johtopäätöksen tekoa. Tämä taas helpottaa asioiden selittämistä, jäsentämistä ja arviointia. Tämän pohdintaprosessin kautta tieto muuttuu merkitykselliseksi.

Yhteistoiminnallisessa oppimisessa pääsääntöisesti käytettävät heterogeeniset ryhmät pakottavat divergenttiin ajatteluun eli yksilöiden erilaisuutta hyödyntäviin luoviin reaktioihin ja jokaisen oppijan erityisen lahjakkuuden käyttöön. Tällöin vanha totuus siitä, että ”kehitys alkaa ristiriidasta” käy toteen. Oppijoiden erilaisesta kokemuksesta ja tieto-aidosta johtuvat odotukset aikaansaavat sen, että ryhmän jäsenten erilaisista odotuksista ja näkemyksistä tulee arvokas rikkaus eikä ongelma. Opiskelijat vaikuttavat toistensa oppimiseen selittämällä ja lähestymällä asioita eri näkökulmista, esittämällä erilaisia tapoja ratkaista ongelma ja antamalla toisilleen palautetta ja rohkaisua. Hyvä oppimisprosessi pakottaa myös siihen, että ristiriitaiset mielipiteet, tulkinnat ja selitykset on ratkaistava. Tämä taas ei onnistu ilman reflektioita, aitoa kohtaavaa dialogia. Parasta on lopulta se, että opiskelijat joutuvat keskittymään paitsi tehtävän kognitiivisiin myös metakognitiivisiin puoliin joutuessaan selostamaan, miten he ovat päätyneet tiettyihin ratkaisuihin. Ei siis riitä, että he vain pyrkivät löytämään ns. ”oikean vastauksen”.

Vaikka yhteistoiminnallinen oppiminen on tehokas tapa oppia, se on kuitenkin vaan yksi lähestymistapa muiden joukossa. Niinpä sitä ei tule missään nimessä valita ainoaksi tavaksi opettaa. Koulutuksessa on tärkeintä käyttää monipuolisia työtapoja ja muistaa, että yksi tarve on ja pysyy; innostunutta kouluttajaa ei korvaa mikään.

OSKU- projektin jatkoa ajatellen edellä esitellystä teoriapohjasta voi selkeästi tehdä sen johtopäätöksen, että yhteistoiminnallisen oppimisen filosofia ja kokemuksellisen oppimisen teoria on syytä ottaa lähtökohdaksi luotaessa uusia koulutusmalleja. OSKU-projektin tavoitteet liittyvät paitsi tehokkaaseen kansalaisverkon oppimiseen myös sen sisällön ja käytön kehittämiseen. Käytön jatkuvuus turvataan parhaiten sillä, että kansalaiset kokevat voivansa aidosti, omista tarpeistaan ja lähtökohdistaan kehittää verkosta ”näköisensä” verkon, josta on heille todellista hyötyä ja jonka parissa he viihtyvät. Silloin tarvitaan aitoa vuorovaikutusta, uskallusta, verkon ylläpitäjien ja toisten käyttäjien tukea sekä toiminnan jatkuvaa arviointia. Kyse ei ole ainoastaan hyvästä koulutuksesta vaan myös sitouttamisesta ja markkinoinnista. Näihin asioihin yhteistoiminnallinen ja kokemuksellinen oppiminen tarjoavat hyvän perustan.

Tässä luvussa esitellyt asiat luovat perustan hyvälle oppimisprosessille. On utopistista ajatella, että puolen vuoden koulutuksen aikana kyettäisiin tekemään vertaiskouluttajista opetuksen huippuammattilaisia. Sopii kuitenkin toivoa, että esitellyt ajatukset ohjaavat kouluttajakouluttajia fokuoimaan omaa opetusta oikeisiin asioihin. Jos koulutuksessa pyritään vakavasti oppijoiden itsenäistymiseen ja minäkuvan kasvuun, oppimaan oppimisen sekä yhteistyötaitojen kehittämisen tavoitteisiin, edellyttää tämä kouluttajien välistä tiivistä yhteistyötä. Kukin kouluttaja etenee omassa opetustyössään yhdistämällä opetuksensa tavoitteita ja työmuotoja muiden kouluttajien tavoitteisiin

Seuraavissa luvuissa esiteltävän tutkimuksen arviointi- ja yhteenveto-osien luokittelu on tehty yhteistoiminnallisen oppimisen periaatteiden mukaisesti.

LÄHTEET

Ausubel, D.P. et al (1978). Educational Psychology: A Cognitive View. New York: Holt, Rinehalt & Winston.

De Corte, E. (1993). Learning Theory and Instructional Science. A paper presented at the Final Planning Workshop of the ESF-Programme "Learning in Humans and Machines" in Switzerland 1993.

Johnson, David, W. & Johnson, Roger, T & Johnson Holubec Edythe, 1990. Circles of Learning; Cooperation in the classroom. Edina, MN: Interaction Book Company.

Kohonen, Viljo & Leppilampi, Asko (1994). Toimiva koulu. Opetus 2000. Juva: WSOY.

Kolb, D. (1984). Experiential Learning. Experience as the Source of Learning and Development. Englewood Cliffs: Prentice-Hall, Inc.

Leppilampi, Asko & Piekkari, Ulla (2001). Opitaan yhdessä. Aikuiskoulutusta yhteistoiminnallisesti. Pori: Kehitys.

Sahlberg, Pasi & Leppilampi, Asko (1994). Yksinään vai yhteisvoimin? Yhdessäoppimisen mahdollisuuksia etsimässä. Helsinki. Helsingin yliopisto. Vantaan täydennyskoulutuslaitos.

2. YLEISTIETOA OSKU-ALUEISTA

2.1 Itä-Turku

Taustaa

Sitran kahdeksasta ympäri Suomea olevasta OSKU-projekteista Itä-Turulla on ainoana **erityiskohderyhmään maahanmuuttajat**. Alueen projektisuunnitelman mukaan se suuntautuu kuitenkin kaikille itä-turkulaisille asukkaille ja toimijoille. Alueella asuu yhteensä noin 30 000, joista ulkomaalaisia n. 3100 (alueella puhutaan 49 eri kieltä!). Hankkeessa tosin panostetaan erityisesti alueen maahanmuuttajien ja kolmannen sektorin mukaan saantiin ja näistä saatavista kokemuksista oppimiseen. Itä-Turun alueella asuu monia, joilla on vaara jäädä syrjään kehittyvän tietoyhteiskunnan tarjoamista palveluista ja mahdollisuuksista puutteellisten taitojen takia.

Tavoitteet

Suomen itsenäisyyden juhlarahaston (Sitra) ja Turun kaupungin rahoittaman Itä-Turun OSKU -projektin tavoitteina on

1. kohentaa syrjäytymisuhanalaisten itäturkulaisten tilannetta
2. kasvattaa tietoyhteiskuntakyvykkyyttä ja
3. vahvistaa yhteisöllisyyttä Itä-Turun alueella.

Tavoitteeseen liittyy erillisenä kokonaisuutena MATKA –osahanke, jonka yhteydessä maahanmuuttajat ovat erityiskohteena. Haasteellisen käyttäjäkunnan tavoittaminen, asukkaiden tietokoneen ja -verkkojen käyttövalmiuksien parantaminen ja asukaslähtöinen sisällöntuotanto ovat projektin keskeiset painopistealueet. Merkittävän kehittämisspanoksen verkon sisällöntuotantoon tuovat myös Itä-Turun alueella toimivat tavoite 2 -ohjelman tietoteknologiahankkeet ja Turun kaupungin Internet-projekti.

OSKU-projektin toimintatavat

Projektin aikana itäturkulaisille rakennetaan yhteisöllisyyttä ja hyvinvointia vahvistava paikallinen asukasverkko, jonka käyttö perustuu henkilökohtaiseen sähköpostiin. Toive on, että asukkaat käyttävät verkkoa aktiivisesti ja että se muovautuu käyttäjiensä näköiseksi. Asukkaat ja muut toimijat tapaavat toisiaan "virtuaalitorilla", keskustelevat, vaikuttavat oman asuinympäristönsä asioihin, etsivät tietoa ja uutisia, käyttävät ja tarjoavat palveluita sekä ostavat ja myyvät. Verkosta aukeaa projektisuunnitelman mukaan koko muu maailma - internet ja sen tuomat elämykset.

Kansalaisverkon kehittäminen ja ylläpito

Työvoimakoulutuksella koulutetut vertaisohjaajat ylläpitävät ja kehittävät tietoverkkoa, motivoivat asukkaita sekä ohjaavat vertaisina sellaisia asukkaita, jotka eivät vielä käytä tietokonetta. Vertaiskouluttajien joukko on jakautunut kolmeen ryhmään; tekniikkaryhmä, koulutusryhmä ja www-sivujen ylläpitoon ja sisältöjen kehittämiseen erikoistuneet ryhmät. Koulutuksen ja ohjauksen tavoite on saada kansalaiset käyttämään kansalaisverkkoa mahdollisimman paljon. Jotta kaikkien asukkaiden yhtäläinen mahdollisuus päästä verkkoon toteutuu, on Itä-Turkuun asennettu syksyyn 2002 mennessä 22 ilmaista, yleisökäyttöön tarkoitettua "OSKU-pistettä".

Hallinto

OSKU-projektin Itä-Turun alueen asioista päättää projektin ohjausryhmä, joka koostuu Turun kaupungin, työvoimahallinnon ja rahoittajien edustajista. Projektipäällikkö esittelee asiat ohjausryhmälle. Hänen vastuullaan on myös projektihenkilöstön palkkaus, projektin hankinnat ja vastuu budjetissa pysymisestä. Projekti toimii itsenäisesti kuten Sitra OSKU-projekteilta edellyttää.

2.2 Pohjois-Lappi

Pohjois-Lapissa OSKU- projekti toteutetaan välillä 1.4.2001-31.3.2003. Projektin hallinnoijana toimii Pohjois-Lapin alueyhteistyön kuntayhtymä.

Tietoja seutukunnasta

Seutukunnan pinta-ala on 35 129 km², joka on 10,4 % Suomen pinta-alasta. Etäisyys Sodankylän eteläosasta Nuorgamiin on 420 km. Seutukunnan väkiluku on 18 343 ja väestötiheys 0,53 asukasta/km². Asukkaiden määrä Sodankylässä on 9 674, Inarissa 7 268 ja Utsjoella 1 401. Saamea äidinkielenään puhuvia on alueella 1 220 eli 72 % koko maan saamenkielisistä.

Elinkeinorakenne alueella jakautuu seuraavasti: alkutuotanto 10,5 %, teollisuus ja jalostus 11,8 % ja palvelut 70,1 %. Julkisella sektorilla työskentelee lähes puolet alueen väestöstä, yksityisellä sektorilla työskentelee 31 %. Työttömyysaste elokuussa 2001 oli Sodankylässä 23,7 %, Inarissa 20,6 % ja Utsjoella 16,1 %.

OSKU –projektin toimintatapa

OSKU-projektissa tietoyhteiskuntaa ei tuoda alueille ylhäältä päin ja valmiina pakettina. Alueen tietoteknisten valmiuksien rakentamiseen tarvitaan paikoin ulkopuolista apua, mutta paikallisen tietoyhteiskunnan sydämen, kansalaisverkon eli paikallisen virtuaaliyhteisön, alueen ihmiset luovat omalla toiminnallaan haluamansa näköiseksi. Ihmiset tuottavat itse kansalaisverkon sisällön, keskustelevat ja liikkuvat verkossa omilla nimillään. Yksittäiselle ihmiselle kansalaisverkko näyttäytyy henkilökohtaisen sähköpostin laajenuksena.

Projektissa paikallisten ihmisten koulutus tietoyhteiskuntaan tapahtuu paikallisten ihmisten voimin. OSKU alueella koulutetaan tarvittava määrä ”vertaiskouluttajia”, jotka perehtyvät ensin itse kansalaisverkkoon, jonka jälkeen jalkautuvat itse opastajiksi ja kouluttajiksi alueelle.
(Lähde Ritva Metsälampi/Väliraportti 1.4.2001-31.5.2002)

Projektin tavoitteet ja toimenpiteet

Pohjois-Lapin keskeisimmät projektin tavoitteet ovat seuraavat:

1. luoda pohjoislappilainen kansalaisverkko
2. antaa jokaiselle halukkaalle koulutusta kansalaisverkon käytöstä
3. tuoda kansalaisverkon käyttömahdollisuus jokaisen pohjoislappilaisen ulottuville
4. saada verkon käyttäjiksi 20 % alueen väestöstä
5. käynnistää 35 nettikioskia alueelle.

Tavoitteiden toteutumiseksi on määritelty seuraavat toimenpiteet:

1. vertaiskouluttajien työvoimapolitiininen koulutus
2. kansalaiskoulutusjärjestelmän luominen
3. kansalaisten kouluttaminen
4. kiinteiden nettipisteiden käynnistäminen
5. paikallisen sisältötuotannon kehittäminen ja työstäminen kansalaisverkkoon sekä seutukunta-portaalin työstäminen.

(Lähde Ritva Metsälampi/Väliraportti 1.4.2001-31.5.2002)

3. TUTKIMUKSEN SUORITTAMINEN

3.1 Vertaiskouluttajien koulutusprosessi

3.1.1 Yleistiedon kerääminen

Vertaiskouluttajien koulutusprosessiin kuvausta varten koulutuksista kerättiin ja analysoitiin käytettävissä olevat materiaalit (koulutukseen valittujen opiskelijoiden CV:t, koulutuksen opetussuunnitelmat, työvoimahallinnon koulutuksesta keräämät palautteet ja OSKU-alueiden väliraportit ym. materiaali). Pyydetty materiaali ja kyselyjen yksityiskohtaiset tulokset on laitettu tämän tutkimuksen mukana luovutettavaan erilliseen kansioon.

3.1.2. Kyselyt

Vertaiskouluttajien koulutusprosessin kuvaamista ja arviointia varten laadittiin kyselylomakkeet sekä vertaiskouluttajille että koulutuksen toteuttaneille organisaatioille. Lomakkeiden laadinnassa otettiin huomioon yhteistoiminnallisen oppimisen periaatteet ja kokemuksellisen oppimisen malli (liite 1 ja 2).

Kyselyt toimitettiin vastaamista varten kaikille vertaiskoulutuksessa olleille henkilöille sekä kaikille koulutuksen toteutukseen osallistuneille kouluttajaorganisaatioille. Pohjois-Lapissa vertaiskoulutuksessa olleita henkilöitä oli yhteensä 42 ja Itä-Turussa 15. Kouluttajaorganisaatioiden kyselyt toimitettiin Pohjois-Lapissa neljälle organisaatiolle ja yhteensä kahdeksalle henkilölle ja Itä-Turussa Raision ammatillisessa aikuiskoulutuskeskuksessa kuudelle henkilölle. Kyselyt toimitettiin sähköpostilla ja ne oli mahdollisuus palauttaa joko sähköpostilla tai postissa.

Pohjois-Lapin kouluttajaorganisaation henkilöistä kyselyyn vastasi kolme kouluttajaa. Kaksi pääkouluttajaorganisaatiota eivät useista pyynnöistä huolimatta vastanneet kyselyyn. Tästä johtuen ei raportissa ole voitu vertailla kouluttajien ja opiskelijoiden näkemyksiä kuin tietyin osin. Itä-Turun kouluttajaorganisaation henkilöistä kaikki kuusi kouluttajaa vastasivat kyselyyn.

Vertaiskoulutuksessa olleista opiskelijoista kyselyn palautti Pohjois-Lapissa 11 henkilöä ja Itä-Turussa 10 henkilöä. Lisäksi koulutuksista kerättiin työvoimatoimistojen OPAL-palautteet, jotka opiskelijat olivat täyttäneet koulutuksen lopussa tai yhteenvedot palautteista.

3.1.3 Haastattelut

Vertaiskouluttajien koulutusprosessin kuvaamista ja arviointia varten haastateltiin vertaiskouluttajia ja heidän kouluttajiaan kahtena eri kertana. Ensimmäisten haastattelujen (Itä-Turussa 24.9.2002, Pohjois-Lapissa 25-27.9.2002) tarkoituksena oli kerätä yleistietoa projekteista sekä hankkia olemassa olevat dokumentit. Kouluttajakouluttajien ja vertaiskouluttajien haastatteluissa kerättiin informaatiota vertaiskouluttajakoulutuksen toteutuksesta. Lisäksi haastateltiin OSKU:n projektihenkilöstöä.

Pohjois-Lapissa haastatteluihin osallistui yhteensä kuusi kouluttajaorganisaatioiden henkilöä, seitsemän vertaiskouluttajaa (kaikki projektissa toimivia OSKU -oppaita) ja kaksi projektihenkilöä. Itä-Turussa haastatteluihin osallistui kaksi Raision ammatillisen aikuiskoulutuskeskuksen kouluttajaa ja kymmenen vertaiskouluttajaa sekä kaksi projektihenkilöstön edustajaa. Näiden lisäksi haastateltiin Nurmeksessa neljä Glocal Oy:n kouluttajaa.

Toiset haastattelut toteutettiin Itä-Turussa 31.10.2002 ja Pohjois-Lapissa 18-20.11.2002. Itä-Turussa haastattelun tavoitteena oli haastatella sellaisia kouluttajakouluttajia, joita ei vielä oltu tavattu. Samalla syvenneltiin ja tarkistettiin kyselyissä esille nousseita asioita. Myös projektihenkilöstön kanssa syvenneltiin ja tarkistettiin asioita. Lisäksi vertaiskouluttajille tehtiin osaamiskartoitus. Pohjois-Lapissa haastattelu koski lähinnä OSKU -oppaiden osaamista ja kansalaisia.

3.2. Kansalaisten koulutusprosessi

3.2.1 Yleistiedon kerääminen

Kansalaisten koulutusprosessin kokonaisnäkemystä varten kerättiin tiedot koulutustapahtumista ja koulutettujen määristä (liitteet 18 ja 32). Pyydetty materiaali ja kyselyjen yksityiskohtaiset tulokset on laitettu tämän tutkimuksen mukana luovutettavaan erilliseen kansioon.

3.2.2 Kyselyt

Kansalaisten koulutusprosessin kuvaamista ja arviointia varten toteutettiin kaksi kyselyä strukturoiduilla lomakkeilla (liitteet 4 - 6). Ensimmäinen kysely toteutettiin lokakuussa 2002 ja toinen kysely marraskuussa 2002. Molemmat kyselyt olivat täytettävissä annetussa Internet-osoitteessa, jonka projektien henkilöt tiedottivat kansalaisille OSKU:n kautta.

Ensimmäisessä kyselyssä kysyttiin pääsääntöisesti koulutusprosessiin liittyviä asioita yhteistoiminnallisen ja kokemuksellisen oppimisen näkökulmasta sekä kansalaisten verkon käyttöalueita ja taajuutta. Tähän kyselyyn Pohjois-Lapista saatiin 27 vastausta ja Itä-Turusta 59. Pohjois-Lapin pieni vastausmäärä selittyi osin sillä, että siellä oli samaan aikaan kaksi muutakin kyselyä kansalaisille.

Pohjois-Lapin toisessa kyselyssä kysyttiin muutamilla helpoilla kysymyksillä koulutusprosessista ja sen lisäksi kansalaisten osaamista verkon käytöstä sekä verkon käyttöalueita ja taajuutta. Kyselyyn lisättiin selvät rahalliset ”porkkanat” ja sen tiedottamiseen projektin henkilöt panostivat erityisesti.

Itä-Turun toisessa kyselyssä kysyttiin FirstClass-asukasverkon käyttöä ja toiseen kyselyyn liitettiin myös Pölynpyyhkiät-koulutuksen osallistuneiden palautteet.

Toiseen kyselyyn saatiin Pohjois-Lapista 165 ja Itä-Turusta 64 vastausta.

Vertaiskouluttajien nykyisen osaamistason määrittämistä varten laadittiin osaamiskyselylomake (liite 3). Toisen vierailun aikana käytiin lomake yhdessä läpi vertaiskouluttajien/OSKU-oppaiden kanssa. Tämän jälkeen vertaiskouluttajat/OSKU-oppaat täyttivät osaamisen arviointilomakkeen. Pohjois-Lapissa lomakkeen täytti yhdeksän OSKU-opasta ja Itä-Turussa kahdeksan vertaiskouluttajaa. Lomakkeen täyttämisen jälkeen käytiin yhteiskeskustelu osaamisen lisääntymisestä koulutuksen jälkeen sekä nykyisistä osaamistarpeista.

Sen lisäksi Itä-Turussa arvottiin 25 sellaista kansalaista, jotka syystä tai toisesta eivät ole enää kansalaisverkon käyttäjiä. Heille laitettiin kyselyt postitse. Kyselyyn saatiin 15 vastausta.

3.2.3 Haastattelut

Ensimmäisten haastattelukäyntien aikana kyseltiin vertaiskoulutuksessa olleilta opiskelijoilta (vertaiskouluttajat/OSKU-oppaat) heidän tapaansa toteuttaa kansalaisten koulutus. Itä-Turussa haastateltiin lisäksi yhtä kurssilla ollutta henkilöä.

Toisen käynnin yhteydessä Pohjois-Lapissa haastateltiin kansalaisia seuraavasti:

Utsjoki	6 henkilöä
Inari	9 henkilöä
Sodankylä	9 henkilöä

Kansalaiset oli valittu haastatteluun satunnaisotannalla ja projektihenkilöt kutsuivat heidät paikalle puhelimitse. Kansalaisten haastattelu oli hyvin vapaamuotoinen ja siinä keskusteltiin kansalaisten koulutusprosessista, kansalaisten verkon käytöstä ja kysyttiin heidän mielipiteitään verkon kehittämiseksi. Itä-Turusta ei löytynyt yrityksistä huolimatta yhtään vapaaehtoista kansalaista haastatteluun.

3.2.4 Koulutusten havainnoinnit

Vierailujen yhteydessä seurattiin Pohjois-Lapissa kahta ja Itä-Turussa yhtä vertaiskouluttajien pitämää koulutus- ja ohjaustuokioita. Pohjois-Lapissa havainnoitiin hirvimiesten koulutusta ja yläasteen koululaisten koulutusta. Itä-Turussa havainnoitiin projektin toimistossa pidettyä koulutustilaisuutta.

3.3 Vertaiskouluttajien ja kansalaisten koulutusprosessin ulkopuolinen arviointi

Edellä mainituilla tavoilla kerättyjen tietojen avulla kuvattiin koulutusprosessit ja koottiin tulostaulukot raporttiin. Tämän jälkeen suoritettiin ulkopuolinen arviointi EFQM-menettelyn mukaan. Tässä menettelyssä kaikki kolme arvioijaa tekivät ensin yksilöarvioinnin koulutusprosesseista. Arvioinnissa kukin kirjasi koulutusprosessien keskeiset vahvuudet ja keskeiset parantamiskohdat. Tämän jälkeen arvioijat pitivät konsensus-palaverin, jossa jokaisen yksilön näkemykset käytiin läpi kunkin koulutusprosessin osalta ja sen jälkeen muodostettiin keskustelemalla yhteinen näkemys vahvuuksista ja parantamiskohdista. Yhteisesti hyväksytyt vahvuudet ja parantamiskohdat on kuvattu luvussa 5

4. KOULUTUSPROSESSIEN KUVAUKSET

4.1 Itä-Turku

4.1.1 Vertaiskouluttajien koulutusprosessi

Vertaiskouluttajien koulutus toteutettiin työvoimapolitiittisena aikuiskoulutuksena, jonka kouluttajat valittiin tarjouskilpailujen perusteella. Itä-Turussa koulutuksen toteuttajaksi valittiin kuuden (6) tarjoajan joukosta Raision ammatillinen aikuiskoulutuskeskus, jonka vahvuudeksi nähtiin se, että lähiopetus ja työharjoittelu vuorottelevat saumattomasti ja että työharjoittelun määrä lisääntyy tasaisesti koulutuksen edetessä. Myös tietokoneen AB-ajokortin ja tietojenkäsittelyn erikoisammattitutkinnon tai sen osatutkinnon suorittamismahdollisuus koettiin hyväksi. FirstClass-järjestelmän koulutuksesta vastasi Glocal Oy Nurmeksesta.

Kurssilaisten valintakriteereihin luettiin työttömyys ja maahanmuuttajilta lisäksi kaksikielisyys. Valittavan tuli olla myös itäturkulainen ”hyvä tyyppi”. Myös tietokoneen A-ajokortti nähtiin etuna.

Vertaiskouluttajien koulutus toteutettiin Itä-Turussa ajalla 11.6. – 21.12.2001. Raision ammatillisen aikuiskoulutuskeskuksen vetämään koulutukseen osallistui yhdeksän kouluttajaa. Sen lisäksi Glocal Oy:n osuudesta vastasi kaksi kouluttajaa. Koulutukseen valittiin 16 osallistujaa.

Koulutuksen aloitti 15 henkilöä, joista kuusi oli maahanmuuttajia kielinä albania, arabia, bosnia, somalia, venäjä ja viro. Kurssin suoritti loppuun 13 opiskelijaa (yksi keskeytti koulutuksen puolivälissä ja yksi ei läpäissyt koulutusta). Kaikki 13 kurssin suorittanutta henkilöä palkattiin projektiin. Syksyllä 2002 heistä oli projektissa mukana kahdeksan henkilöä. Kurssilaisten taustasta johtuen osallistujajoukko oli hyvin heterogeeninen ja aiheutti kouluttajille haasteellisen työmaan.

Koulutusprosessit

Raision ammatillinen aikuiskoulutuskeskus toteutti kaikki jaksot, paitsi kuuden opintoviikon erikoistumisjakson, jonka hoiti Glocal Oy. Vertaiskouluttajat jaettiin kolmeen ryhmään: tietotekniikka, kouluttajakoulutus ja www-sivujen sisältö-, kehittämis- ja ylläpitoryhmä.

Opiskelijat harjoittelivat kouluttamista pitämällä pieniä opetustuokioita toisilleen. Koulutukset koottiin pienistä osista, joista muodostettiin opetuskokonaisuus. Tämä kokonaisuus pilkottiin uudelleen koulutettaviksi osioiksi, joista opiskelijat valitsivat yksin, pareittain tai pienissä ryhmissä koulutettavat osiot. Opiskelijat tekivät itse opetusmateriaalin pohjan. Koulutuksen suunnittelu tehtiin yhdessä kouluttajan kanssa. Kouluttajan rooli on konsultoiva. Jokainen opiskelija piti yhden opetustuokion muille opiskelijoille.

Opiskelijat olivat selkeästi kiinnostuneita ainoastaan tietotekniikkakoulutuksesta. Kouluttajakoulutus, markkinointi, viestintä- ja vuorovaikutusosuus (kouluttajat nimittivät näitä meta-taidoiksi) eivät kiinnostaneet opiskelijoita. Koulutus on teknisesti aika hajanaista, koska kouluttajat eivät tienneet, miten ryhmän kanssa olisi voinut toimia. Ongelmana oli se, etteivät kouluttajat keskustelleet riittävästi keskenään siitä, mitä kukin kouluttaja ryhmälle kouluttaa. Substanssiosaaminen oli jokaisen kohdalla tärkein koulutettava alue.

Tutkintotavoitteisessa koulutuksessa opiskelijoille laaditaan henkilökohtainen opetussuunnitelma, henkilökohtainen näyttösuunnitelma ja lisäksi laaditaan ryhmäkohtaisia opetussuunnitelmia. Aikaa näiden kaikkien suunnitelmien laatimiseen ei ole riittävästi, eivätkä tiedot välity edelleen kaikille ryhmää kouluttaville kouluttajille. Tässä projektissa yksi kouluttaja teki opiskelijoiden kanssa henkilökohtaiset opetussuunnitelmat, jotka painottuivat selkeästi tutkintotavoitteisuuteen.

Koulutuksessa oli etäopetusta ainoastaan 35 tuntia, joka oli käytännössä kesätauon aika. Opiskelijat suorittivat koko työssäoppimisjakson Raision ammatillisessa aikuiskoulutuskeskuksessa, koska opiskelijoilla ei ollut työharjoittelupaikkoja. Koulutukseen sisältyi joitakin OSKU-projektin omia koulutuspäiviä ja joitakin työssäoppimispäiviä, jolloin opiskelijat työskentelivät itsenäisesti tietokoneiden parissa.

Itä-Turun OSKU-projektin raporttien mukaan koulutuksen alussa piti käyttää runsaasti aikaa yhteisten pelisääntöjen, työtapojen ja –rutiinien opettelemiseen. Avointa tiimimäistä työskentelyä, vastuun ottamisesta omasta ja muiden työstä on harjoiteltu päivittäin projektin aikana, mutta silti siihen on edelleen (kesä 2002) tarvetta. Projekti aikoi raportin mukaan hankkia lisäkonsultaatiota edellä mainittujen lisäksi projektityötaitojen ja asiakastyön laadun lisäämiseen. Näiden lisäksi oman työn tavoitekeskustelut ja niiden arviointi on jatkuvan kehittämisen listalla.

Väliraportissa 1 (15.2.2002) nostetaan esille monia teorian ja käytännön yhteen nivomiseen (mm. työharjoittelu), yhteissuunnitteluun, materiaalityöntekniikkaan, poissaoloihin ym. liittyviä epäkohtia vertaisohjaajien koulutuksessa. Raportin mukaan koulutuksessa painottui yleinen tietotekniikka FirstClass-ohjelman opetuksen ja kouluttajana toimimisen kustannuksella. Raportin mukaan tietotekninen osuus on toiminut hyvin ja lähes kaikilla vertaisohjaajilla on tavoitteena suorittaa tietojenkäsittelyn ammattitutkinto.

Opiskelijoiden perehdytys koulutuksen alussa

Opiskelijoille esiteltiin OSKU-projektin toiminnallinen idea tiedotustilaisuudessa koulutuksen alussa. Opiskelijoilla oli viikon mittainen orientaatiojakso.

Opettajat kokivat, että perehdytys oli riittävä. Joidenkin opiskelijoiden mielestä perehdytyksessä oli kuitenkin ongelmia. Kyselyyn vastanneiden keskiarvot olivat kouluttajat 3,6 ja opiskelijat 3,2.

Koulutuksen toteutusta koskeva tiedotus

Koulutuksen toteutusta koskevaa tiedotusta hoidettiin palaverissa, jossa selvitettiin koulutuksen etenemistä. Opettajainhuoneessa käytiin koulutuksesta keskusteluja, jotka olivat pääasiassa informatiivisia. Lisäksi tiedotuksessa käytettiin hyväksi FirstClass-ohjelmaa. Kyselyyn vastanneiden keskiarvot olivat kouluttajat 3,1 ja opiskelijat 2,6.

Hyvän, turvallisen ja kannustavan oppimisilmapiirin muotoutuminen

Yhteishenkeä yritettiin luoda järjestämällä koulutuksen alussa opiskelijoiden yhteinen illanvietto. Yhteishenkeä saavutettiin tutustumalla toisiinsa ja toisten kulttuureihin. Opiskelijoita rohkaistiin liikkumaan luokassa. Yhteenkuuluvaisuutta lisäsivät yhteiset intressit OSKU-projektissa.

Turvalliseen ja kannustavaan ilmapiiriin vaikutti opiskelijoiden kokemuksen mukaan negatiivisesti Raison ammatillisen aikuiskoulutuskeskuksen organisaatiomuutos. Osa opiskelijoista koki, ettei ryhmässä ollut hyvää yhteishenkeä. Ryhmähenki riippui myös hyvin paljon kouluttajasta. Kouluttajilla on asiasta positiivinen näkemys. Kyselyyn vastanneiden keskiarvot olivat kouluttajat 3,8 ja opiskelijat 2,6.

Koulutuksen alussa tapahtuva ryhmäytyminen

Kouluttajilla ei ollut vaikeuksia saada ryhmän jäseniä toimimaan kenen kanssa tahansa. Opiskelijat toimivat yhteistoiminnallisina pareina.

Opiskelijoille järjestettiin heti koulutuksen alussa kaksipäiväinen tutustumismatka Nurmekseen. Matkan aikana oli hyvä tilaisuus tutustua toisiinsa ja viettää aikaa yhdessä. Tutustuminen ja ryhmäytyminen tapahtuivat luonnollisesti ilman sen suurempia toimenpiteitä.

Opiskelijat tekivät yhteisiä ryhmätöitä ja projekteja. Kouluttajakoulutuksessa ryhmädyttiin myös yhteisten intressien mukaisesti. Samanlaisista aiheista opetustuokioita pitävät opiskelijat varmistivat yhdessä esitysten sisällöt ja rajaukset siten, että keskeiset asiat tulivat käsiteltyä ilman päällekkäisyyksiä. Monet jatkoivat tästä ryhmänä opetusmateriaalin tekemistä ja opetustuokioiden harjoittelua.

Koulutuksessa opiskelijat jaettiin kolmeen ryhmään aihealueen mukaisesti: sisältö, koulutus ja tekniikka.

Kouluttajien mielestä ryhmäytyminen toimi hyvin, keskiarvo 4,1. Opiskelijoiden keskiarvo oli 3,9.

Yhteisten pelisääntöjen sopiminen koulutuksen alussa

Koulutuksessa noudatettiin oppilaitoksen omia pelisääntöjä ja opiskelijoiden mielipiteet huomioon ottaen luotiin myös kurssin omat pelisäännöt: sovittiin oppitunneilla läsnäolosta ja toimenpiteistä poissaolotilanteissa, kurssipäivät ovat oppimista varten. Sovittiin siitä, että vastuu oppimisesta on jokaisella itsellään ja myös koko ryhmällä sekä siitä, että ongelmatilanteissa etsitään apua sekä kouluttajalta että opiskelutovereilta. Kyselyyn vastanneiden keskiarvot olivat kouluttajat 3,8 ja opiskelijat 3,3.

Oppimistavoitteiden määrittely

OSKU-projekti asetti oppimiselle tietyt perustavoitteet. Tietotekniikan koulutuksessa tavoitteena oli suorittaa AB-ajokortti ja tietotekniikan ammattitutkinto. Tutkintojen opetussuunnitelmat määrsivät tavoitteen. Osa opiskelijoista suoritti henkilökohtaisen opiskelusuunnitelman mukaisesti ainoastaan AB-ajokortin ja osa suoritti tietotekniikan erikoisammattitutkinnon.

Kouluttajakoulutuksen tavoitteet määriteltiin yhdessä annetun vähäisen tuntimäärän puitteissa. Kouluttaja ohjasi tavoitteiden muodostamista. Ryhmältä tuli toiveina käsitellä erilaisten ihmisten kohtaamista, opettajan esiintymistä ja opetusmateriaalin laatu.

Oppimistavoitteiden saavuttaminen oli myös kiinni opiskelijan mielenkiinnosta ja suuntautumisesta. Kyselyyn vastanneiden keskiarvot olivat kouluttajat 3,5 ja opiskelijat 3,3.

Opiskelijan oppimistyylin määrittely koulutuksen alussa

Opiskelijoiden oppimistyyliä ei määritelty mitenkään erityisesti. Joissakin ryhmissä aihetta käsiteltiin jonkun verran. Sekä kouluttajat että opiskelijat kokivat, ettei oppimistyylien määrittelyyn panostettu. Kyselyyn vastanneiden keskiarvot olivat kouluttajat 3,0 ja opiskelijat 2,6.

Henkilökohtaisen opiskelusuunnitelman (HOPS) laatiminen

Tässä projektissa yksi kouluttaja teki opiskelijoiden kanssa HOPS:at, jotka painottuivat selkeästi tutkintotavoitteisuuteen. Kouluttaja kävi jokaisen opiskelijan kanssa henkilökohtaisen keskustelun ja haastattelun, jonka pohjalta HOPS laadittiin. OSKU-projektin toiminnan selkeytyessä HOPS:ia voitiin muokata tarpeen mukaan. HOPS:ien laadinnassa onnistuttiin hyvin. Kyselyyn vastanneiden keskiarvot olivat kouluttajat 4,1 ja opiskelijat 4,2.

Pienryhmäyöskentely koulutuksen aikana

Opiskelijat jaettiin koulutuksen alussa kolmeen eri ryhmään. Nämä ryhmät toimivat koulutuksen loppuun saakka.

Koulutuksessa tehtiin paljon ryhmätöitä. Atk-verkkokoulutuksessa käytännön työ on pääsääntöisesti ryhmätöitä ja yhteisten toimintatapojen hakeminen on oleellinen osa harjoittelua.

Projektin suunnittelussa ja sen osa-alueissa esim. kouluttajana toimimisessa ryhmätyön hyöty tuli esiin yhteistoiminnallisuutena, opiskelijat tutustuivat toisiinsa ja saattoivat harjoitella erilaisten ihmisten kanssa työskentelyä. Toinen hyöty oli opiskelun etenemisen nopeutuminen, koska harjoitustehtäviä pohti usein kaksi opiskelijaa yhdessä.

Opiskelijoiden mielestä koulutuksessa oli aika vähän ryhmäyöskentelyä. Koulutuksessa kolmen ryhmän välinen tiedonkulku koettiin huonoksi. Positiivisena koettiin se, että ryhmäyöskentelyssä oppi tuntemaan muita opiskelijoita sekä heidän näkemyksiään. Kyselyyn vastanneiden keskiarvot olivat kouluttajat 4,3 ja opiskelijat 3,2.

Pareittain tai ryhmissä harjoittelu ja opiskelu itsenäisesti ilman kouluttajaa

Asioiden hahmottamisessa ja uuden opiskeltavan aineksen yhdistelemisessä aiemmin opittuun sekä sen soveltamisessa ryhmä on olennainen. Usein työskentelyn aloittaminen vaatii kouluttajaa, mutta oppimisessa kouluttaja saattaa toimia esteenä. Eräs kouluttaja käyttää usein menetelmänä taktista luokasta poistumista.

Monet suunnitelmat tehtiin ja toteutettiin pienryhmissä. Pienryhmissä oli helppo jakaa omaa osaamistaan ja vastaavasti myös oppia muilta sekä oppia tuntemaan muita opiskelijoita ja heidän näkemyksiään.

Joidenkin mielestä soveltavat tehtävät ovat parhaita ilman kouluttajaa, myös moni oivallusta vaativa tehtävä toimii parhaiten silloin, kun valmiin vastauksen antaja ei ole paikalla. Suunnittelutehtävissä syntyi paljon hyviä erilaisia ideoita ja opiskelijat tutustuivat toisiinsa. Kyselyyn vastanneiden keskiarvot olivat kouluttajat 3,3 ja opiskelijat 3,3.

Opiskelijoiden mahdollisuus saada kouluttajilta tukea myös lähiopetusjaksojen välissä

Lähi- ja etäopetus tapahtui koko kurssin ajan oppilaitoksessa, jolloin kontakti opiskelijan ja kouluttajan välillä oli aina mahdollinen. Opiskelijat suorittivat 35 tunnin mittaisen työssäoppimisjakson oppilaitoksessa.

Opiskelijat eivät pyytäneet tukea. Opiskelijoilla ei ollut varsinaista työssäoppimisjaksoa, vaan opiskelijat olivat lyhyen etäopetusjakson oppilaitoksessa. Sekä kouluttajien että opiskelijoiden mielestä työharjoittelujakso olisi ollut tarpeellinen. Kyselyyn vastanneiden keskiarvot olivat kouluttajat 3,5 ja opiskelijat 2,5.

Opiskelijoiden aiemman osaamisen ja kokemusten hyödyntäminen

Työryhmien vetäjiksi laitettiin osaavimmat ja kokeneimmat opiskelijat, jolloin heidän osaamisestaan hyötyivät muutkin. Tietotekniikan osaamisesta oli opiskelijoille kurssin aikana selkeästi hyötyä ja ne jotka osasivat, tukivat muiden oppimista.

Atk-kokemuksesta ja –koulutuksesta oli opiskelussa selkeää hyötyä. Osa jopa koki, ettei olisi lainkaan pärjännyt koulutuksessa ilman aikaisempaa tietotekniikan osaamista. Kyselyyn vastanneiden keskiarvot olivat kouluttajat 3,5 ja opiskelijat 3,4.

Ryhmän sisäisen vuorovaikutuksen tukeminen

Opiskelijat toimivat toistensa tukena opiskelun ajan. Ryhmän sisäistä vuorovaikutusta edesauttoi pienryhmätyöskentely. Kouluttajat kannustivat vuorovaikutukseen korostamalla, että jokaisen idea on tärkeä ja sitä on tuotava rohkeasti esiin.

Vuorovaikutuksessa ilmeni myös ristiriitoja. Ristiriidat eivät johtuneet niinkään kulttuurieroista, vaan yksilöiden sitoutumisen asteesta. Tilanteita purettiin ja kannustettiin syrjäänvetäytyviä opiskelijoita osallistumaan.

Koulutuksessa ryhmäytyminen toimi hyvin. Kouluttajalla ei ollut vaikeuksia saada ryhmän jäseniä toimimaan kenen kanssa tahansa. Opiskelijat työskentelivät yhteistoiminnallisina pareina. Kouluttajat korostivat, että jokaisen idea on tärkeä ja sitä on tuotava esiin. Kyselyyn vastanneiden keskiarvot olivat kouluttajat 3,1 ja opiskelijat 3,0.

Opiskelijoiden keskinäisen vuorovaikutuksen hyödyntäminen

Ryhmän, samoin kuin opiskelijoidenkin, keskinäistä vuorovaikutusta edesauttoi pienryhmätyöskentely. Ryhmien koostumuksessa huomioitiin opiskelijoiden osaamistaso, jolloin enemmän osaavat pystyivät tukemaan vähemmän osaavia. Opiskelijat jakoivat tietoa toisilleen, jolloin joidenkin osaamisesta hyötyivät muutkin. Opiskelijoilta tulleet hyvät ideat tulivat hyödynnettyä opiskelun suunnittelun aikana.

Projekti on yhteinen tavoite, vuorovaikutus kurssin aikana vaikuttaa tulevan projektin läpivientiin. Lähinnä opiskelijoiden hyvät ideat tuli hyödynnettyä opiskelun suunnittelun aikana. Kyselyyn vastanneiden keskiarvot olivat kouluttajat 3,8 ja opiskelijat 3,1.

Opiskelijoiden kannustaminen omien näkemysten esittämiseen

Opiskelijoiden näkemyksiä kuunneltiin ja parhaiten perustellut esitykset otettiin käyttöön koulutuksessa. Koulutuksen loppuvaiheessa sisältönä oli käytännön tehtävissä vastaan tulleita asioita, joita opiskelijat olivat erikseen toivoneet käsiteltäväksi.

Opiskelijat saattoivat vapaasti ilmaista mielipiteensä ja tehdä kysymyksiä. Tätä ryhmää ei tarvinnut erikseen kannustaa näkemysten esittämiseen, vaan pikemminkin hieman hillitä. Kyselyyn vastanneiden keskiarvot olivat kouluttajat 4,3 ja opiskelijat 3,7.

Opiskelijoiden aiemman osaamisen ja kokemusten hyödyntäminen

Opiskelijat saivat valita ryhmän oman tietotaitonsa mukaisesti esim. tietotekniikan kokemus voitiin hyödyntää koulutuksessa. Enemmän osaavat opiskelijat tukivat vähemmän osaavia. Maahanmuuttajakoulutuksessa pyrittiin hyödyntämään heidän kulttuurillista ja kielellistä kokemustaan. Kyselyyn vastanneiden keskiarvot olivat kouluttajat 3,5 ja opiskelijat 3,3.

Opiskelijoiden toistensa tukeminen ja auttaminen

Opiskelijat avustivat ja neuvoivat toisiaan eri koulutuksen kohdissa. Mahdolliset kieliongelmat, mitkä atk-sovellusten opiskelussa tulivat eteen, selvisivät yleensä ryhmän sisällä. Ryhmällä oli "kaveria ei jätetä" –mentaliteetti. Nopeimmin tehtävistä suoriutuvat opastivat hitaampia. Koepäivämääristä ja uusintakokeista sovittiin yhdessä.

Koulutettavien ryhmässä oli toisia tukevia ja auttavia opiskelijoita. Toisaalta oli opiskelijoita, jotka eivät auttaneet muita. Kontrasti oli silmiinpistävä. Kyselyyn vastanneiden keskiarvot olivat kouluttajat 3,8 ja opiskelijat 3,8.

Opiskelijoiden vastuunotto omasta oppimisestaan

Osa opiskelijoista otti vastuun itselleen, osa ei. Muutamilla opiskelijoilla oli heti koulutuksen alusta alkaen selvää, että tämä on heidän projektinsa ja he käyttivät paljon omaa aikaansa asioihin perehtymiseen. Osa kurssilaisista oli vastuunkantajia ja he hoitivat toistenkin työtaakan ja auttoivat muita tarvittaessa. Tutkintotavoitteisessa koulutuksessa tutkinnon suorittaminen on päämääränä, joka edesauttaa oppimista. Osa opiskelijoista otti vastuun, osa ei ottanut. Kyselyyn vastanneiden keskiarvot olivat kouluttajat 3,1 ja opiskelijat 4,0.

Opiskelijoiden mahdollisuus vaikuttaa opetuksen toteutukseen

Koulutuksen loppuvaiheessa opetuksessa painotettiin niitä asioita, mitä olivat tulleet eteen käytännön työssä ja mihin tarvittiin lisää tietoa. Opiskelijat järjestivät lisää tunteja AB-ajokortin opiskeluun ottamalla AB-koulutuksen osioita opetustuokioidensa aiheiksi. Esitettyihin toiveisiin vastattiin opetusohjelman ja kouluttajaresurssien sallimissa rajoissa. Kouluttajien mielestä opiskelijat pystyivät vaikuttamaan opetuksen toteutukseen paremmin kuin opiskelijoiden mielestä. Kyselyyn vastanneiden keskiarvot olivat kouluttajat 3,8 ja opiskelijat 3,0.

Sosiaalisten taitojen opettaminen koulutuksen aikana

Kouluttajakoulutuksen vähäisten tuntien aikana harjoiteltiin havainnoimaan oppijoiden ruumiinkieltä ja ongelmatilanteita. Keskusteluissa käsiteltiin toisen ihmisen kuuntelemisen taitoa, ja todellisen ongelman hahmottamista. Koulutuksen aikana oli käytännössä paljon sosiaalista kanssakäymistä.

Useimmat opiskelijat onnistuivat kouluttajan mielestä harjoittelussa havainnoimaan oppijoiden ruumiinkieltä ja ongelmatilanteita. Kyselyyn vastanneiden keskiarvot olivat kouluttajat 3,1 ja opiskelijat 3,1.

Myynnin ja markkinoinnin opettaminen koulutuksen aikana

Koulutuksen aikana opetettiin jonkin verran myyntiä ja markkinointia. Aiheina olivat asiakkaan kohtaaminen ja asiakastarpeen selvittäminen sekä markkinoinnin eri keinojen samanaikainen hyödyntäminen. Opiskelijat kaipasivat opetukseen henkilökohtaisen asiakaspalvelun osuutta.

Opiskelijat olivat selkeästi kiinnostuneita ainoastaan tietotekniikkakoulutuksesta. Kouluttaja-koulutus, markkinointi, viestintä- ja vuorovaikutusosuus eivät kiinnostaneet opiskelijoita, koska heillä ei ollut riittävän selvää tietoa tulevasta työnkuvastaan. Mikäli kouluttaja olisi ymmärtänyt alusta alkaen koulutettavien tulevan tehtävän, olisi ollut mahdollista ”syöttää” opiskelijoille innostus opiskella näitäkin aineita.

Opiskelijat kaipasivat myynnin ja markkinoinnin opetukseen henkilökohtaisen asiakaspalvelun osuutta. Osa opiskelijoista koki, että myynnin ja markkinoinnin osiota oli aivan liikaa ja se koettiin turhana. Kyselyyn vastanneiden keskiarvot olivat kouluttajat 3,1 ja opiskelijat 4,5.

Tiedotuskoulutus

Koulutus toteutettiin lähiopetuksena opettajajohtoisesti. Kotitehtäviä ei ollut. Tunneilla työskenneltiin pareittain ja ryhmissä, tehtiin harjoitustöitä, analysoitiin ryhmissä tekstejä jne. Kouluttajan huomion mukaan ryhmän ulkomaalaisten opiskelijoiden puhekieli oli parempaa kuin kirjoituskieli.

Kouluttajalla oli se tieto, että ryhmä tulee myöhemmin vastaamaan OSKU-projektin tiedottamisesta ja opetti sen mukaisesti. Myös opiskelijoille tuli yllätyksenä se, että projektiin palkattiin erikseen tiedottaja. Koulutuksessa oli jo valmisteltu ensimmäisen tilaisuuden tiedotusta, kun tieto tiedottajan palkkaamisesta tuli. Tämä saattoi turhauttaa opiskelijoita. Myöhemmin syksyllä tuli kuitenkin First Class-harjoitustilanteita. Kaiken kaikkiaan projekti käynnistyi liian myöhään suhteessa koulutukseen.

Jatkuva oppimisen arviointi ryhmissä

Oppimista arvioitiin jonkun verran, enemmän arviointi koski atk-ammattilaisen pätevyyden ja potentiaalın arviointia. Oppimisen kriteerinä käytettiin mm. sitä, että jos opiskelija pystyy neuvomaan toista opiskelijaa jossakin asiassa, hän itse on oppinut sen. Oppimisen arviointiin ei ollut kovinkaan paljon aikaa. Kyselyyn vastanneiden keskiarvot kouluttajat 2,6 ja opiskelijat 1,9.

Jatkuva palaute oppimisesta

Oppimisen palaute annettiin lähinnä koetulosten ja todistusten muodossa. AB-ajokorttikokeissa epäonnistuminen antoi myös kriittistä palautetta. Tehtävistä annettiin palautetta henkilökohtaisissa keskusteluissa.

Opiskelijat kokivat, etteivät saaneet palautetta ja usein palaute kohdistui melko pinnallisiin seikkoihin. Kyselyyn vastanneiden keskiarvot olivat kouluttajat 3,3 ja opiskelijat 2,2.

Opiskelijoilta pyydetty säännöllinen palaute

Työvoimatoimisto kysyi opiskelijapalautteen koulutuksen päätyttyä. Opiskelijoita kehoitettiin antamaan palautetta koulutuksen kestäessä, mutta ei tehty varsinaisia kyselyjä. Kyselyyn vastanneiden keskiarvot olivat kouluttajat 3,1 ja opiskelijat 2,6.

Oppimateriaalin tuki oppimistavoitteiden saavuttamiseksi

Koulutuksessa käytettiin hyvin paljon oppimateriaalia, etenkin tietotekniikan koulutuksessa. Tietotekniikan oppimateriaalilla oli vahva merkitys oppimiseen. Kyselyyn vastanneiden keskiarvot olivat kouluttajat 3,8 ja opiskelijat 3,1.

Opiskelijoiden osallistuminen aktiivisesti yhteisiin keskusteluihin

Koulutus oli normaali suomalainen kurssi, jossa osa opiskelijoista osallistui keskusteluun aktiivisesti, osa ei lainkaan. Keskustelujen avulla voitiin kartoittaa opiskelijoiden tarvitsemia tietoja ja taitoja. Leppilammen ”Hyvä oppiminen” –kirja toimi hyvin oppimisen ymmärtämisen virittäjänä. Keskusteluun osallistuminen sai opiskelijat tuntemaan itsensä osalliseksi koulutukseen, joka puolestaan oli motivoiva tekijä.

Yhteisten keskustelujen merkitys koettiin joko erittäin pieneksi tai hyvin suureksi. Kyselyyn vastanneiden keskiarvot olivat kouluttajat 4,1 ja opiskelijat 4,3.

Ammattitaitoiset kouluttajat

Kouluttajat itse kokivat olevansa ammattitaitoisia kouluttamaan opiskelijoita. Kouluttajan tutustuessa ryhmään, ryhmän yhteistoiminnallisuus vahvistui ja vastuu oppimisesta siirtyi pääosin ryhmälle.

Opiskelijoiden mielestä kouluttajien tietotaito oli korkeatasoista sekä opetus selkeää ja oppilaiden lähtötason huomioon ottavaa. Kouluttajista huomasi, että he osaavat asiansa. Raison aak:n sisäiset ristiriidat tosin heijastuivat koulutukseen.

Opiskelijat kokivat, että kouluttajien tietotaito oli korkeatasoista ja opetus selkeää sekä opiskelijoiden lähtötason huomioivaa. Kouluttajat koettiin ammattitaitoiseksi. Eräs kouluttaja sanoo olevansa ennakkoluuloton ja pystyvänsä kohtaamaan vieraita kulttuureja sekä olemaan valmis panostamaan pitkäjänteisesti opiskelijoiden tavoitteisiin. Kyselyyn vastanneiden keskiarvot olivat kouluttajat 4,3 ja opiskelijat 4,2.

Monipuoliset opetusmenetelmät

Lähi- ja etäopetus

Koulutuksessa oli etäopetusta ainoastaan 35 tuntia, joka oli käytännössä kesätauon aika. Opiskelijat suorittivat koko työssäoppimisjakson Raison ammatillisessa aikuiskoulutuskeskuksessa, koska opiskelijoilla ei ollut työharjoittelupaikkoja. Koulutukseen sisältyi joitakin OSKU-projektin omia koulutuspäiviä ja joitakin työssäoppimispäiviä, jolloin opiskelijat työskentelivät itsenäisesti tietokoneiden parissa.

Koulutuksessa käytettiin monipuolisesti eri opetusmenetelmiä: lähi- ja etäopiskelu, ryhmätyöskentely, luennot, harjoitukset, verkko-opiskelu. Koulutuksen tavoite ei ollut alusta saakka kaikilla kouluttajilla tiedossa. Suurin osa koulutuksesta toteutettiin luokassa opettajajohtoisena opetuksena tai ryhmätöitä tekemällä.

Mikäli ns. metataitojen kouluttaja olisi alusta alkaen ymmärtänyt koulutettavien tulevan tehtävän, hän olisi voinut toimia ammattitaitoisemmin ja käyttää eri opetusmenetelmiä laajemmin. Kyselyyn vastanneiden keskiarvot olivat kouluttajat 3,8 ja opiskelijat 2,8.

Yksilöllinen ohjaus koulutuksessa

Koulutukseen sisältyi yksilöllistä ohjausta lähinnä tietotekniikan koulutuksessa, ongelmatilanteissa, jotka liittyivät käytännön töihin. Henkilökohtaista ohjausta annettiin aina, kun se oli mahdollista. Koska osa opiskelijoista suoritti tutkinnon ja vielä eri osa-alueilta, oli tämän yksilöohjauksen merkitys suuri.

Yksilöllistä ohjausta saatiin jatkokoulutuksiin ja ammattitutkinnon suorittamiseen sekä AB-ajokortin suorittamisessa. Opiskelijat kokivat saaneensa yksilöllistä ohjausta pienryhmissä vain vähän. Kyselyyn vastanneiden keskiarvot olivat kouluttajat 3,5 ja opiskelijat 2,8.

Henkilökohtaiseen opiskelusuunnitelmaan kirjattujen tavoitteiden saavuttaminen

Suurin osa opiskelijoista pystyi AB-ajokortin tai sen osien suorittamiseen sekä muutama suoritti ammattitutkinnon. Kaikki eivät päässeet tavoitteeseensa, mutta muutama ylitti tavoitteensa. Muutaman henkilön rakentama HOPS poikkesi ryhmän HOPS:sta, joku suoritti eri Ab-ajokorttiosiota kuin toiset. Joillakin oli yleisiä vaikeuksia opiskelussa. Keskustelut helpottivat tilannetta monin tavoin. Yksilöllisiä oppimisvaikeuksia tuettiin. Vertailua HOPS:aan ei ollut tai opiskelijat vertasivat itse. Kyselyyn vastanneiden keskiarvot olivat kouluttajat 3,5 ja opiskelijat 3,3.

Opiskelijoiden itsearviointiin ohjaus

Kulttuuripohjasta riippuen itsearviointi onnistuu tai ei. Suomalaisilta se sujuu paremmin kuin ulkomaalaisilta. Joidenkin kouluttajien osalta oppiaineiden tuloksia verrattiin tavoitteisiin. Opiskelijoiden mielestä itsearviointia ei käsitelty koulutuksessa, ainakaan sitä ei juurikaan harjoiteltu ajan puutteesta johtuen. Kyselyyn vastanneiden keskiarvot olivat kouluttajat 3,1 ja opiskelijat 2,9.

Opiskelijoiden ryhmätöytäitojen kehittyminen koulutuksen avulla

Koulutus kehitti opiskelijoiden ryhmätöytäitoja. Ainakin niiden ongelmien selvittäminen, joita ryhmällä oli, kasvatti ja kehitti kaikkien opiskelijoiden ryhmätöytäitoja. Lisäksi sosiaalinen kanssakäyminen ja toimiminen ryhmässä vahvistivat tätä. Kyselyyn vastanneiden opiskelijoiden keskiarvo oli 3,2.

Työharjoittelujakson apu kouluttajan tehtävissä opiskelijoille

Koulutukseen ei kuulunut varsinaista työharjoittelujaksoa lainkaan, vaan työharjoitteluna oli projektin teko.

Opiskelijoilla ei ollut työharjoittelupaikkoja koulutuksen aikana ja harjoittelu jäi lyhyeksi. Mikäli kouluttaja olisi ymmärtänyt projektin kokonaisuuden aikaisemmin, opettamisharjoittelua olisi voinut käyttää myös opiskelumenetelmänä. Jatkossa työharjoittelu voitaisiin aloittaa jo kurssin alkuneljänneksen jälkeen riippuen siitä, miten tuntijako tehdään ja mitä asioita koulutuksessa painotetaan. Kyselyyn vastanneiden opiskelijoiden keskiarvo oli 2,1.

Tarkoituksenmukaiset koulutustilat

Koulutustilat olivat tarkoituksenmukaiset. Kyselyyn vastanneiden keskiarvot olivat kouluttajat 4,5 ja opiskelijat 4,6.

Käytettyjen laitteiden toimivuus koulutuksessa

Koulutuksessa käytetyt laitteet olivat toimivia. Kyselyyn vastanneiden keskiarvot olivat kouluttajat 4,5 ja opiskelijat 4,3.

4.1.2 Kansalaisten koulutusprosessi

Koulutusprosessin kuvaus perustuu kansalaisten kahden kyselyn numeerisiin ja sanallisiin arvioihin sekä käytyihin haastatteluihin ja koulutustilaisuuksien havainnointiin. Kouluttajiksi palkattiin kaikki vertaiskouluttajien työvoimakoulutuksen suorittaneet. Tällä hetkellä vertaiskouluttajia on 11, joista kuusi on maahanmuuttajia.

Valtaosa vastaajista sai tiedon Kansalaisverkosta ilmoituksesta tai tiedotteesta (44 %). Toiseksi eniten tietoa saatiin kotoa tai ystäviltä (24 %) tai muulla tavalla. Tietoa saatiin myös jonkin verran internetin kautta ja vain muutama vastaajista sai tiedon Kansalaisverkon kioskipäätteeltä.

Asukasverkon käytössä ihmisiä opastavat vertaiskouluttajat, joita tutkimuksen tekohetkellä oli kymmenen (10). He ovat OSKU-projektissa kansalaisia varten koulutettu projektiin palkattu ryhmä. He ovat itsekin alueella asuvia, asukkaiden kanssa samaa kieltä puhuvia henkilöitä. Itä-Turun maahanmuuttajaväestö on otettu huomioon vertaisohjaajia valittaessa, sillä puolet heistä on maahanmuuttajia. Näin asukasverkon käytössä annettavaa ohjausta on mahdollista saada useammalla kielellä. Vertaiskouluttajat antavat ohjausta koulutustilaisuuksissa, joita luodaan erilaisia eri käyttäjäryhmien mukaan.

Näiden kurssien lisäksi kansalaisten käytössä on "OSKUn helppi" puhelinpalvelu, joka vastaa kysymyksiin ma – to klo 9 – 20 ja pe klo 9 – 15.30. OSKU-päätteellä voi harjoitella kansalaisverkon käyttöä joko yksin tai tarvittaessa myös ohjaajan avulla. Erityisen suosion on saavuttanut OSKU-projektin koulutusluokassa toteutettava keskiviikkoinen "Avoimet ovet", jossa käy keskimäärin kahdeksan asiakasta/päivä. Muilla päätteillä on ollut päivystystä keskimäärin kerran kahdessa viikossa (á kaksi tuntia) ja käyttäjiä on ollut 1 – 5/kerta.

Esimerkki koulutustilanteesta, jota arvioijilla oli tilaisuus seurata:

Paikalla oli kaksi kouluttajaa, joista toinen vastasi koulutuksesta ja toinen ohjasi yksilöllisesti koulutettavia. Koulutus ja ohjaus saattoivat olla samanaikaistakin. Ohjaaja kiertelee luokassa ohjaamassa kaikkia yksilöllisesti. Opiskelijat työskentelivät ja harjoittelivat opittua täysin yksin, eikä heitä ohjattu avustamaan toisia.

Kansalaisilta saadun palautteen perusteella koulutuksen alussa opiskelijat esittelivät lyhyesti itsensä. Muiden opiskelijoiden yhteystietoja ei vaihdettu/jaettu osallistujille. Kun opiskelijat olivat läsnä, opetus tapahtui pääasiallisesti siten, että kouluttaja näytti ryhmälle miten toimitaan ja opiskelijat toistivat saman perässä. Opiskelu tapahtui pääsääntöisesti lähijaksoina. Opiskelijoille ei annettu välitehtäviä.

Ensimmäisen kansalaisille tehdyn **kyselyn** (N = 59) vastausten keskiarvot ryhmätoiminnasta (kohdat 1 - 10) vaihtelivat 2,6 - 3,8 välillä. Parhaimmat ja heikoimmat arvosanat olivat seuraavat:

Miten Itä-Turussa onnistuttiin kansalaisten koulutuksessa?

+ Opetus tapahtui pääasiallisesti siten, että kouluttaja näytti ryhmälle, miten toimitaan ja me toistimme perässä	3,8
+ Kouluttaja kykeni luomaan hyvän ja turvallisen oppimisilmapiirin	3,6

ja parantamiskohdiksi tulivat

- Teimme paljon työtä pareittain tai ryhmissä	2,6
- Loimme yhdessä pelisäännöt koulutukselle	2,7

Kyselyjen muiden vastausten vahvuudet ja parantamiskohdat olivat seuraavat:

+ Otin vastuun omasta oppimisestani	3,9
+ Sain kouluttajalta riittävästi tukea ja henkilökohtaista opastusta	3,8
+ Sain riittävät valmiudet Kansalaisverkon käyttämiseen	3,7
- Istuin päätteellä kahdestaan kouluttajan kanssa ja hän ohjasi minua	2,8
- Pystyn hyödyntämään kansalaisverkkoa työssäni	2,9
- Pystyin vaikuttamaan opetuksen toteutukseen	3,1

Asukkailla oli mahdollisuus vaikuttaa sisältöön. Kansalaiset voivat lähettää ehdotuksia sähköpostilla OSKU-toimistoon, joka välittää ehdotukset edelleen sisällön tuottajille. Kioskipistetoiminnassa ehdotuksia tulee harvoin sähköpostin välityksellä. Useimmat yhteydenotot tehdään puhelimitse. Ehdotukset koskevat yleensä keskusteluteemoja

4.2 Pohjois-Lappi

4.2.1 Vertaiskouluttajien koulutusprosessi

Yleistä

Inarissa, Sodankylässä ja Utsjoella järjestettiin omat vertaiskouluttaja –koulutukset työvoimakoulutuksina. Keskimäärin koulutus kesti työharjoittelujaksoineen kuusi (6) kuukautta. Inarin koulutukseen haki 21 henkilöä ja heistä valittiin 15, Sodankylän koulutukseen haki 38 henkilöä ja heistä valittiin 15, Utsjoen koulutukseen haki 20 henkilöä ja heistä valittiin 12.

Koulutukset toteutettiin seuraavasti:

Inari	17.4.01-2.11.01
Sodankylä	17.9.01-1.3.02
Utsjoki	1.10.01- 8.3.02

Koulutukset pitivät sisällään A-ajokorttiosuuden, FirstClass -ohjelman sekä kansalaisverkkokouluttajaosuuden. FirstClass-ohjelman osuus koulutuspaketista oli noin viisi viikkoa ja työharjoittelua yksi (1) kuukausi Sodankylän ja Utsjoen koulutuksien yhteydessä. Liitteenä on opetussuunnitelmat. Utsjoella toteutettiin lisäksi erillinen www-sivujen tekokurssi, joka kesti 9.3 - 28.3.2002 välisen ajan.

Kouluttajina toimivat

Inarin kunnassa	A-ajokortti	Ivalon kansalaisopisto/Tupla Kettu Oy
	FC:n osuus	Glocal Oy
Sodankylän kunnassa	A-ajokortti	Arffman Oy
	FC:n osuus	Arffman Oy
Utsjoen kunnassa	A-ajokortti	Saamelaisalueen koulutuskeskus (SAKK)
	FC:n osuus	SAKK/Glocal Oy

Opiskelijoita valittaessa työvoimatoimiston valintatilaisuuksissa oli mukana myös OSKU-projektin edustaja. Valintakriteerit koulutukseen olivat seuraavat:

Inarin työvoimakoulutus	työtön työnhakija aiempi atk-tuntemus a-ajokortti ei esteenä (HOPS) soveltuvuus kouluttajaksi
Sodankylän työvoimakoulutus	työtön työnhakija aiempi atk-tuntemus ei a-ajokorttia tai korkeampaa tutkintoa soveltuvuus kouluttajaksi
Utsjoen työvoimakoulutus	työtön työnhakija Saamenkielen taito Aiempi atk-tuntemus a-ajokortti ei esteenä (HOPS) soveltuvuus kouluttajaksi

(Lähde Ritva Metsälampi/Väliraportti 1.4.2001-31.5.2002)

Koulutusprosessit

Pohjois-Lapin projektissa toimivilla Osku-oppailla oli CV:n mukaan ennen vertaiskouluttaja koulutusta seuraavanlaisia koulutus- ja kokemustaustoja. Viidellä henkilöllä oli kaupallinen koulutus (myyjän koulutus, merkantti tai merkonomi), kaksi henkilöä oli toiminut yrittäjänä, yhdellä henkilöllä oli kasvatustieteiden approbatur ja yhdellä henkilöllä oli opettajakokemusta.

Opetussuunnitelmien mukaan Pohjois-Lapissa koulutusten pituudet olivat yhteensä 21 viikkoa, josta yksi viikko oli varattu työnhakukoulutusta varten. Sodankylässä koko koulutuksen toteutti sama henkilö ja FirstClass-ohjelman osuus oli viisi viikkoa. Utsjoella Glocalin osuus koulutuksesta oli viisi viikkoa ja Inarissa kuusi viikkoa. Inarin koulutuksessa oli yksi viikko sosiaalisia taitoja ja oppimiseen liittyviä asioita. Kaikissa koulutuksissa aihekokonaisuudet toteutettiin niin, että atk-ajokorttikoulutusjaksojen väliin oli sijoitettu FirstClass-koulutus. Opetussuunnitelmien mukaan koulutus painottui selkeästi atk-taitoihin, joiden osuus koulutuksissa oli noin 70 %.

Selkeää varsinaista sellaista työharjoittelua, jossa opiskelijat olisivat ohjauksessa harjoitelleet kouluttamaan kansalaisille OSKU-verkon käyttöä, ei koulutuksissa ollut. Työharjoitteluaiheet vaihtelivat eri koulutuksissa, mutta painoutuivat pääasiassa esim. verkon rakentamiseen, projektipäällikön mukana tiedotustilaisuuksissa kiertämiseen jne..

Opiskelijoiden perehdytys koulutuksen alussa

Utsjoella pidettiin yleinen info alussa ja jokainen koulutukseen valittu kävi työvoimatoimiston kanssa henkilökohtaisen neuvottelun (poikkeuksena peruutuspaikan saanut henkilö). Koulutuksen alussa esiteltiin atk-ajokorttikoulutuksen sisältö ja tavoitteet. Myös paikallisverkkohanketta esiteltiin ja käytiin läpi Pohjois-Karjalan kokemuksia verkon käytöstä. Kyselyyn vastanneiden henkilöiden mielestä perehdytys koulutukseen toteutettiin hyvin, keskiarvo kyselyssä oli 4,4.

Inarissa työvoimatoimisto kertoi henkilökohtaisesti haastattelun yhteydessä projektista. Kyselyyn vastanneiden henkilöiden mielestä tämä saatu informaatio asiasta ei ollut riittävä tai riittävän selkeä, koska keskiarvo kyselyssä oli 2,0.

Sodankylässä pidettiin ennen koulutukseen valintaa tiedotustilaisuus hakijoille. Koulutuksen alussa projektipäällikkö esitteli FirstClass-ohjelman ja kouluttaja A-ajokorttiosion. Kyselyyn vastanneiden henkilöiden näkemykset erosivat aika lailla toisistaan. Keskiarvo oli tästä kohdasta 2,8, mutta annetut arvosanat vaihtelivat välillä 1-4. OPAL- kyselyn mukaan alhaisimman arvon 2,7 sai kohta ”työvoimatoimistolta saatu tieto ja tuki”.

Koulutuksen toteutusta koskeva tiedotus

Koulutuksen osalta A-ajokorttiosuudesta on selkeät valtakunnalliset tavoitteet, joiden perusteella on laadittu opetussuunnitelmat. Kaikissa koulutuksissa on toteutettu näitä opetussuunnitelmia, ja ne on myös jaettu opiskelijoille.

Utsjoella koulutuksen alussa esiteltiin koko koulutus ja kunkin jakson alussa käytiin läpi jakson tavoitteet. Lisäksi osa opiskelijoista oli mielestään saanut tarvittaessa suullisesti lisätietoa. Toisaalta Utsjoen koettiin myös jääneen ”lapsipuolen” asemaan projektin johdon taholta. Kuitenkin vastaajien mielestä tiedotus toimi hyvin, keskiarvo kyselyssä oli 4,2.

Inarissa oli kirjallinen lukujärjestys, jota noudatettiin. Kyselyyn vastanneiden mielestä tiedotus toimi suhteellisen hyvin, keskiarvo tästä kyselyssä oli 3,7.

Sodankylässä kouluttaja selitti ohjelman ja jakoi opetussuunnitelman. Kyselyn keskiarvo tästä kohdasta oli 3,8.

Hyvän, turvallisen ja kannustavan oppimisilmapiirin luominen ryhmään

Utsjoella toteutettiin yhteinen opintomatka Glocal Oy:lle Nurmekseen. Kouluttaja antoi asiallista informaatiota, ja osasi olla tasavertainen opiskelijoiden kanssa. Kyselyyn vastanneet opiskelijat antoivat tästä kohdasta arvosanan 3,0.

Inarissa kyselyyn vastaajat antoivat tähän kohtaan arvosanan 2,7. Opiskelijoiden näkemykset poikkesivat toisistaan jossain määrin, koska annetut arvosanat vaihtelivat välillä 1-4.

Sodankylässä opiskelijoiden näkemykset poikkesivat aika tavalla toisistaan. Keskiarvoksi tähän kohtaan tuli 2,6, mutta annetut arvosanat vaihtelivat välillä 1-4.

Osallistujien tutustuttaminen toisiinsa koulutuksen alussa.

Utsjoella kurssilaiset tunsivat suhteellisen hyvin toisensa jo ennestään. Koulutuksen alussa jokainen piirsi jotain itsestään paperille ja esitteli sen muille. Kyselyn keskiarvo oli 3,0.

Inarissa jokainen esitteli koulutuksen alussa itsensä. Tämän lisäksi nimilaput olivat pöydällä. Opiskelijoiden mielestä tämä asia koulutuksessa oli kuitenkin toteutettu hyvin, keskiarvo 4,3.

Sodankylässä jokainen esitteli itsensä koulutuksen alussa. Lisäksi opiskelijat tekivät Nurmekseen yhteisen matkan, jonka aikana opiskelijoilla oli mahdollisuus tutustua toisiinsa. Opiskelijoiden mielestä nämä eivät kuitenkaan olleet riittäviä toimenpiteitä, sillä keskiarvo oli 1,8.

Ryhmän yhteisten pelisääntöjen sopiminen koulutuksen alussa.

Utsjoella sovittiin mm. seuraavaa: kurssin vanhin, tauot, yhteydenotot koulutuksen järjestäjään, yhteydenpito työvoimatoimistoon jne.. Pelisäännöt koulutuksen alussa sovittiin vastaajien mielestä suhteellisen hyvin, keskiarvo kyselyssä oli 3,6.

Inarin koulutuksessa olleiden vastaajien keskiarvo kyselyssä oli 2,7.

Sodankylässä sovittiin esim. seuraavaa: tauot ja lukujärjestys. Tämä ei kuitenkaan vastaajien mielestä ollut riittävää, sillä keskiarvo kyselyssä oli 2,0. Vastaajien näkemykset erosivat kuitenkin kovasti toisistaan, ja annetut arvosanat vaihtelivat välillä 1-4. Kouluttajan näkemys poikkesi myös pääosin opiskelijoiden näkemyksistä, sillä arvosana tästä osiosta oli 4,0.

Oppimistavoitteiden määrittely yhdessä.

A-ajokortti osuuden tavoitteet olivat selkeät kaikissa koulutuksissa ja ne käytiin myös yhdessä läpi. FirstClass-ohjelman osalta ei vastaajien mielestä luotu yhdessä selkeitä oppimistavoitteita. Ilmeisesti tästä syystä Utsjoen vastaajien keskiarvo oli 2,6 ja Sodankylän 2,0. Kouluttajan näkemys Utsjoen osalta poikkesi jonkin verran opiskelijoiden näkemyksestä, sillä kouluttaja oli antanut tästä osiosta arvosanan 4,0. Sodankylän molemmat koulutukset toteutti sama organisaatio, ja kouluttaja antoi tästä osiosta arvosanan 3,0.

Inarin vastaajien keskiarvo oli 3,7, joka oli jonkin verran parempi kuin Utsjoen ja Sodankylän.

Opiskelijan oppimistyylin määrittely koulutuksen alussa

Vastaajien mielestä koulutuksissa ei määriteltä opiskelijoiden oppimistyyliä. Kyselyn keskiarvot olivat seuraavat: Utsjoki 1,6, Inari 1,0 ja Sodankylä 1,5. Sodankylän pääkouluttajan näkemys tähän oli hyvin samansuuntainen, arvosana 2,0.

Henkilökohtainen opiskelusuunnitelman (HOPS) laadinta koulutuksen alussa

Utsjoella ajokorttiosuuteen laadittiin HOPS:at niille henkilöille, joilla ei ollut A-ajokorttia. FirstClass-ohjelman osuuteen ei HOPS:ia tehty. Ilmeisesti näistä erilaisista käytännöistä johtuen kyselyn keskiarvo oli 2,4 ja annetut arvosanat vaihtelivat välillä 1-5.

Inarissa kouluttaja kävi kahdenkeskiset keskustelut jokaisen opiskelijan kanssa ja teki sen perusteella HOPS:at opiskelijoille. Niille, jotka osasivat jo atk:ta riittävästi, ei tehty HOPS:ia. Kyselyn keskiarvo tässä osiossa oli 4,0, joten ilmeisesti vastaajat ajattelivat tässä ensisijaisesti A-ajokorttiosuutta.

Sodankylässä vastaajien mielipiteet erosivat oleellisesti toisistaan. Osa oli sitä mieltä, että HOPS tehtiin kouluttajan kanssa yhdessä kirjallisesti. Osa oli sitä mieltä, että mitään HOPS:ia ei tehty ja osa oli sitä mieltä, että opetussuunnitelma oli, mutta se ei ollut henkilökohtainen. Kyselyn keskiarvo oli 2,6 ja annetut arvosanat vaihtelivat välillä 1-4.

Pienryhmissä työskentely koulutuksen aikana

Utsjoella ryhmätöitä tehtiin jossain määrin mm. seuraavissa asioissa: tietokoneiden kokoaminen, nettipisteiden suojausjärjelyt ja hallinnointiharjoitukset. Kyselyn keskiarvo oli 3,2 mutta vastaajien näkemykset poikkesivat kovasti toisistaan, sillä annetut arvosanat vaihtelivat välillä 2-5.

Inarissa verkon sisällön ja työpöydän suunnittelu tehtiin ryhmätöinä. Kyselyn keskiarvo oli 3,0.

Sodankylässä vieruskaverin kanssa tehtiin yhteistyötä, mutta varsinaista ryhmätöitä ei tehty. Keskiarvo kyselyssä oli 2,0. Pääkouluttajan näkemys asiasta poikkesi oleellisesti opiskelijoiden näkemyksestä koska arvosana oli 5,0.

Pareittain tai pienryhmissä harjoittelu ja opiskelu itsenäisesti ilman kouluttajaa

Itsenäistä opiskelua pareittain tai pienryhmissä ei opiskelijoiden mielestä toteutettu missään koulutuksissa. Keskiarvot olivat seuraavat: Utsjoki 1,2, Inari 1,7 ja Sodankylä 1,6. Sodankylän pääkouluttajan näkemys poikkesi oleellisesti opiskelijoiden näkemyksestä, arvosana oli 5,0.

Aiemman osaamisen ja kokemuksen hyödyntäminen

Pääsääntöisesti koulutuksissa olleiden vastaajien mielestä aikaisempi osaaminen ja kokemus pystyttiin hyödyntämään suhteellisen hyvin koulutuksessa. Kyselyn keskiarvot olivat seuraavat: Utsjoki 4,6, Inari 3,0 ja Sodankylä 3,8.

Kouluttajien innostaminen ryhmää sisäiseen vuorovaikutukseen Opiskelijoiden keskinäisen vuorovaikutuksen hyödyntäminen

Utsjoella vuorovaikutus ryhmässä oli vilkasta, eikä sitä estetty. Parhaimmillaan vuorovaikutus oli ryhmätöissä. Kyselyn keskiarvo kouluttajien innostamisesta vuorovaikutukseen oli 3,2 ja vuorovaikutuksen hyödyntämisestä 2,6.

Inarissa ja Sodankylässä koulutuksessa olleiden vastaajien mielestä kouluttajat eivät juuri innostaneet sisäiseen vuorovaikutukseen. Keskiarvot olivat seuraavat: Inari 2,3 ja Sodankylä 2,2. Toisaalta taas vuorovaikutuksen hyödyntämisestä annettiin hieman paremmat arvosanat. Keskiarvot olivat seuraavat: Inari 2,7 ja Sodankylä 3,2.

Kouluttajien kannustaminen opiskelijoiden omien näkemysten esittämiseen

Utsjoella asioista keskusteltiin ja asioista sovittiin yhdessä. Opiskelijoilla oli paljon näkemyksiä verkon toteuttamiseen, mutta niitä ei saatu toteuttaa. Tämä ei kuitenkaan johtunut kouluttajasta, joten kyselyn keskiarvo oli 4,0.

Inarissa koulutuksessa olleiden vastaajien mielestä osa kouluttajista kannusti kovasti, mutta osa ei kannustanut lainkaan. Kyselyn keskiarvo oli näin ollen 2,0.

Sodankylän koulutuksessa olleiden vastaajien mielestä kannustamista oli jonkin verran, sillä kyselyn keskiarvo oli 2,8.

Opiskelijoiden aiemman osaamisen ja kokemusten hyödyntäminen koulutuksessa

Utsjoella koulutuksessa olleiden vastaajien mielestä opiskelijoiden aiempaa osaamista ja kokemuksia hyödynnettiin hyvin, keskiarvo 4,2.

Inarissa etenkin työpöydän suunnittelussa kouluttajat antoivat vapaasti jokaisen hyödyntää omaa osaamistaan ja luovuuttaan, keskiarvo 3,0.

Sodankylässä ne, jotka osasivat enemmän, saivat auttaa muita ja ensisijaisesti vierustoveriaan. Kyselyn keskiarvo oli 3,2.

Opiskelijoiden toistensa auttaminen ja tukeminen

Vastuunotto myös muiden oppimisesta

Kaikissa koulutuksissa opiskelijat auttoivat toisiaan ja ensisijaisesti vierustoveriaan. Kyselyn keskiarvot olivat seuraavat: Utsjoki 4,4, Inari 4,0 ja Sodankylä 4,2.

Kaikissa koulutuksissa vastanneet opiskelijat kokivat suhteellisen hyvin ottaneensa vastuun myös muiden oppimisesta. Kyselyn keskiarvot olivat seuraavat: Utsjoki 3,2, Inari 3,7 ja Sodankylä 4,0.

Vastuunotto omasta oppimisesta

Kaikki koulutuksessa olleet vastaajat olivat ottaneet hyvin vastuun omasta oppimisestaan. Kyselyn keskiarvot olivat seuraavat: Utsjoki 4,8, Inari 4,7 ja Sodankylä 4,8. Kaikki vastanneet kouluttajat olivat samaa mieltä, arvosanat olivat välillä 4-5.

Opetuksen toteutukseen vaikuttaminen

Utsjoen koulutuksessa olleet vastaajat olivat mielestään pystyneet vaikuttamaan hyvin koulutuksen toteutukseen, kyselyn keskiarvo oli 4,0.

Inarin koulutuksessa olleet vastaajat eivät mielestään pystyneet vaikuttamaan koulutuksen toteutukseen, kyselyn keskiarvo oli 1,7.

Sodankylän koulutuksessa olleiden vastaajien mielipiteet erosivat kovasti toisistaan. Kyselyn keskiarvo oli 2,2 mutta annetut arvot vaihtelivat välillä 1-4. Pääkouluttaja oli omalta osaltaan antanut tähän kohtaan arvosanan 2,0.

Sosiaalisten taitojen opetus koulutuksen aikana

Inarissa Glocalin kouluttaja opetti jonkin verran sosiaalisia taitoja, muissa koulutuksissa niitä ei opetettu. Opiskelijat kokivat kuitenkin ryhmässä oppineensa niitä jossain määrin. Kyselyn keskiarvot olivat seuraavat: Utsjoki 1,8, Inari 3,3 ja Sodankylä 1,4. Tarkista OPSit!!

Myynnin ja markkinoinnin opetus koulutuksen aikana

Opetussuunnitelmien sisältöön ei kuulunut myynti ja markkinointi, eikä niitä myöskään koulutuksissa opetettu. Kyselyn keskiarvot olivat seuraavat; Utsjoki 1,2, Inari 2,0 ja Sodankylä 2,2,

Oppimisen jatkuva arviointi ryhmissä

Jatkuvaa systemaattista oppimisen arviointia ei vastaajien mielestä suoritettu missään koulutuksessa. Kyselyn keskiarvot olivat seuraavat: Utsjoki 1,2, Inari 1,7 ja Sodankylä 2,0. Pääkouluttajan näkemys Sodankylän osalta poikkesi aika lailla, arvosana oli 4,0.

Kouluttajien säännöllisesti pyytämä palaute

Utsjoen koulutuksessa olleiden vastaajien mielestä palautetta oppimisesta annettiin suhteellisen hyvin, kyselyn keskiarvo 3,6. Tämä näkyi mm. tukiopetuksena ja siinä, että kouluttaja yritti pitää kaikki mukana koko koulutuksen ajan.

Inarin koulutuksessa olleet vastaajat eivät ainakaan muistaneet saaneensa palautetta kovin paljoa. Kyselyn keskiarvo oli 2,0.

Sodankylän koulutuksessa olleet vastaajat kokivat saaneensa jossain määrin palautetta, kyselyn keskiarvo oli 2,8. Vastaajat kokivat saaneensa palautetta ensisijaisesti kokeiden ja tentin jälkeen sekä silloin, kun ei osannut jotain.

Kouluttajan säännöllisesti pyytämä palaute opiskelijoilta

Utsjoen koulutuksessa olleiden vastaajien mielipiteet palautteen pyytämisestä erosivat aika tavalla toisistaan. Kyselyn keskiarvo oli 2,6, mutta annetut arvosanat vaihtelivat välillä 1-4. Joidenkin mielestä palautetta ei varsinaisesti pyydetty, mutta opiskelijat antoivat sitä koko ajan pyytämättä.

Inarin koulutuksessa olleiden vastaajien mielestä palautetta ei pyydetty, keskiarvo oli 1,7.

Sodankylän koulutuksessa olleiden vastaajien mielestä palautetta ei juurikaan pyydetty, kyselyn keskiarvo oli 2,2. Pääkouluttajan näkemys asiasta oli yhteneväinen opiskelijoiden kanssa, arvosana 2,0.

Oppimateriaalin tuki oppimistavoitteiden saavuttamiseksi

Pääsääntöisesti kaikki koulutuksissa olleet vastaajat olivat tyytyväisiä oppimateriaaleihin. Kyselyn keskiarvot olivat seuraavat; Utsjoki 4,6, Inari 4,3 ja Sodankylä 3,0.

Yhteisiin keskusteluihin osallistuminen

Utsjoen koulutuksessa olleet vastaajat olivat mielestään osallistuneet aktiivisesti keskusteluihin. Keskiarvo kyselyssä oli 4,6.

Inarin koulutuksessa olleet vastaajat olivat myös mielestään keskustelleet suhteellisen aktiivisesti. Kyselyn keskiarvo oli 3,7.

Sodankylän koulutuksessa olleiden vastaajien mielestä jotkut olivat aktiivisia ja jotkut aika passiivisia. Kyselyn keskiarvo oli 2,8, mutta annetut arvot vaihtelivat välillä 1-4.

Ammattitaitoiset kouluttajat

Kaikkien kouluttajien ammattitaidot opetettavasta aineesta on arvioitu erittäin hyväksi. Joidenkin kouluttajien pedagogisiin ja vuorovaikutustaitoihin ei oltu tyytyväisiä. Kyselyjen keskiarvot olivat seuraavat: Utsjoki 4,6, Inari 4,7 ja Sodankylä 4,0.

Yksilöllinen ohjaus koulutuksessa

Kaikkien koulutuksissa olleiden vastaajien mielestä yksilöllistä ohjausta sai pääsääntöisesti tarvittaessa. Kyselyn keskiarvot olivat seuraavat; Utsjoki 3,2, Inari 4,0 ja Sodankylä 3,8.

Kouluttajan tarvittava tuki lähiopetusjaksojen ulkopuolella

Suuri osa Utsjoen ja Sodankylän vastaajista oli sitä mieltä, että siihen ei ollut tarvetta. Tukea olisi kuitenkin tarvittaessa saanut. Osa vastaajista oli sitä mieltä, että he eivät olleet saaneet tukea lähiopetusjaksojen ulkopuolella. Kyselyn keskiarvot olivat seuraavat: Utsjoki 3,0, Sodankylä 3,2.

Inarin koulutuksessa olleiden vastaajien mielestä kouluttajien tukea ei juuri saatu. Osa vastanneista oli kuitenkin sitä mieltä, että tarvittaessa sitä olisi saatu. Kyselyn keskiarvo oli 2,0.

Käytetyt monipuoliset opetusmenetelmät

Kaikissa koulutuksissa oli ollut jossain määrin teoriaa ja paljon harjoituksia. Tällä perusteella annettujen arvojen keskiarvot olivat seuraavat: Utsjoki 3,6, Inari 3,3 ja Sodankylä 3,0.

Henkilökohtaiseen opiskelusuunnitelmaan (HOPS) kirjattujen tavoitteiden saavuttaminen

Utsjoen koulutuksessa olleet vastaajat eivät mielestään saavuttaneet omia tavoitteitaan hyvin. Kyselyn keskiarvo oli 2,4. Annetut arvosanat vaihtelivat kuitenkin välillä 1-5.

Inarin koulutuksessa olleet vastaajat saavuttivat mielestään tavoitteensa erinomaisen hyvin. Kyselyn keskiarvo oli 4,3.

Sodankylän vastaajien näkemykset erosivat kovasti toisistaan. Kyselyn keskiarvo oli 3,0 mutta annetut arvot vaihtelivat välillä 1-5. Pääkouluttajan arvosana tavoitteiden toteutumisesta oli 4,0.

Koulutuksen antamat valmiudet toimia kouluttajana

Pääsääntöisesti kaikki kokivat saaneensa suhteellisen hyvät valmiudet niissä aineissa, joita koulutuksessa opetettiin. Kyselyn keskiarvot olivat seuraavat: Utsjoki 4,6, Inari 3,7 ja Sodankylä 3,8.

Ryhmätyötaitojen kehittyminen koulutuksessa

Suurin osa Sodankylän ja Ivalon vastaajista oli sitä mieltä, että koulutus ainakin jossain määrin kehitti ryhmätyötaitoja. Kyselyjen keskiarvot olivat seuraavat; Sodankylä 3,2 ja Inari 3,7.

Utsjoen vastaajien näkemykset erosivat kovasti toisistaan. Keskiarvo oli 2,0, mutta annetut arvot vaihtelivat välillä 1-4.

Kouluttajien ohjaus itsearviointiin

Pääsääntöisesti kaikki vastaajat olivat sitä mieltä, että kouluttajat eivät ohjanneet itsearviointiin. Kyselyn keskiarvot olivat seuraavat: Utsjoki 1,4, Inari 2,3 ja Sodankylä 2,6. Sodankylän pääkouluttajan näkemys asiasta oli yhteneväinen opiskelijoiden näkemyksen kanssa, arvosana tästä kohtaa oli 2,0.

Työharjoittelujakso apuna kouluttajan tehtävissä

Kaikkien vastanneiden opiskelijoiden mielestä harjoittelujakso auttoi kouluttajan tehtävissä. Erityisesti harjoittelujakso auttoi kouluttamisen taidoissa. Kyselyn keskiarvot olivat seuraavat: Utsjoki 3,8, Inari 3,7 ja Sodankylä 3,4. Tässä kohdassa on lievä ristiriita OPAL –palautteiden kanssa, koska niissä työharjoittelu oli kaikissa viiden huonoimman arvosanan joukossa. Joskin arvosanat olivat pääsääntöisesti noin 3,0. Sitä paitsi Inarissa ei OPS sisältänyt varsinaista työharjoittelua vaan A –ajokortin sisällä oli ohjelmassa harjoittelujaksoja, joiden aikana rakennettiin oppilaitoksen verkkoa.

Koulutuksen odotuksiin vastaaminen

Kaikkien vastanneiden opiskelijoiden mielestä koulutus vastasi odotuksia hyvin. Kyselyn keskiarvot olivat seuraavat: Utsjoki 4,2, Inari 4,0 ja Sodankylä 4,2.

Koulutustilojen tarkoituksenmukaisuus

Ivalossa ja Sodankylässä tilat arvioitiin hyväksi. Kyselyn keskiarvot olivat seuraavat: Inari 4,0 ja Sodankylä 3,6. Utsjoella eivät opiskelijat olleet kovin tyytyväisiä tiloihin, kyselyn keskiarvo oli 2,2.

Käytettyjen laitteiden toimivuus koulutuksessa

Utsjoella ja Inarissa laitteet toimivat opiskelijoiden mielestä hyvin. Kyselyn keskiarvot olivat seuraavat: Utsjoki 4,6 ja Inari 4,7. Sodankylässä puuttui koulutuksen alussa piirtoheitin ja videotykki. Tästä syystä kyselyn keskiarvo oli 2,4.

4.2.2 Kansalaisten koulutusprosessi

Yleistä

Kuntalaisten kansalaisverkko koulutukset käynnistyivät kunnittain OSKU -oppaiden työsuhteen käynnistymisen jälkeen seuraavasti:

Inari	4.11.2001
Sodankylä	2.3.2002
Utsjoki	2.4.2002

Kuntalaisten esittely-, opastus- ja koulutustilaisuuksia on pidetty useissa eri paikoissa kussakin kunnassa. Koulutusta on toteutettu erilaisille ja eri kokoisille ryhmille sekä annettu yksityisopetusta esim. nettipisteissä.

Suurimmat osallistujamäärät ovat kunnittain olleet seuraavissa paikoissa:

(Lähde Ritva Metsälammen väliraportti 1.4.2001-31.5.2002)

Kunta	Paikka	Osallistujia
Inari	Kylät	248
	Ivalon yläaste	142
	Ivalon lukio	66
	Inarin yläaste	66
Sodankylä	Kirkonkylän oppilaitokset	286
	Kyläkoulut	201
	Kylät	176
Utsjoki	Koulu	117
	Lukio	66
	Kylät	54

Vuonna 2002 on koulutuskertoja ja koulutettavia kunnittain ollut seuraavasti:

Kunta	Koulutuskerrat	Koulutettavat lm
Inari	431	1847
Sodankylä	441	2706
Utsjoki	124	278 (luvut ovat lokakuun loppuun)

Koulutusprosessi

Koulutusprosessin kuvaus perustuu kansalaisten kahden kyselyn numeerisiin arvoihin ja kansalaisten sanallisiin vastauksiin sekä käytyihin haastatteluihin ja koulutustilaisuuksien havainnointiin. Koulutusten kesto on alkuun ollut pääsääntöisesti 1 - 2 tuntia (66,7%) tai 3 - 4 tuntia. Syksyllä alettiin toteuttaa pidempijaksoisia koulutuksia (3 x 3 tuntia tai 4 x 3 tuntia). Tämä oli kansalaisten mielestä selkeä parannus koulutuksen toteutukseen.

Ryhmäkoulutuksissa koulutus on pääsääntöisesti toteutettu siten, että kouluttaja heijastaa näytöt valkokankaalle ja näyttää mitä seuraavaksi tehdään ja opiskelijat tekevät ohjeiden mukaan. Lisäksi kouluttajat kiertävät opiskelijoiden kesellä ja varmistavat, että kaikki ovat osanneet tehdä annetun asian sekä antavat tarvittaessa yksilöohjausta. Jos heijastusmahdollisuutta ei ole, annetaan ohjeet sanallisesti ja kierretään koko ajan seuraamassa.

Yksilöohjaus tapahtuu pääsääntöisesti siten, että kouluttaja antaa opiskelijan tehdä opastettuja asioita koko ajan koneella. Kouluttaja siis istuu vieressä ja antaa ohjeita ja tehtäviä.

Ensimmäisen kansalaiskyselyn (10/02 N= 27) antoivat ryhmätoiminnasta (kohdat 1-10) hyvin keskimääräisiä arvosanoja koulutuksesta. Keskiarvot vaihtelivat pääsääntöisesti välillä 3-3,5. Parhaat ja heikoimmat arvosanat olivat seuraavat:

+ opiskelijat auttoivat toisiaan	3,3
+ kouluttaja kannusti keskinäiseen vuorovaikutukseen	3,3
- teimme paljon töitä pareittain tai ryhmässä	2,9
- loimme yhdessä pelisäännöt koulutukselle	3,0

Ensimmäisen kansalaiskyselyn muiden vastausten parhaat ja heikoimmat arvosanat olivat seuraavat:

+ kouluttaja osasi opettaa hyvin	4,2
+ kouluttaja otti huomioon osaamiseni ja kokemukseni opetuksessa	3,9
+ kouluttaja antoi riittävät tiedot kansalaisverkon käytön mahdollisuuksista	3,9
- pystyn hyödyntämään kansalaisverkkoa työssäni	2,7
- pystyn vaikuttamaan kansalaisverkon sisältöjen kehittämiseen	2,9
- oppimateriaali tuki oppimistani	3,1

Toisen kansalaiskyselyn (11/02 ,N= 165) muutaman koulutusta koskevan kysymyksen tulokset olivat hyvin samansuuntaiset kuin ensimmäisen kyselynkin. ”Kouluttaja veti koulutustilaisuuden hyvin” -osio sai kaikkien koulutusten osalta erittäin hyvän arvosanan. Keskiarvot olivat seuraavat: Utsjoki 4,38, Inari 4,26 ja Sodankylä 3,99. Heikoimmaksi arvosanaksi tässä kyselyssä nousi kohta ”Sain koulutuksessa muilta osallistujilta apua ja tukea”, jonka keskiarvot olivat seuraavat: Utsjoki 3,31, Inari 3,34 ja Sodankylä 3,33. Tähän kysymykseen vastasivat vain ne, jotka olivat olleet ryhmäkoulutuksessa.

5. KOULUTUSPROSESSIN JA TULOSTEN ULKOPUOLINEN ARVIOINTI (EFQM)

5.1 Itä-Turku

Vertaiskouluttajien koulutusprosessi

Arviointi perustuu vertaiskouluttajien koulutusprosessin kuvaukseen ja kaikkiin raportin liitteisiin. Vahvuudet ja parantamiskohdat ovat seuraavat:

- + Opiskelijat tekivät yhteisiä ryhmätöitä ja projekteja.
- + Opiskelijoille laadittiin henkilökohtaiset opiskelusuunnitelmat, joita muokattiin tarpeen mukaan.
- + Opiskelijat avustivat ja neuvoivat toisiaan koulutuksen eri vaiheissa.
- + Opiskelijoiden mielestä kouluttajien tietotaito oli korkeatasoista sekä opetus selkeää ja oppilaiden lähtötason huomioon ottavaa.
- + Koulutustilat olivat tarkoituksenmukaiset.
- Opiskelijoiden oppimistyyliä ei määritelty mitenkään erityisesti.
- Opiskelijat eivät pyytäneet tukea, eikä koulutuksessa ollut varsinaista työssäoppimisjaksoa.
- Oppimista arvioitiin jonkun verran, enimmäkseen arviointi koski tietotekniikan taitoja.
- Opiskelijat kokivat, etteivät saaneet palautetta, ja usein palaute kohdistui melko pinnallisiin seikkoihin

Kansalaisten koulutusprosessi

Kansalaisten koulutusprosessin vahvuuksia ja parantamiskohtia valittaessa on huomioitu molempien kyselyjen tulokset. Ulkopuolisen arvioinnin tuloksena nousevat esille seuraavat vahvuudet ja parantamiskohdat:

- + otin vastuun omasta oppimisesta
- + sain kouluttajalta riittävästi tukea ja henkilökohtaista opastusta
- + sain valmiudet kansalaisverkon käyttämiseen
- + opetus tapahtui pääasiallisesti siten, että kouluttaja näytti ryhmälle, miten toimitaan ja me toistimme perässä
- istuin päätteellä kahdestaan kouluttajan kanssa ja hän ohjasi minua
- loimme yhdessä pelisäännöt koulutukselle
- osallistujat tutustutettiin hyvin toisiinsa
- teimme paljon työtä pareittain tai ryhmissä.

Edellä mainitut kohdat nousivat selvimmin esille ulkopuolisessa arvioinnissa.

5.2 Pohjois-Lappi

OSKU –oppaiden koulutus

Pohjois-Lapin ulkopuolisen arvioinnin kaikkien koulutusten yhteisiksi vahvuuksiksi ja parantamiskohdiksi kirjattiin seuraavat:

- + opiskelijat pystyivät hyödyntämään aiempaa osaamistaan ja kokemustaan koulutuksen aikana
- + kouluttajat hyödynsivät opiskelijoiden aiempaa osaamista ja kokemusta koulutuksessa
- + opiskelijat ottivat vastuun omasta oppimisestaan
- + opiskelijat ottivat vastuun myös muiden oppimisesta auttamalla ja tukemalla toisiaan
- + kouluttajat olivat ammattitaitoisia
- + oppimateriaali tuki oppimistavoitteiden saavuttamista
- opiskelijoiden oppimistyylin määrittäminen

- itsenäinen pari/pienryhmäyöskentely koulutuksessa
- jatkuva oppimisen arviointi ryhmissä
- säännöllisen palautteen ottaminen opiskelijoilta sekä palautteen hyödyntäminen
- opiskelijoiden ohjaaminen itsearviointiin
- koulutusprosessin aiheisällöt
- koulutusprosessin toteutustapa

Lisäksi koulutuskohtaisiksi vahvuuksiksi ja parantamiskohdiksi nostettiin seuraavat:

Inari

- + sosiaalisten taitojen opettaminen
- + henkilökohtaisen opiskelusuunnitelman (HOPS) laatiminen atk-ajokorttiosuuteen
- + saavutin HOPS:aan kirjaamani tavoitteet riittävän hyvin

- opiskelijoiden vaikutusmahdollisuus opetuksen toteutukseen
- kouluttajien tuki lähijaksojen ulkopuolella

Sodankylä

- + koulutuksen toteutusta koskeva tiedotus
- + koulutukseen sisältyi yksilöllistä ohjausta

- opiskelijoiden tutustuttaminen toisiinsa
- sopiminen ryhmän pelisäännöistä
- oppimistavoitteiden määrittäminen yhdessä
- sosiaalisten taitojen opettaminen

Utsjoki

- + opiskelijoiden perehdytys koulutuksen alussa
- + koulutuksen toteutusta koskeva tiedotus
- + turvallisen ja kannustavan oppimisilmapiirin luominen
- + opiskelijoiden aktiivinen osallistuminen yhteisiin keskusteluihin
- + kouluttajat kannustivat omien näkemysten esittämiseen

- sosiaalisten taitojen opettaminen
- koulutustilat
- HOPS:an laatiminen ja sen toteutuminen

Kansalaisten koulutusprosessi

Kansalaisten koulutuksen vahvuuksia ja parantamiskohtia valittaessa on huomioitu molempien kyselyjen tulokset joskin toisen kyselyn painoarvo on määrävämpi, koska siihen vastasi 165 henkilöä ja ensimmäiseen 27 henkilöä. Lisäksi arvioinnissa on huomioitu kaikki liitteinä olevat tulokset.

Yhteinen näkemys vahvuuksista ja parantamiskohdista oli seuraava;

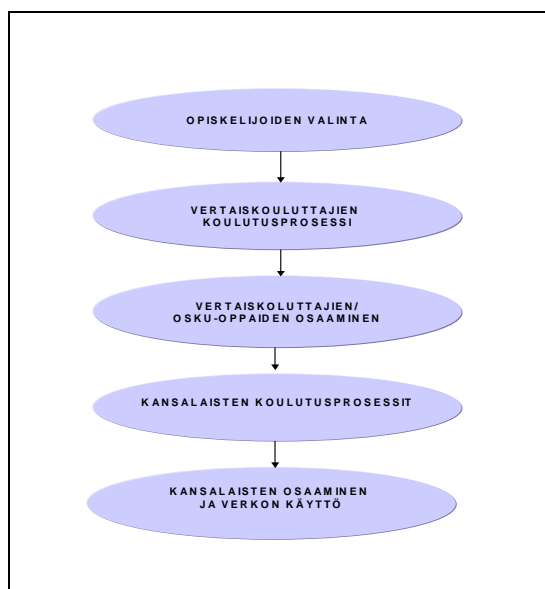
- + kouluttajien opetustaito ja koulutustilaisuuksien vetäminen
- + henkilökohtainen opastus koulutuksessa
- + aikaisemman osaamisen huomioiminen koulutuksessa
- + koulutus antoi valmiudet verkon käyttöön

- pari –ja ryhmäyöskentely koulutuksessa
- vaikuttamismahdollisuus verkon sisältöjen kehittämiseen
- pelisääntöjen luominen yhdessä koulutukselle
- muiden opiskelijoiden apu ja tuki koulutuksessa

Kolme ensimmäistä parantamiskohtaa on ensimmäisestä kyselystä, joten niiden painoarvo ei ole sama kuin vahvuuksien ja viimeisen parantamiskohdan.

6. KOULUTUSPROSESSIEN MALLINTAMINEN JA JOHTOPÄÄTÖKSET

Tässä tutkimuksessa on esiteltävää OSKU-projektia voidaan mallintaa seuraavan kuvion avulla:

Kuvio 2 OSKU-projektin malli

Kuviossa 2 esiteltävä malli alkaa vertaiskouluttajien taustasta ja valintaperusteista. Seuraavassa vaiheessa heidän koulutusprosessinsa opetussuunnitelmien sisältöä ja toteutusta arvioidaan ulkopuolisten tahojen toimesta määrittelemällä vahvuudet ja parantamiskohteet. Tämän jälkeen mitataan vertaiskouluttajien (OSKU-oppaiden) osaaminen, kuvataan kansalaisten koulutusprosessi ja tehdään siitä ulkopuolinen arviointi. Lopuksi todetaan koko prosessin tulokset eli koulutetut/osallistuneet ja käyttäjien osaaminen ja hyödyt.

6.1 Itä-Turku

Valintaperusteet vertaiskouluttajakoulutukseen ja taustat

Koulutuksen kohderyhmänä olivat työttömät tai työttömyysuhan alla olevat itäturkulaiset työnhakijat. Koulutettavilta edellytettiin kiinnostusta viestintäverkkoihin, sisällön tuotantoon sekä projektityöhön. Tietokoneen A-ajokortti katsottiin eduksi, mutta ei välttämättömäksi. Henkilöiden tuli omata sopeutumiskykyä muutoksiin, oppimiskykyä, ihmissuhdetaitoja ja palveluallttiutta.

Itä-Turku eroaa muista OSKU-alueista siten, että kurssilaiset edustavat 7 eri kansallisuutta. Vertaiskouluttajilla oli CV:n (9 kpl) mukaan erittäin heterogeeninen koulutus- ja työkokemustausta. Viidellä henkilöllä oli jokaisella eri ammattitutkinto. Yhdellä oli kaupallinen koulutus sekä yhdellä elektroniikka-asentajan tutkinto. Kolmella henkilöllä oli peruskoulupohja ja kahdella opistotasoinen tutkinto. Lähes jokaisella oli suoritettuna tietokoneen A-ajokortti ja loppuilla vähintään perustiedot tietotekniikasta. Työkokemustausta vaihteli atk-alan tehtävistä aina kokin tehtäviin. Kahdella henkilöllä oli työhistoriassa myyntialan kokemusta.

Vertaiskouluttajien koulutusprosessi

Vertaiskouluttajien koulutus kesti opetussuunnitelman mukaan 30 opintoviikkoa, josta tietotekniikkaa oli 7 ov, viestintää 7 ov, työssäoppimista ja -ohjausta 9 ov. Lisäksi opetussuunnitelmaan sisältyi erikoistumisjakso 6 ov ja opintomatka 1 ov.

Vertaiskouluttajien koulutusprosessin ulkopuolisessa arvioinnissa nousivat vahvuutena esiin opiskelijoiden tekemät yhteiset ryhmätyöt ja projektit. Tässä toteutuvat yhteistoiminnallisen oppimisen periaatteista ainakin positiivisen riippuvuuden ja sosiaalisten taitojen periaatteet. Positiivisessa riippuvuudessa juuri me-henki kehittyy, kun ryhmä kokee tarvitsevansa tosiaan ryhmän yhteisen tehtävän suorittamiseen. On selvää, että ryhmähenki ja positiivinen riippuvuus kasvavat vasta pitkän ajan kuluessa, joten on rohkaisevaa huomata, että vertaiskouluttajilla kyseinen piirre ilmenee vahvuutena näinkin lyhyen ajan kuluttua. Ei sovi unohtaa, että aikuiskoulutuksessa ja työelämässä tarvitaan yhdessä oppimisen taitoja sekä sosiaalisia taitoja.

Toisena vahvuutena nähtiin opiskelijoille laaditut henkilökohtaiset opetussuunnitelmat, joita muokattiin opiskelijoiden tarpeiden ja tavoitteiden mukaisesti. Tämä vahvuus voidaan empimättä liittää yhteistoiminnallisen oppimisen yksilöllisen vastuun periaatteeseen. Siinä painotetaan nimenomaan yksilöllistä oppimisvastuuta, jossa jokainen vastaa omasta osuudestaan ryhmän puolesta. Tässä toteutui vertaiskouluttajien jakautuminen osaamisensa ja tavoitteidensa mukaisesti kolmeen opiskeluryhmään, jotka erikoistuiivat opiskelussaan eri osaamisalueille.

Opiskelijat avustivat ja neuvoivat toisiaan koulutuksen aikana niin, että sitä pidettiin myös ryhmävahvuutena. Tämä vahvuus liittyy lähinnä yhteistoiminnallisen oppimisen positiivisen riippuvuuden ja vuorovaikutteisen viestinnän periaatteisiin. Asioiden ja tehtävien edelleen kehittäminen yhdessä keskustellen ja neuvotellen sekä toisiaan ohjaten luo pohjan ryhmän yhteiselle toiminnalle. Tässä vahvuudessa nousee esille myös sosiaalisten taitojen periaate.

Kouluttajien tietotaidon korkea taso ja koulutustilojen tarkoituksenmukaisuus nähtiin myös vahvuuksina koulutusprosessissa.

Ulkopuolisessa arvioinnissa parantamiskohteina löytyivät seuraavat asiat:

- Opiskelijoiden oppimistyytlejä määrittäminen.
- Työssä oppimisen kehittäminen osana koulutusta.
- Oppimisen ja oppimisprosessin arviointi.
- Palautteen antaminen opiskelijoille.

Opiskelijoiden oppimistyytlejä ei määritelty riittävästi eikä niitä hyödynnetty opiskelussa. Joissakin ryhmissä aihetta käsiteltiin jonkin verran. Sekä kouluttajat että opiskelijat kokivat, ettei oppimistyylien määrittelyyn panostettu tarpeeksi.

Opiskelijoilla ei ollut varsinaista työssäoppimisjaksoa, vaan opiskelijat olivat lyhyen etäopetusjakson oppilaitoksessa. Sekä opettajien että opiskelijoiden mielestä työharjoittelujakso olisi ollut tarpeellinen. Käsitystä voidaan pitää oikeana, koska vertaiskouluttajat joutuivat tästä syystä suoraan koulun penkiltä kouluttajan rooliin, mikä näkyi kansalaisten palautteissa hyvin selkeästi. Toisaalta on huomattava, että kouluttajat ovat pärjänneet kaikesta huolimatta yllättävän hyvin olosuhteisiin nähden, ja palautteet ovat olleet myös paljolti myönteisiä ja ymmärtäväisiä.

Oppimisen arviointi oli melko vähäistä. Arviointi koski enimmäkseen atk-ammattilaisten pätevyyden ja potentiaalin arviointi. Oppimisen kriteerinä käytettiin mm. opiskelijan kykyä neuvoa toista opiskelijaa asiassa, jonka hän itse oli jo oppinut. Kaiken kaikkiaan oppimisen arviointiin ei ollut käytetty kovinkaan paljon aikaa.

Opiskelijoiden tarve saada enemmän ja monipuolisempaa palautetta on ilmeinen parantamiskohde. Palaute annettiin lähinnä koetulosten ja todistusten muodossa. Tehtävistä annettiin tosin palautetta keskusteluissa. Opiskelijat kokivat, että palaute kohdistui monesti melko pinnallisiin seikkoihin. Kokemuksellisen oppimisen reflektio- vaiheen ja yhteistoiminnallisen oppimisen periaatteisiin liittyvän

toiminnan ja oppimisen yhteisen pohtimisen liittäminen merkittäväksi osaksi oppimisprosessia kehittää oppijan metataitoja ja parantaa oppimistuloksia merkittävästi.

Vertaiskouluttajien osaaminen

Itä-Turussa vertaiskouluttajien viisi vahvinta osaamisaluetta (liite 11) tämän tutkimuksen tekohetkellä olivat

1. käyttöjärjestelmät
2. sovellusohjelmat
3. internet ja sähköposti ja kotisivut
4. motivointi ja innostava oppiminen
5. tiedotus

On merkkejä pantavaa, että neljä viidestä osaamisalueesta liittyvät tietotekniikkaan. Ainoastaan motivointi ja innostaminen oppimaan liittyvät yhteistoiminnallisen oppimisen keskeisiin periaatteisiin.

Heikoimmat osaamisen alueet vertaiskouluttajien omien arvioiden mukaan

1. kokemuksellisen oppimisen filosofia
2. lähiverkon rakentaminen
3. yhteistoiminnalliset oppimismenetelmät
4. ongelmanratkaisutaidot
5. erilaisten oppimistyylien huomioiminen

Kokemuksellisen ja yhteistoiminnallisen oppimisen alueet ovat selkeästi parannettavia kohtia. Tämä selittyy osin sillä, etteivät kyseiset käsitteet ole vielääkään tuttuja vertaiskouluttajille. Samoin myös ongelmanratkaisutaidot ja oppimistyyliä ovat heikkoja alueita. Ymmärrettävää on, että lähiverkon rakentaminen, joka on teknisesti vaikeaa, tuottaa ongelmia niille vertaiskouluttajille, jotka eivät ole erikoistuneet tähän alueeseen.

Kansalaisten koulutusprosessi

Maksuttomat asukaskoulutukset alkoivat tammikuussa 2002 viikolla 4, josta lähtien Itä-Turun asukkailla on ollut mahdollisuus osallistua OSKUn järjestämille eritasoisille kursseille ja tunneille. Kansalaisille maksuttomia kursseja on kahdenlaisia. "Starttipaketti" on lyhyt kahden tunnin kurssi, jonka aikana perehdytään asukasverkon käyttöönottoon ja toimintaan. "Pölynpyyhkijät" on 16 tunnin mittainen koulutus, joka toteutetaan kahden tunnin jaksoissa neljän viikon aikana. Asukaskäytön lisäksi siinä opetetaan tietokoneen käytön perusteita. Kurssin opetussisällöt ja opetusmateriaali on tämän tutkimuksen mukana luovutettavassa erillisessä kansiossa. Syyskuuhun mennessä Itä-Turussa oli pidetty 212 koulutustilaisuutta ja koulutuksiin oli osallistunut 983 henkilöä.

Kyselyjen mukaan melkein puolet koulutettavista (46 %) osallistui 1 - 2 tunnin koulutukseen. Seuraavaksi eniten osallistujia (21 %) oli 3 - 4 tunnin koulutuksiin. 5 - 8 tunnin koulutuksiin osallistui 12 % ja pidempiin koulutuksiin 21 % koulutettavista.

Kansalaisten koulutusprosessin vahvuusiksi (liite 13) arvioitiin opetus, joka tapahtui pääasiassa siten, että kouluttaja näytti ryhmälle, miten toimitaan ja opiskelijat toistivat sen perässä.

Itä-Turussa paljon käytettävä oppiminen kouluttajan esimerkein on hyvin yleinen tietotekniikan opetuksessa ryhmille. Oppilaiden kannalta koulutustapa on kuitenkin melko puuduttava ja yksitoikkoinen. Kyselyjen mukaan toinen vahvuus oli vastuunotto omasta oppimisesta, joka kuuluu yksilön vastuun periaatteisiin. Kouluttajan riittävän tuen ja henkilökohtaisen opastuksen antaminen oli myös osittain selkeä vahvuus. Tulosten perusteella useat henkilöt saivat myös riittävät valmiudet kansalaisverkon käyttämiseen.

Yhteistoiminnallisen oppimisen kannalta katsottuna ulkopuolisen arvioinnin mukaiset parantamiskohdat ovat parempi tutustuminen, pari- ja ryhmätyöskentelyn sekä toisten opiskelijoiden

opettaminen ontuminen ja pelisääntöjen puuttuminen. Yhteistoiminnallisen oppimisen periaatteista ne liittyvät lähinnä positiivisen riippuvuuden ja sosiaalisten taitojen piiriin.

Kansalaisten osaaminen ja kansalaisverkon käyttö

Koulutettuja kansalaisia oli vuoden 2002 lopussa yhteensä 1 681 ja koulutuskertoja 370 (liite 18). Miehet ja naiset ovat jakautuneet melko tasan. Maahanmuuttajien osuus oli 555, joista miehiä oli 284 ja naisia 132.

Kansalaisverkon käyttäjiä oli yhteensä 1 053, joka oli 3,59 % väestöstä. Luku on OSKU-alueista prosentuaalisesti heikoin ja määrällisesti toiseksi viimeinen. Itä-Turussa ”tippuneiden” määrä on 63 %.

Syyt näin suureen prosenttiin ovat moninaiset. On hyvä huomioida, että verkosta putoaa pois, jos sitä ei käytä kolmeen kuukauteen. Näin ollen verkon käyttäjien määrä tuntuu pysyvän vakiona vaikka uusia käyttäjiä liittyy koko ajan lisää. Sari Hannila-Neulasen väliraportti 2/2002 mukaan (puhelinkysely, jossa haastateltiin 20 vastaajaa) syinä putoamiseen ovat

- Rekisteröityneellä ei ole konetta tai internet-yhteyttä kotona. OSKU-päätteelle ei viitsitä tai kehdata lähteä.
- Verkon käyttöönotto, sen asentaminen ja sinne rekisteröityminen on hankalaa.
- Koulutuksen aikana ei taitotaso ole noussut riittävästi koneen itsenäistä käyttöä ajatellen.
- Asukasverkko ei tarjoa mielenkiintoista ja rekisteröitynyttä hyödyttävää tietoa tai palveluja.

Hannila-Neulasen väliraportin mukaan yksi merkittävä hidaste käyttäjämäärän lisääntymisen tiellä on ollut alkutekijöissä oleva sisältöjen kehittäminen. Yhtenä kehittymisen esteenä hän näkee OSKUn ”suljetun ratkaisun” eli First-Class Clientin tuomat rajoitukset. Hannila-Neulanen korostaa alueen oman fokuksen löytämistä.

Kansalaisten osaamiskyselyjen (liite 17) tuloksista voidaan yleisesti sanoa, että osioiden keskiarvot ovat muutamaaan poikkeusta lukuun ottamatta reilusti 3,0 yläpuolella. Erityisesti asukasverkon perus-atk-toiminnot osataan hyvin. Myös Windows, tekstinkäsittely ja sähköposti sekä internetin käytön perustaidot ovat kunnossa

Kansalaisverkon suosituimmat käyttöalueet olivat sähköposti, surffailu internetissä ja harrastustoimintasiivut. Kansalaisten käyttötaajuus oli ensimmäisen kyselyn mukaan se, että eniten vastanneista kävi verkossa päivittäin. Toisessa kyselyssä 1 – 2 kertaa viikossa sai eniten vastauksia. Ensimmäisen kyselyn tuloksissa löytyy myös erittäin korkea käyttäjätaajuusprosentti harvemmin käyttäneiden kohdalta.

Kansalaisten tietotekniikan osaaminen kulminoituu sähköpostin lähettämiseen ja vastaanottamiseen, omien kirjoitusten poistamiseen ja viestien kirjoittamiseen. Vaikeimpia olivatkin oman kotisivun luominen, ohjelman asetusten muokkaaminen ja osoitekirjan käyttö ja luominen.

Kansalaisten näkemykset verkon hyödyntämisestä yksityiselämässä kasaantuvat sähköpostin käyttöön. Verkon työelämässä hyödyntäminen on vastausten perusteella painottunut viestintään.

Kansalaisilla oli paljon ja hajanaisia mielipiteitä koulutuksen parantamisesta. Ehkä toivomus enemmästä oppimisajasta on päällimmäisenä. Parasta kansalaisverkossa oli kyselyjen mukaan sen toiminnan helppous ja saatavuus. Viestintä- ja informaatiovälineenä sitä pidettiin verrattomana. Lisäyksen puolella pyynnöt keskittyivät sisältöjen kehittämiseen ja innovointiin, koska vain sitä kautta useimmat näkivät verkon käytön laajenemismahdollisuuksia.

6.2 Pohjois-Lappi

Valintaperusteet vertaiskouluttaja koulutukseen ja OSKU-oppaiden taustat

Yhteiset valintaperusteet kaikkiin koulutuksiin olivat seuraavat: hakija on työtön, atk-osaaminen ja soveltuvuus kouluttajaksi. Lisäksi Sodankylän valintaperusteena oli se, että ko. henkilöllä ei ollut A-ajokorttia eikä korkeampaa tutkintoa sekä Utsjoen valintaperusteena oli saamenkielen taito (kohta 4.2.).

Kouluttajien mielestä osallistujat olivat atk-taidoiltaan hyvin eritasoisia jopa Sodankylässä, jossa kuitenkin kenelläkään ei ollut A-ajokorttia (kouluttajan loppuraportti liitekansiossa).

Projektissa toimivilla OSKU-oppailla oli osalla (5 henkilöä) ainakin jossain määrin kaupallista osaamista, sillä heillä oli kaupallista koulutusta takanaan. Yrittäjätaustan omaavien henkilöiden voisi olettaa olevan itseohjautuvia ja ehkä myös jollain tapaa määrätietoisia. Joskin näitä ominaisuuksia ilmeni haastattelujen perusteella muillakin OSKU-oppailla. Niillä henkilöillä, joilla oli joko teoriaosaamista kouluttamisesta (kasvatustiede) tai opettajakokemusta, oli selkeästi enemmän näkemyksiä vertaiskouluttajakoulutuksen toteutuksesta. Kun yhtenä valintaperusteena oli sopivuus kouluttajaksi, niin tässä suhteessa OSKU-oppaat (arvioijan näkemys) täyttivät kaikki hyvin tämän kriteerin. OSKU-oppaiden yhteisvahvuudet ovat laaja-alaiset, joku on luova, joku taas hyvin atk-tekniinen jne., eli oppaiden erilaiset vahvuudet täydentävät hyvin toisiaan. Tämän lisäksi heillä tuntuu olevan vahva yhteishenki ja hyvin tiimimäinen toiminta, jossa he osaavat myös hyödyntää nämä erilaiset vahvuudet.

Vertaiskouluttajien koulutusprosessi

Opetussuunnitelmien (OPS) sisältö painottui atk-koulutukseen. Sen osuus koulutuksesta oli noin 60 – 70 % riippuen siitä, mitä työharjoittelun sisältö oli. Sen lisäksi opetussuunnitelmat sisälsivät noin 24 % FC-koulutusta ja loppu oli työnhakuvalmennusta (noin 1 viikko). Inarissa oli sosiaalisia taitoja (1 viikko). Koulutukset eivät sisältäneet varsinaista kouluttajakoulutusta (oppiminen, vuorovaikutustaidot, esiintyminen, yhteistoiminnalliset oppimismenetelmät jne.) ja siihen liittyvää ohjattua koulutusharjoittelua.

Koulutusten toteutuksessa FirstClassin osuus oli pääsääntöisesti kahdessa jaksossa atk-jaksojen lomassa.

Koulutusprosesseista selkeinä vahvuuksina nousivat opiskelijoiden aiemman osaamisen ja kokemusten huomioiminen ja hyödyntäminen koulutuksessa. Tämä on tärkeä asia oppimisessa, koska silloin uusi tieto ja osaaminen rakennetaan olemassa olevalle tiedolle ja osaamiselle, ja toisaalta opiskeltavan asian jo osaavalle henkilölle annetaan uusia hänen oppimisensa kannalta oleellisia asioita tai häntä voidaan hyödyntää avustamassa muiden oppimista.

Yhteisinä vahvuuksina koulutusprosesseista nousivat opiskelijoiden vastuunotto omasta oppimisestaan ja vastuunotto myös muiden oppimisesta auttamalla ja tukemalla muita oppimaan. Tämä kuvaa OSKU-oppaiden vastuunottamista asioista laaja-alaisesti.

Kouluttajat olivat kaikki oman substanssialansa erinomaisia asiantuntijoita, joskin Sodankylän kouluttaja koki itse olleensa aika ”heikoilla jäillä” FirstClassin kanssa. Hän joutui opiskelemaan ohjelman kahdessa viikossa, ja koki kyseisen ajan olleen riittämättömän.

Oppimateriaali oli opiskelijoiden mielestä kaikissa koulutuksissa erinomaista. Tämä on myöskin tärkeä asia koulutuksessa, koska opiskelijat voivat silloin aina opiskella asioita myös itsekseen.

Ulkopuolisessa arvioinnissa parantamiskohteiksi nousi opiskelijoiden oppimistyylin määrittäminen. Tähän on olemassa hyvin keveitä ja nopeita sekä raskaampia ja työläämpiä oppimistyylin määritysmenetelmiä. Pitkäkestoisissa koulutuksissa on hyvä sekä kouluttajan että opiskelijan itse tietää oma oppimistyylinsä, vaikkakin jollakin pikamäärittelyllä tehtynä. Tällöin kouluttaja pystyy

suunnittelemaan koulutuksen toteutuksen opiskelijoiden oppimistyylin mukaan, ja opiskelijat ehkä ainakin ymmärtävät paremmin, jos jollakin tavalla opiskeltaessa ei oppi tunnu menevän perille.

Toiseksi parantamiskohdaksi nousi itsenäisen pari- ja/tai pienryhmätyöskentelyn toteutuminen koulutuksessa. Ohjattua ryhmätyöskentelyä koulutus sisälsi jossain määrin ainakin FirstClassin osuudessa. Lisäksi opiskelijat automaattisesti tekivät parityöskentelyä auttaakseen vierustoveriaan tarvittaessa. Tämä ei niinkään ollut ohjattua, vaan tapahtui luonnollisena osana oppimisprosessia.

Selkeänä parantamiskohtana nousi myös jatkuva oppimisen arviointi ryhmässä. A-ajokorttiosuudessa oppiminen mitataan kokeilla, joiden hyväksytyjen suoritusten jälkeen opiskelija saa kortin. Näinkin pitkäkestoisessa koulutuksessa on tärkeää arvioida oppimista säännöllisesti eri menetelmillä. Opiskelija voi yksin tai kouluttajan kanssa yhdessä käydä säännöllisesti läpi oman tilanteensa HOPS:aan nähden. Lisäksi voidaan oppimisen arviointia suorittaa säännöllisesti pienryhmissä. Tästä on se hyöty, että arvioinnin lisäksi opiskelijat oppivat avoimuutta, vuorovaikutustaitoja ja voivat kannustamalla auttaa toisia säilyttämään tai jopa lisäämään heidän oppimismotivaatiansa.

Oman osaamisen ja oppimisen arviointi edellyttää opiskelijoilta itsearviointitaitoja. Siksi on tärkeää että kouluttajat ohjaavat ja avustavat opiskelijoita itsearviointiin. Tätä ei toteutettu vertaiskouluttaja-koulutuksessa.

Kouluttajien säännöllinen palautteen ottaminen ja sen hyödyntäminen nousi ulkopuolisessa arvioinnissa parantamiskohdaksi. Sitä ei opiskelijoiden mielestä vertaiskouluttaja-koulutuksessa tehty. Säännöllinen palautteen ottaminen on tärkeää siksi että koulutusprosessia voidaan tarvittaessa muuttaa palautteiden perusteella. Yhteistoiminnallisen oppimisen eräs tärkeä periaate on toiminnan ja oppimisen yhteinen pohdinta. Tämä edellyttää kouluttajalta riittävän vahvaa itsetuntoa asettua opiskelijoiden arvioitavaksi sekä kykyä muuttaa tarvittaessa omaa toimintaansa palautteiden perusteella.

OSKU-oppaiden osaaminen

Tässä kohtaa tarkastellaan projektissa syys-joulukuussa toimineiden OSKU-oppaiden osaamista. Koska sitä ei varsinaisesti analysoitu koulutuksen lopussa ja tässä tutkimuksessa tehty kysely koski oppaiden nykyosaamista, niin raportin tämä osio perustuu OSKU-oppaiden kyselyjen teksteihin ja haastatteluihin.

Koulutus antoi opiskelijoille hyvät atk-taidot (osalla se oli jo lähtötilanteessakin). Lisäksi OSKU-oppaat saivat keskinkertaisen osaamisen FirstClass-ohjelmasta. Koulutuspalautteiden ja OSKU-oppaiden parannusehdotusten perusteella FirstClassia olisi pitänyt olla enemmän koulutuksessa. 8-12 kuukauden koulutuskokemuksen kautta oli OSKU -oppaille muodostunut selkeä näkemys siitä, mitä koulutuksessa olisi ollut vielä hyvä oppia. Tällaisia asioita oli kouluttajakoulutus ja siihen liittyvä harjoittelu. Tätä osaamista OSKU-oppailla ei paria henkilöä lukuun ottamatta lähtötilanteessa ollut, eikä sitä koulutuksessa opiskeltu paitsi Inarissa vähän.

OSKU-oppaiden nykyisen osaamisen analyysitulokset ovat hyvät. Erityisen hyvät ne ovat itsearvioinnin mukaan Sodankylän oppailla. Pääsääntöisesti OSKU-oppaat olivat sitä mieltä, että kouluttajataidot ovat oleellisesti parantuneet työssäoloaikana. Erityisesti korostettiin esiintymisvarmuuden ja itseluottamuksen parantuneen.

Kansalaisten koulutusprosessi

Kansalaisten koulutukset olivat alussa hyvin lyhyitä (1-2 tuntia). Näiden koulutusten päätavoitteena oli kansalaisten kirjautuminen OSKU-verkkoon. Kansalaisten näkemyksen mukaan tämä oli monelle liian lyhyt aika oppia käyttämään OSKU-verkkoa. Syksyllä koulutusta alettiin toteuttaa 4 x 3 tunnin prosessina. Tätä kansalaiset pitivät todella hyvänä parannuksena.

Yksilöohjauksessa OSKU-oppaiden toimintatapa on ollut se, että opiskelijat tekevät ja kouluttajat ohjaavat auttavat vieressä. Lisäksi osa oppaista kertoi toimivansa niin, että kun opiskelija esittävät kysymyksiä, he eivät anna valmiita vastauksia vaan laittavat opiskelijat ensin itse miettimään ja

löytämään ratkaisun. Tämä on oppimisen kannalta erinomaista toimintaa, koska atk:ta ei voi oppia muuten kuin tekemällä. Kun joutuu itse ajattelemaan ja ratkomaan ongelmia, muistaa asiat paremmin kuin silloin, kun tieto ja ratkaisu tulee ohjaajalta. Yksilöohjauksessa on lisäksi se etu, että siinä ei yleensä ole etukäteen sovittua aikaa vaan ohjausaika toteutuu opiskelijan ehdoilla. Toisaalta yksilöohjaus on tietyllä tavalla tehotonta toimintaa, koska samassa ajassa voitaisiin antaa osaamista ja mahdollisuuksia yksilökohtaiselle, itseohjautuvalle opiskelulle ts. voitaisiin saada oppimisinto ”syttymään” useammallekin henkilölle.

Ritva Metsälammen väliraportin mukaan (31.5.mennessä) kansalaisten koulutuksista noin neljännes on tapahtunut nettipisteissä, jossa ryhmäohjausta on vaikeampi toteuttaa, koska niissä on pääsääntöisesti vain yksi kone käytettävissä. Nettipisteiden lukumäärä 31.5 oli yhteensä 24 ja joulukuun lopussa yhteensä 30. Kyselyihin vastanneista kansalaisista noin puolet oli ollut oppimassa yksin.

Kaikkien kyselyihin vastanneiden mielestä kouluttajat ovat osanneet opettaa hyvin. Tämä nousikin ulkopuolisessa arvioinnissa vahvuudeksi, sillä haastatteluissa kansalaisten mielipiteet tukivat myös tätä selvästi. Toisen kansalaiskyselyn mukaan tämä tarkoittaa ainakin seuraavia asioita: kansalaiset ovat mielestään saaneet riittävästi henkilökohtaista opetusta, koulutuksessa on edetty sopivaa vauhtia ja koulutuksessa on hyvin huomioitu opiskelijan aikaisempi osaaminen. Kaiken kaikkiaan opiskelijat ovat kokeneet saaneensa riittävät valmiudet kansalaisverkon käyttöön.

Ryhmäkoulutusten parantamiskohteiksi ulkopuolisessa arvioinnissa nousivat yhteisten pelisääntöjen luominen koulutukselle, työskentely pareittain tai ryhmässä ja ehkä jossain määrin opiskelijoiden saama tuki ja apu muilta opiskelijoilta.

OSKU-oppaiden mielestä ei pelisääntöjen luominen toteutunut erityisen hyvin vertaiskouluttaja-koulutuksessakaan. Tällä perusteella on aika luonnollista, ettei se toteutunut myöskään kansalaisten koulutuksessa - joskin pelisääntöjen luontitarve on aivan erilainen 1-2 tunnin koulutuksessa kuin kuuden kuukauden koulutuksessa.

Pari- ja ryhmätyöskentely on yksi yhteistoiminnallisen oppimisen keskeisiä periaatteita. Kyselyjen mukaan tämä on toteutunut koulutuksissa jossain määrin, mutta voisi kuitenkin olla parantamiskohde varsinkin nyt toteutettavissa koulutuksissa, joiden kesto on 4x3 tuntia ja jopa koulutustilaisuuksien väliajalle voidaan antaa esim. paritehtäviä. Opiskelijoiden yhteistyö ja avunanto toisille on myös tärkeä tekijä hyvän kokonaisoppimisen saavuttamiseksi ryhmäkoulutuksessa. Ensimmäisen kyselyn mukaan kouluttajat ovat jossain määrin kannustaneet opiskelijoita keskinäiseen vuorovaikutukseen, toisaalta senkin merkitys korostuu ehkä paremmin pitkäjaksoisimmissa koulutuksissa.

Kansalaisten vaikuttamismahdollisuus sisältöjen kehittämiseen sai keskimääräisen arvosanan kyselyssä. Tämä nostettiin kuitenkin parantamiskohdaksi siksi, että kaikenlainen systemaattinen palautteen ottaminen kansalaisten koulutuksista puuttuu tällä hetkellä. Lisäksi sisällön kiinnostavuuden ja monipuolisuuden merkitys nousi useasti esille kansalaisten haastatteluissa kansalaisten verkon käyttömotiivina. Tämä tukee voimakkaasti hyvän oppimisen teoriassa esille nousutta hyötynäkökulmaa. Kansalainen käyttää verkkoa säännöllisesti vain silloin, kun hän kokee saavansa siitä hyötyä itselleen.

Kansalaisten osaaminen ja käyttö

Näillä edellä kuvatuilla prosesseilla on koulutettu tietty määrä kansalaisia ja heistä on osa jäänyt verkon käyttäjiksi. Kansalaisilla on tietty osaaminen verkon käytön suhteen ja heillä on erilaisia tarpeita käyttää verkkoa. Näitä asioita tarkastellaan kyselyjen ja haastattelujen valossa tässä kohdassa.

Koulutettuja kansalaisia oli Pohjois-Lapissa yhteensä 4831 joulukuussa 2002 ja koulutuskertoja yhteensä 996 (liite 32). Kansalaisverkon käyttäjiä oli yhteensä 2 460 (liite 33) 13,4 % väestöstä. Pohjois-Lappi on kaikkien OSKU-alueiden vertailussa toisena Kehä 5:n (14,9 %) jälkeen. Kehä 5:n projektikin käynnistyi suurin piirtein samaan aikaan kuin Sodankylä ja Utsjoki, Inari käynnistyi noin

neljä kuukautta aikaisemmin. Pohjois-Lapissa selvänä erona Kehä 5:een nähden ovat suuret etäisyydet paikkakuntien välillä eli käyttäjät ja kouluttajat ovat hajaantuneet laajalle alueelle.

Pohjois-Lapissa ”tippuneiden” (koulutettujen määrä/käyttäjämäärä) osuus on 50 %. Tippuneiden suuren määrän syiden selvittämistä ei tämä tutkimus sisältänyt, se olisi kokonaan toisen tutkimuksen aihe. Joitakin hajanaisia käsityksiä ovat kansalaiset kirjoittaneet kyselyihin ja haastatteluissakin niistä keskusteltiin mutta niiden analysointi tässä raportissa ei ole järkevää.

Kyselyn mukaan kansalaisverkon käytön osaaminen oli suhteellisen hyvä kaikilla kysytyillä osa-alueilla. Hyviä tuloksia kuvaa se että mistään osa-alueesta vastaajien keskiarvo ei ollut alle 3. Kansalaisten osaaminen oli erityisen vahva seuraavilla osa-alueilla; sähköpostin lähettäminen ja vastaanottaminen ja liikkuminen viestialueilla ja niiden sisältöjen lukeminen. Lievästi heikompia tuloksia tuli seuraavilta osa-alueilta; kuvien käyttäminen viesteissä, kalenterin käyttö ja osoitekirjan luonti ja käyttö.

Kansalaisverkon käyttöalueista kyselyn mukaan selvä suosikki oli sähköposti. Sitä kertoi käyttävänsä n. 75% vastaajista. Sähköposti nousi myös kirjallisten vastausten perusteella tärkeimmäksi hyödyksi verkon käytöstä. Kyselyn tulosten mukaan seuraavaksi nousi harrastustoimintasivut, jota käytti n. 45% vastaajista. Seuraavina, vähän alle 40%:lla, olivat surffailu internetissä ja palvelut.

Kyselyjen tulosten mukaan sähköposti oli kansalaisten paras osaamisalue, eniten käytetty alue ja kaikkein hyödyllisimmäksi koettu alue.

Käyttötaajuustulokset vaihtelivat jossain määrin ensimmäisen ja toisen kyselyn välillä ja eri kuntien välillä. Kuitenkin molempien kyselyjen kaikkien kuntien yleisin taajuus oli 1-2 kertaa viikossa (noin 28% vastaajista), seuraaviksi 23:lla %:lla nousivat; päivittäin ja 3-4 kertaa viikossa.

7. JATKOTOIMENPIDE-EHDOTUKSET

Tehdyn tutkimuksen perusteella esiin nousseiden jatkotoimenpide-ehdotusten kirjo on luonnollisesti erittäin suuri. Tämä johtuu paitsi tutkimuksessa mukana olleiden suurehkosta määrästä, heidän erilaisista tarkastelunäkökulmistaan, aiemmista oppimiskokemuksistaan ja subjektiivisista, usein intuitiivisista mielipiteistään. Kyseisessä tutkimuksessa käytettiin poikkeuksellisen laajaa kysely- ja haastatteluaineistoa. Tämän luvun tavoitteena on koota yhteen paitsi selkeitä tutkimustuloksia, tutkimuksessa esiin nousseita yksilöiden ja ryhmien mielipiteitä. Näiden tiivistetyn esittelyn jälkeen nostetaan ulkopuolisten arvioitsijoiden toimesta tutkimuksen alussa esiteltävien teorioiden ja arvioitsijoiden omien kokemusten pohjalta esiin keskeisiä jatko-toimenpide-ehdotuksia.

Itä-Turussa seuraavat toimenpide-ehdotukset nousivat esille haastattelujen pohjalta.

Kouluttajakouluttajien mielestä keskeinen kehittämiskohde on projektiorganisaation ja kouluttajaorganisaation välinen ja sisäinen toimiva yhteistyö, johon tulee kiinnittää valtavasti huomiota. Jokaisella tulee olla selkeä, mahdollisimman yhtenäinen kuva projektin tarkoituksesta ja tavoitteista. Nyt koulutus oli teknisesti aika hajanaista, koska kouluttajilla ei ollut riittävästi taustatietoa projektista. Ongelmana oli se, etteivät kouluttajat keskustelleet riittävästi keskenään siitä, mitä kukin kouluttaja ryhmälle kouluttaa. Substanssiosaaminen oli jokaisen kohdalla tärkein koulutettava alue. Nyt kouluttajat kokivat toimivansa irrallisena tekijänä osana suurta kokonaisuutta. Kouluttajien keskinäisen yhteistyön merkitys tulisi jatkossa olla suuri. Ei riitä, että kouluttajat huolehtivat vain omasta osuudesta opetussuunnitelmassa, vaan heidän tulee olla säännöllisesti yhteydessä keskenään, suunnitella ja arvioida opetusta yhdessä sekä sopia keskinäisestä työnjaosta. Myös teorian kytkeminen käytännön tarpeisiin on tärkeää koulutuksen onnistumisen kannalta. Esimerkiksi tiedottamisen, markkinoinnin ym. opetus tulisi liittyä vertaiskouluttajien todelliseen toimintaan.

Kouluttajakouluttajien mielestä jatkossa voisi ajatella, että tämän tyyppisessä koulutuksessa pääkouluttajien määrä olisi riittävän pieni. Lisäksi voitaisiin palkata erikoisluennoitsijoita. HOPS :at tulisi laatia siten, että pohjana on tutkinnon/koulutuksen opetussuunnitelma, joka tarkennetaan yhdessä opiskelijaryhmän kanssa koulutusjakson opetussuunnitelmaksi. Sen pohjalta opiskelijat laativat itselleen **yhteistyössä kaikkien opettajien kanssa** henkilökohtaisen opiskelusuunnitelman sen opettajan ohjauksessa, joka vastaa oppimisprosessista. Näin opiskelijalla ja kaikilla kouluttajilla olisi alusta alkaen koulutuksen tavoitteet selkeästi tiedossa.

Opetussuunnitelmien toteuttamisessa olisi voitava käyttää joustavaa mallia. Koulutuksessa olisi perusjakso ja -ydin, joka käydään läpi kaikkien opiskelijoiden kanssa. Tämän jälkeen opiskelijoiden HOPS:at muuttuvat henkilökohtaisten koulutustarpeiden mukaisesti. Kurssin pääopettaja vastaa pedagogiikasta, mutta kaikki kurssin kouluttajat huolehtisivat muiden alueiden, kuten kouluttamistaitojen, oppimisteorioiden, markkinoinnin ja viestinnän kouluttamisesta. Tällöin kurssin kouluttajat toimisivat keskenään yhteistyössä.

Tulevaisuudessa kouluttajakoulutuksen teoriaosuus olisi hyvä aloittaa siten, että alussa käsiteltäisiin kysymyksiä: missä on hyvä oppia ja miten on hyvä oppia. Eryteisesti Itä-Turun kokemuksien myötä nousi esille tarve käsitellä sitä, miten opettaa monikulttuurista ryhmää ja ryhmää, jossa on henkilöitä, joiden opetuksen vastaanottokyky on heikko.

Kouluttajien kokemusten mukaan opiskelijat olivat aluksi selkeästi kiinnostuneita ainoastaan tietotekniikkakoulutuksesta. Kouluttajakoulutus, markkinointi, viestintä- ja vuorovaikutusosuus (kouluttajat nimittivät näitä meta-taidoiksi) eivät kiinnostaneet opiskelijoita, koska heillä ei ollut riittävän selvää tietoa tulevasta työnkuvastaan. Mikäli kouluttaja olisi ymmärtänyt alusta alkaen koulutettavien tulevan tehtävän, olisi ollut mahdollista ”syöttää” opiskelijoille innostus opiskella näitäkin alueita. Ammattitaitoinen kouluttaja pystyy kyllä luomaan tarpeet uusillekin asioille.

Jatkossa opiskelijoita on kouluttajien mielestä motivoitava meta-taitojen opiskeluun markkinoimalla sitä, että vertaiskouluttajan tehtävä on tulevaisuudessa heidän päätehtävänsä. Samalla korostetaan sitä, että viestinnällä ja kouluttajataidoilla sekä oppimisen ymmärtämisellä on tärkeä osa heidän tulevassa työssään. Meta-taidot tulisi integroida ammattiaineiden sisälle, eikä niiden pitäisi olla erillisinä oppiaineina. Tämä edellyttää tietysti sitä, että ammattiaineiden kouluttajilla on tarkasti tiedossa koulutettavien opetusjaksot.

Kouluttajana toimimisen harjoitteluun oli varattu Itä-Turussa aivan liian vähän aikaa. Jatkossa vertaiskouluttajien tulisi päästä harjoittelemaan kouluttajana toimimista mahdollisimman varhain opiskelun aikana. Kouluttajana kasvamiseen pelkkä puolen vuoden koulutusohjelma ei riitä, vaan heille pitää järjestää säännöllistä tukea kouluttamiseen myös sen jälkeen, kun varsinaiset opinnot ovat ohi. Näin siksi, että vasta omien kokemuksiensa kautta he osaavat kysellä asioita parhaiten vasta sitten, kun asiat nousevat esille omassa koulutuksessa/ohjauksessa.

Kansalaisverkon käytän jatkuvuuden turvaamiseksi nousi esille idea siitä, että vertaiskouluttajat voisivat ohjata kansalaisia näyttökokeisiin, jonka jokainen suorittaisi sitten, kun kykenisi omasta mielestään suoriutumaan siitä. Tämä lisäisi pitkäjänteisyyttä ja tavoitteellisuutta opiskeluun. Haastatteluissa nousi voimakkaasti esille myös ajatus kouluttajan/neuvojan erikoisammattitutkintoon tähtäävän koulutusohjelman luomisesta

Projektihenkilöstön haastattelussa kävi ilmi, että kouluttajaorganisaation ja projektihenkilöstön välisen yhteistyön ja työnjaon merkitys on suuri. Sen on oltava sujuvaa ja neuvotteluyhteyksien on oltava kunnossa. Aidon dialogin kautta luotu yhteinen päämäärä on oltava kaikilla kirkaana mielessä ja sitä kohti on edettävä yhdessä asetettujen välitavoitteiden kautta. Esiin nousi myös kouluttajien mielipiteiden mukaisesti tarve riittävästä työssäoppimisjaksosta, joka nivelletään aitoon vertaiskouluttajan työympäristöön. Myös oppimisen jatkuva ja systemaattinen arviointi, vuorovaikutteisuuden korostaminen opiskelijoiden ja kouluttajien välillä sekä pari- ja ryhmätyön huomioiminen oppimistuokioissa korostuivat haastatteluissa.

Kansalaisverkon sisällön kehittämiseen tulisi kiinnittää jatkossa entistä suurempaa huomiota. Asukkailla tulisi olla nykyistäkin suurempi mahdollisuus vaikuttaa sisältöihin. Tällä hetkellä se toimii lähinnä siten, että kansalaiset lähettävät ehdotuksia sähköpostilla OSKU -toimistoon, joka välittää sen edelleen sisällön tuottajille tavoitteena, että yhteistyöyriyksille saataisiin omat kotisivut. Itä-Turussa vastuuhenkilöt ovat säännöllisesti yhteydessä yhteistyökumppaneihin, mutta heidän tulisi vielä nykyistä enemmän jutella keskenään toimivista kokonaisuuksista (sisäinen benchmarking). Käytännössä homma etenee siten, että yleisen informaation kautta vastuuhenkilö pitää tiedotustilaisuuden asiasta kiinnostuneille yhteisöille ja sopii heidän kanssa suoraan jatkotoimenpiteistä. Yhteisöjen keskinäistä yhteistyötä tulisi tukea entistä enemmän vertaiskouluttajien taholta.

Markkinointiin tulisi projektihenkilöstön mielestä panostaa jatkossa entistä enemmän jo koulutuksen aikana. Ongelmaksi on noussut se, että yhteisöt eivät näe riittävästi hyötyä OSKU-toiminnasta. Hyötynäkökulmat tulisikin jatkossa pystyä ”markkinoimaan” yleisölle entistä paremmin. Myös vertaiskouluttajille annettavan säännöllisen tuen varmistaminen koulutuksen aikana ja sen jälkeen koettiin jatkossa tärkeäksi.

Vertaiskouluttajille ja kansalaisille tehtyjen kyselyjen ja haastatteluiden perusteella esille nousseet kehittämiskohteet on esitelty luvussa 6 ulkopuolisen arvioitsijan tekeminä yhteenvetoina.

Pohjois-Lapissa tehdyn tutkimuksen perusteella nousi esille osin samoja ajatuksia kuin edellä esitellyissä Itä-Turun haastatteluissa. Yhtenä niistä poikkeavana ajatuksena nousi idea muuttaa vertaiskouluttajien koulutusprosessia. Voisi kokeilla järjestelmää, jossa ensin olisi selkeä ATK –jakso ja vasta sitten FC:n jakso kokonaan. Osin jo näiden aikana olisi koulutuksessa hyvä tutustua oppimisen teorioihin ja alkaa vähitellen harjoitella kouluttajana toimimista osana riittävän pitkää kouluttajakoulutusjaksoa. Tämän sisältöön voisi kuulua esim. oppimisen teoriaa markkinointia ja myyntiä, vuorovaikutustaitoja, yhteistoiminnallisia oppimismenetelmiä, esiintymistaitoa jne.

Kaikki edellä mainitut jaksot toteutettaisiin pääsääntöisesti yhteistoiminnallisin oppimismenetelmin ja jo tämän jakson aikana opiskelijat voisivat harjoitella kouluttamista opettamalla toisiaan. Tämän jälkeen toteutettaisiin koulutuksessa ohjattua kouluttajaharjoittelua, jossa jokainen opiskelija rakentaisi itselleen koulutusprojektin ja toteuttaisi sen ohjaajien avustuksella. Projektin toteutuksen aikana kokoonnuttaisiin muutaman kerran yhteisille reflektointipäiville, joiden aikana jaettaisiin kokemuksia ja ratkottaisiin eteen tulleita ongelmia. Näin vertaiskouluttajat saisivat hyvän osaamisen kouluttamiseen käytännön harjoittelun kautta ja silloin jo koulutusjakson aikana voitaisiin jokaiselle kouluttajalle asettaa tavoitteeksi saada tietty määrä kansalaisia verkon käyttäjiksi. Näiden lisäksi koko

koulutusprosessiin olisi hyvä lisätä jatkuva systemaattinen oppimisen arviointi eri tavoin sekä systemaattinen palautteen kerääminen ja palautteiden hyödyntäminen sekä vertaiskouluttajien että kansalaisten koulutuksissa.

Ehdotuksia jatkotoimenpiteiksi

Edellä on varsin seikkaperäisesti esitelty niitä toimenpiteitä, joihin tulevilla OSKU –projekteissa kannattaisi kiinnittää huomiota. Tämän tutkimuksen tehtävänä oli esitellä keskeiset jatkotoimenpide-ehdotukset. Alla olevassa luettelossa on mukana myös joitakin koulutusprosessin ulkopuolisia, mutta siihen olennaisesti vaikuttavia asioita. Tutkimuksen aikana saatujen tulosten, teoreettisen taustatiedon ja tutkijoiden omien kokemusten perusteella kannattaa jatkossa kiinnittää huomiota seuraaviin asioihin:

1. hyvän oppimisen, yhteistoiminnallisen oppimisen ja kokemuksellisen oppimisen teorioiden tehokas hyödyntäminen koulutuksen kaikissa vaiheissa
2. projektiorganisaation ja kouluttajaorganisaation välinen ja sisäinen toimiva yhteistyö koulutusprojektin kaikissa vaiheissa
3. kouluttajien tiivis yhteistyö koulutuksen suunnittelussa, toteutuksessa ja arvioinnissa
4. opiskelijoiden ja kouluttajien yhteistyö HOPS:ien laatimisessa, niiden arvioinnissa ja jatkuvassa kehittämisessä
5. kouluttajien ja opiskelijoiden metataitojen kehittäminen yhdessä oppien ja kasvaen jatkuvan reflektion avulla
6. oppimisen jatkuva ja systemaattinen arviointi sekä palautteen kerääminen
7. teorian ja käytännön (kouluttajana ja ohjaajana toimimisen kaikki elementit) kohtaaminen koulutuksen alusta lähtien
8. kouluttajana toimimisen harjoittelun (työssä oppiminen) korostaminen opiskelun alusta lähtien
9. riittävän tuen (ohjaus, jatkokoulutus, tiimiyttäminen) tarjoaminen myös koulutuksen jälkeen (esiin nousevat ongelmat, hankalat asiakastilanteet, muutosvastarinnan käsittely ym.)
10. valmiiden työ- ja toimintasuunnitelmien laatiminen vertaiskouluttajien tueksi (kouluttajan/ohjaajan opas)
11. paineen ja tuen tasapainon löytäminen osana koulutusprosessia
12. tutustumisen, yhteistietojen vaihtamisen, tukiparitoiminnan, toistensa opettamisen, ryhmätöiden ja ryhmien sekoittamisen, välitöiden ja jatkuvan arvioinnin korostaminen myös kansalaisten koulutuksessa
13. riittävä itsenäisen harjoittelumahdollisuuden tarjoaminen kansalaisverkon käytössä
14. kansalaisverkon sisältöjen aktiivinen kehittäminen yhdessä kansalaisten kanssa siten, että käyttäjät kokevat saavansa verkosta **todellista hyötyä** itselleen (varmistaa verkon jatkuvan käytön)
15. kuntien, yritysten, oppilaitosten ym. strategiatyön ja verkostoitumisen kehittäminen kansalaisverkossa yhdeksi tavoitteeksi (benchmarking)
16. kansalaisten ohjaaminen yhteistyöhön riittävän pitkän koulutusjakson aikana
17. kansalaisverkon markkinoinnin kehittäminen osana koulutusprosessia
18. ”Maallikkovastuu” –ajattelun kehittäminen siten, että mukaan otetaan ennakkoluulottomasti uusia vertaiskouluttajaryhmiä (mm. oppilaat, vanhukset, yritysten muutosagentit)

LIITTEET

- Liite 1 kyselylomake Vertaiskouluttajien (OSKU-oppaiden) koulutuksen toteutus, opiskelijat
- Liite 2 kyselylomake Vertaiskouluttajien (OSKU-oppaiden) koulutuksen toteutus, kouluttajat
- Liite 3 kyselylomake Vertaiskouluttajien osaamisen analysointi
- Liite 4 kyselylomake Kansalaisverkon (OSKU-asukasverkon) käyttäjän kokemuksia saamastaan käyttökoulutuksesta
- Liite 5 kyselylomake OSKU-asukasverkon käyttökoulutus (Itä-Turku)
- Liite 6 kyselylomake OSKU-kansalaisverkon käyttökoulutus (Pohjois-Lappi)

Itä-Turku

- Liite 7 Vertaiskouluttajakoulutuksen toteutus, opiskelijoiden vastaukset
- Liite 8 Vertaiskouluttajakoulutuksen toteutus, kouluttajien vastaukset
- Liite 9 Vertaiskouluttajien parannusehdotukset
- Liite 10 OPAL-kyselyjen raportti
- Liite 11 Vertaiskouluttajan osaamisen analysoinnin yhteenveto
- Liite 12 Kansalaisten ensimmäisen kyselyn yhteenveto
- Liite 13 Tulokset kansalaisten kyselystä 1/2002
- Liite 14 Kansalaisten näkemys verkon hyödyntämisestä
- Liite 15 Tulokset kansalaisverkon käyttöalueista ja käyttötaajuudesta
- Liite 16 Kansalaisten toisen kyselyn yhteenveto
- Liite 17 Tulokset kansalaisten kyselystä 2/2002
- Liite 18 OSKU-projektin tuloksia vuodelta 2002

Pohjois-Lappi

- Liite 19 Vertaiskouluttajakoulutuksen toteutus, opiskelijoiden vastaukset
- Liite 20 Vertaiskouluttajakoulutuksen toteutus, opiskelijoiden vastaukset, Inari
- Liite 21 Vertaiskouluttajakoulutuksen toteutus, opiskelijoiden vastaukset, Sodankylä
- Liite 22 Vertaiskouluttajakoulutuksen toteutus, opiskelijoiden vastaukset, Utsjoki
- Liite 23 OSKU-oppaiden parannusehdotukset
- Liite 24 OPAL-kyselyjen raportti
- Liite 25 Tulokset OSKU-oppaiden osaamiskyselystä
- Liite 26 Kansalaisten ensimmäisen kyselyn yhteenveto
- Liite 27 Tulokset kansalaisten ensimmäisestä kyselystä 10/02
- Liite 28 Kansalaisten näkemys verkon hyödyntämisestä
- Liite 29 Tulokset kansalaisverkon käyttöalueista ja käyttötaajuudesta
- Liite 30 Kansalaisten toisen kyselyn yhteenveto
- Liite 31 Tulokset kansalaisten toisesta kyselystä 11/02
- Liite 32 OSKU-projektien koulutustilaisuudet ja koulutettujen lukumäärät
- Liite 33 OSKU-projektin tuloksia vuodelta 2002

Yhteiset

- Liite 34 OSKU-projektin tilastotietoja